

I วารสารสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
The Journal of the Center for the Promotion of Arts and Culture, CMU

รมพยอม

Chang

DRINKING WATER

สะอาดใส มั่นใจได้
น้ำดื่มช้าง

๒๕๓๖ - ๒๕๕๖

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทบรรณาธิการ

วารสารร่วมพยอมปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖ นี้ กองบรรณาธิการได้กำหนดหัวข้อไว้ในเรื่อง ความหลากหลายของวิถีชีวิตและการกินอยู่ของชาวไทยในอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของชุมชนตลาดที่มีสีสัน เรื่องของชาติพันธุ์ผ่านบ้านเรือนพื้นถิ่นไท นอกจากนี้ยังมีประมวลภาพกิจกรรม บรรยายภาคการเรียนรู้จากการเที่ยวเห็นและสัมผัสวิถีชีวิตของกลุ่มชนเผ่าและชาติพันธุ์ในล้านนา ในบริเวณพิพิธภัณฑ์เฮือนโบราณล้านนา ในช่วงงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต : วิถีชีวิตล้านนา ในชื่อว่า แอ่วเฮือนเฮือนผญา ๒๕๕๖ รวมทั้งกิจกรรมม่วนจันทน์ของเล่น ๔ ภาค และลานสรวงช่วงศิลป์ ซึ่งต่างจากบรรยายภาคเที่ยวชมห้างสรรพสินค้าที่มีอยู่รอบตัวเมืองในขณะนี้

ในนามของบรรณาธิการบริหารและกองบรรณาธิการฯ ต้องขอขอบพระคุณผู้มีอุปการคุณ น้ำดื่มช้าง และโรงแรมราชมรรคาที่กรุณาสนับสนุนการจัดพิมพ์ด้วยดีเสมอมา และขออวยพรให้ทุกท่านประสบแต่ความสุข ความเจริญในช่วงท้ายปี ๒๕๕๖ และตลอดปีใหม่ ปีมา ที่จะมาถึงอันใกล้

บรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเสรี

ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ธันวาคม ๒๕๕๖

This edition presents various ways of life of Tai people in different ASEAN countries through their market communities and houses of ethnic minorities. The rest are highlights of the learning activities organized by the Center for the Promotion of Arts and Culture at the Lanna Traditional House Museum in 2013 – altogether a contrasting atmosphere to the shopping malls surrounding Chiang Mai City nowadays.

On behalf of the Editorial Board, I would like to express my sincere gratitude to our supporters which enable us to improve the quality of our publication. I would also like to wish all our dear readers a happy end of the year 2013 and a prosperous year ahead.

Editor in Chief

Vilawan Svetsreni

DIRECTOR

The Center for the Promotion of Arts and Culture, Chiang Mai University

December 2013

วารสาร “ร่วมพยอม” จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอความเคลื่อนไหวในแวดวงศิลปวัฒนธรรม หวังให้เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ กำหนดออกราย ๖ เดือน ติดต่อกันข่าวสารได้ที่ <http://art-culture.cmu.ac.th> หรือ email: artculture.cmu@gmail.com หรือสำนักงานบรรณาธิการ หัตถ์คดีหรือขอคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏอยู่ในวารสารร่วมพยอม เป็นความคิดเห็นอิสระของผู้เขียนแต่ละท่านมิใช่ทรงสนชของกองบรรณาธิการหรือสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะที่ปรึกษาทรงคุณวุฒิ

อาจารย์วิจิตร พานิชพันธ์
อาจารย์จุลทัศน์ กิตติบุตร
อาจารย์นคร พงษ์น้อย
คุณอมรพันธุ์ นิมนันท์
คุณรุจ จ้างตระกูล

บรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเสรี

ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ มานะแซม
รุจิรา คอทอง
สนั่น ธรรมธิ

กองบรรณาธิการ

ฐานันท์ เครือระยา
อนุชา ศรีอรุณ
วาสนา ม่วงค์
สันต์ทัศน์ เพ็ญจันทร์
วนิดา เชื้อคำฟู
ศุภฤกษ์ กุลสุ
พิชัย แสงบุญ
ชนาภา คำวงศ์
ต่อพงษ์ เสมอใจ
ชุติมา พรหมวัฒน์

นักเขียนประจำ

สนั่น ธรรมธิ
สมโชติ อ่องสกุล
สุนทร บุญมี
พญ.ลลิตา ชีระศิริ
ฐานันท์ เครือระยา
ภูเดช แสนสา

นักเขียนรับเชิญ

ระวีวรรณ โอฬารรัตน์ณี

นักเขียนฝึกหัด

ฐานันท์ เครือระยา

จัดส่งวารสาร

รพีพรรณ ศรีทะ
ปัญญา แก้วคำ
พร สุขกระจำ
สนอง คำบุญบัน

ผู้จัดพิมพ์

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.เมือง จ. เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐-๕๓๙๔-๓๖๒๕
โทรสาร ๐-๕๓๒๒-๒๖๘๐

ศิลปกรรมสิ่งพิมพ์

FLUKE Graphic & Design
email: fluke.th@gmail.com
โทรศัพท์ ๐-๘๐๔๙๖-๙๙๔๖

พิมพ์ที่

สุเทพการพิมพ์ ๕๐/๑๐ ถ.หัดเสวี
ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐
โทรศัพท์ ๐-๕๓๒๒-๘๙๗๖
โทรสาร ๐-๕๓๔๐-๔๓๗๒

สารบัญ

วารสารร่วมพยอม
ปีที่ 15 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม - ธันวาคม
พ.ศ. 2556
ISSN 1689-2635

ภาพปก
“กาดบ้านกลางนา”
เมืองเชียงตุง, พม่า

โดย สมเกียรติ จันทรัตน์

1 แอ้วเอือน เอือนผญา

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

5 มองชาติพันธุ์ผ่านบ้านเรือนพื้นถิ่นไท

ดร.ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี

10 นครพนม-ท่าแขก-สะพานมิตร- มุกดาหาร-พระธาตุพนม

เมืองในประวัติศาสตร์สองฝั่งโขง (ตอนที่ 2)

สมโชติ อ๋องสกุล

26 ปอยหลวง

สนั่น ธรรมธิ

30 สีสัน ธรรมชาติ ในกาตลี

ฐาปณีย์ เครือระยา

38 กระบวนการฟื้นฟูประเพณี ตั้งธัมมหลวง

โดยชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ฐาปกรณม์ เครือระยา

44 ประวัติศาสตร์ ชุมชนท่าสะต๋อย

ภูเดช แสนสา

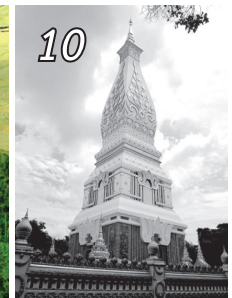
54 ความร้อนบำบัดโรค ภูมิปัญญาจากชาวบ้าน

พญ.ลลิตา ธีระสิริ

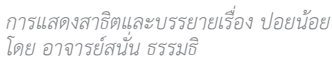
60 ของกินบ้านเฮา “แกงปลีตาล”

สุนทร บุญมี

61 ข้าวประชาสัมพันธ์

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ได้จัดงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิต วิถีชีวิตล้านนา “แอ่วเฮือน เฮือนผญา” ครั้งที่ 2 ในวันที่ 6-9 ธันวาคม พ.ศ. 2556 โดยมีกิจกรรมการจัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนา เช่น กลุ่มดารอั้ง กลุ่มม้ง เย้า ลาหู่ ลีซอ อาข่า และกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนา อาทิ ไทลื้อ ไทเขิน ไทยวน ไทใหญ่ และมีกิจกรรม “ลานสรวง ช่วงศิลป์”

การสาธิตทำเครื่องเงิน โดยชาวไทเขิน

การสาธิตวิธีการปั่นฝ้าย และการทำกระทงใบตอง โดยชาวไทลื้อ

การแสดง ก้าวโต โดยชาวไทใหญ่

การแสดงก้านก โดยชาวไทใหญ่

การจัดแสดงเครื่องแต่งกายและการทอผ้า โดยชาวดาราอั้ง

การแสดงละครหุ่น

ที่สาธิตและฝึกปฏิบัติงานหัตถกรรมล้านนาให้นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปได้โดยสละพื้นที่บ้าน พ่อครูแม่ครู รวมถึงกิจกรรม “ม่วนนันทนาการ 4 ภาค” ที่สาธิต การละเล่น การประดิษฐ์ของเล่นและการเสนาของเล่น 4 ภาค นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมบริเวณช่วงสุขภาพ นวดสวนดอก จากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมทั้งการแสดงดนตรี นาฏศิลป์ ละครหุ่น เสนา บรรยาย ด้านศิลปวัฒนธรรม จากเครือข่ายหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยอีกด้วย ทั้งนี้ กิจกรรมได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

นวดสวนดอก จากคณะแพทยศาสตร์ บริเวณช่วงสุขภาพ

ลานสรวง ช่วงศิลป์

ฐานทำตุ้งและต๋องลายกระดาด

แม่ครูสอนเด็กทำโคมล้านนา

พ่อครูสอนเด็กปั้นดิน

ม่วนจ๋นของเล่น 4 ภาค

การประดิษฐ์ของเล่น 4 ภาค

การละเล่นลูกสะบ้า

สาธิตการละเล่นหมากหลุม

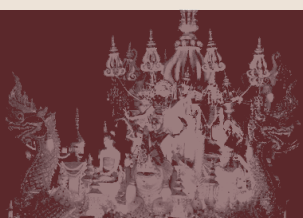
การละเล่นลูกข่าง

การเสวนาเรื่องประวัติของเล่น และการประดิษฐ์ของเล่น
โดย อาจารย์เอนก นาวิกมูล และอาจารย์เทพสิริ สุขโสภา

การบรรยายให้ความรู้เรื่อง "ม่วนจ๋นของเล่น 4 ภาค"
โดย อาจารย์ทวีทรัพย์ นามขจรโรจน์

รถกระถางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดกระถางใหญ่
ประเภทสวยงามกลุ่ม 1
งานประเพณีเดือนยี่เป็งเชียงใหม่
ประจำปี 2556

ภาพที่ 1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมหมู่บ้านไท

มองชาติพันธุ์ผ่านบ้านเรือนพื้นถิ่นไท

เรื่องและภาพ : ระวีวรรณ โอหารรัตน์มณี

คนเป็นเช่นไร บ้านเรือนเป็นเช่นนั้น คนในแต่ละชาติพันธุ์สร้างสรรค์บ้านเรือนไปตามสภาพแวดล้อม เมื่อบรรลุจุดหมายของการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมได้แล้วจึงรังสรรค์ลักษณะเฉพาะตนไปตามระบบสังคม ความคิดและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดเป็นอัตลักษณ์บ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้น

ชาติพันธุ์ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ มีถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในหกประเทศในเขตคาบสมุทรของอุษาคเนย์ ได้แก่ ไทย ลาว เวียดนาม พม่า จีน และอินเดีย ประชากรไทยรวมกันถึงร้อยละล้านคน กลุ่มชาติพันธุ์ไท

แบ่งแยกย่อยออกได้เป็นหลายกลุ่ม มีกลุ่มหลัก คือ กลุ่มไทใหญ่ อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำสาละวินในพม่า จีนและไทตลอดจนลุ่มน้ำพรหมบุตรในอินเดีย กลุ่มไทลื้ออาศัยอยู่ลุ่มน้ำโขงในสิบสองปันนา และกระจายอยู่ในบางส่วนของพม่า ไทย ลาว กลุ่มไทเขินอาศัยอยู่ลุ่มน้ำเขินในรัฐฉานตะวันออกของพม่า กลุ่มไทยวนอาศัยอยู่ลุ่มน้ำกก อิง ปิง วัง ยมและน่าน ทางตอนเหนือของไทย กลุ่มไทลาวอาศัยอยู่ลุ่มน้ำโขงในลาวและไทย กลุ่มสิบสองจุไทยอาศัยอยู่ลุ่มน้ำดำและแดง และในบางส่วนของลาวเหนือ และไทย และกลุ่มไทไทยหรือไทสยามอาศัยอยู่ในไทย

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับเรือน

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมหมู่บ้าน

“น้ำถึงไหน เป็นไทถึงนั้น” เป็นคำกล่าวที่แสดงถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมของหมู่บ้านไทที่ดำรงชีพตามวิถีสังคมชาวนา-และชาวน้ำอย่างชัดเจน เมื่อมององค์ประกอบหมู่บ้านจากภาพเปิดเรื่องนี้ เราจะเห็นได้ถึงลักษณะของหมู่บ้านไทที่มีขนาดพอเหมาะ ประมาณ 20-40 หลังคาเรือน มีวัดเป็นศูนย์กลาง มีกลุ่มเรือนล้อมรอบวัด มีถนนขนาดเล็กตัดเลาะกลุ่มเรือน และมีน้ำไหลผ่านหรืออยู่บริเวณใกล้เคียงพอที่จะดื่มมาใช้ทำนาได้ มีผืนนาสีเขียวอยู่ติดหมู่บ้าน มีป่าแพะท้ายบ้านให้เก็บกินทรัพยากรจากธรรมชาติ มีฉากหลังเป็นป่าเขาที่ทำหน้าที่ต้นน้ำลำธารหล่อเลี้ยงบ้านเมือง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนี้หมุนเวียนเป็นวงจรตามฤดูกาลเพาะปลูก เป็นภาพชีวิตหลากหลายสีสน มีทั้งสีน้ำตาลของดินเจือสีเขียวจางๆ ของต้นกล้าในยามเพาะกล้าอ่อนและหวานดำ มีสีเขียวเย็นตาในยามข้าวเริ่มโต มีสีเขียวจัดจ้าเมื่อข้าวพร้อมจะตั้งท้องและเปลี่ยนเป็นสีเหลืองทองเมื่อข้าวออกรวงรอเก็บเกี่ยว และกลายเป็นสีเหลืองแห้งเมื่อข้าวถูกเกี่ยวและกองสุมเป็นกองกลมรอการตีและสีออกจากรวง มีฉากสลับของการเฉลิมฉลองตามวาระที่สดใสมีชีวิตชีวา ภูมิทัศน์ตามวิถีสังคมชาวนานี้เวียนวนไปกับวิถีชาวพุทธและวิถีชีวิตของคนไทนับแต่เกิด เติบโต บวชเรียน แต่งงาน ตายและเปลี่ยนรุ่นลูกสู่หลานหมุนวนไปไม่สิ้นสุด

บ้านกับเรือน

ความหมายของคำว่าบ้านกับเรือนในภาษาไทยครอบคลุมทั้งหมู่บ้านและเรือนพักอาศัย คำว่า บ้าน-เรือน ในภาษาไทยเรียกขานต่างกันไปในแต่ละถิ่นไทตามพัฒนาการของภาษา ที่ย่อมปรับเปลี่ยนไปบ้างจากการแลกรับวัฒนธรรมข้างเคียง อาทิ คนไทใหญ่หรือไตโหลงเรียกหมู่บ้านว่า หม่าน และเรียกเรือนว่า เฮิน คนไทลื้อและไทเขิน เรียกบ้านว่า ว่าน และเรียกเรือนว่า เฮิน ส่วนคนไทยวนและไทลาวเรียกบ้านว่า บ้าน และเรียกเรือน ว่า เฮือน เป็นต้น บ้านกับเรือนจึงเป็นคำที่อยู่คู่กันเสมอ

ในอดีตที่เขตแดนยังไม่ถูกกำหนดชัดเจน คนยังมีอิสระในการแสวงหาถิ่นฐานที่อยู่และทำกิน กระบวนการตั้งถิ่นฐานแบบบุพกาลของคนไทจึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป เมื่อคนไทรอนแรมหาถิ่นฐานตั้งบ้านเรือนแล้วพบกับที่ตั้งที่เหมาะสม จะทำพิธีบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเพื่อสอบถามขอเช่าอยู่อาศัย ทำกิน และทำพิธีเสี่ยงทายความเหมาะสมและความเป็นมงคล หากได้รับผลเสี่ยงทายที่ดีจึงเข้าเกลี้ยร้างถางพงเป็นที่อยู่อาศัยแล้วอัญเชิญผีเสื้อบ้านให้มาอยู่ปกป้องรักษาบ้านไว้ในหอเสื้อบ้าน เมื่อได้ที่สร้างหมู่บ้านแล้วจึงกำหนดตำแหน่งใจกลางหมู่บ้าน เป็นตำแหน่งที่เชื่อมโยงคนในหมู่บ้านได้ดีมีความเป็นมงคล แล้วจึงทำพิธีตั้งเสาไ้บ้าน เป็นเหมือนหัวใจหรือสะดือของหมู่บ้าน แล้วอัญเชิญ

ภาพที่ 3 หอเสื้อบ้าน

ภาพที่ 4 เส้าใจบ้าน

ภาพที่ 5 เทวดาบ้าน

ภาพที่ 6 วัดประจำหมู่บ้าน

ภาพที่ 7 ช่วงหรือลานกาด

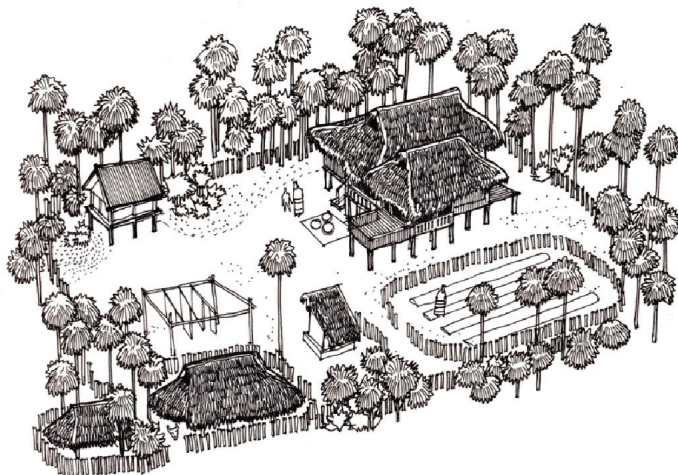
ภาพที่ 8 บ่อน้ำ

ผีบรรพบุรุษของหมู่บ้านมาสถิตเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ลูกหลานในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีหอเทวดาบ้านเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านนอกจากเจ้าที่เจ้าทางและบรรพบุรุษ เช่น เทวดาอารักษ์ต่างๆ เมื่อมีเหตุดีร้ายแก่หมู่บ้านหรือต้องการทำพิธีกรรม คนในหมู่บ้านจะต้องบอกกล่าว เช่น สรวง บูชาผีหรือเทวดาหมู่บ้าน รอบๆพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านเป็นกลุ่มเรือนของผู้นำหมู่บ้าน หมอผีและหมอพิธีกรรมตลอดจนผู้มาอยู่ก่อน

หลังจากที่คนไทรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว จึงได้กำหนดให้มีวัดประจำหมู่บ้านเพื่อประกอบพิธีทาง

ศาสนา เดิมที่วัดอาจมีเพียงพระธาตุหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่มีองค์ประกอบสมบูรณ์ อีกทั้งหมู่บ้านขนาดเล็กอาจมีวัดร่วมกับหมู่บ้านข้างเคียง เมื่อหมู่บ้านขยายตัวจนมีกำลังทรัพย์มากพอจึงสร้างวัดประจำหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านใหม่ก็มีช่วงลานทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ช่วงลานนี้ทำหน้าที่เอนกประสงค์ทั้งเป็นตลาดนัดเวลาเช้าและเย็น เป็นพื้นที่สังคมเพื่อพบปะกัน ท้ายหมู่บ้านมักมีบ่อน้ำหรือลำธารไว้ดักน้ำมาบริโภค พื้นที่บ่อน้ำหรือลำธารนี้เป็นพื้นที่พบปะชုชิบ นินทาถิ่นของหมู่บ้าน เพื่อรับรู้แลกเปลี่ยนข่าวสารกัน

ภาพที่ 9 แสดงองค์ประกอบพื้นฐานของกลุ่มเรือน

กลุ่มเรือน

กลุ่มเรือนเป็นองค์ประกอบใหญ่ของหมู่บ้าน การที่คนไทยเป็นชนวนอาศัยอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวขยาย ทำให้เรือนมีองค์ประกอบย่อยเพื่อรองรับทั้งวิถีการดำรงชีพและระบบเครือญาติ กลุ่มเรือนไทยประกอบด้วยเรือนสำหรับอยู่อาศัย ซึ่งอาจเป็นเรือนเดี่ยว เรือนแฝด เรือนหมู่ตามขนาดและฐานะของครอบครัว รอบๆ เรือนเป็นยั้งข้าว ที่มีขนาดแปรไปตามสมาชิกในครัวเรือน พื้นที่นาและกำลังการผลิตครอบครัวใหญ่ พื้นที่นากว้างขวาง มักมียั้งข้าวใหญ่โต บ่งบอกความสมบูรณ์และฐานะ นอกจากยั้งข้าวยังมีโรงเลี้ยงสัตว์เล็กใหญ่ ทั้งควาย วัว ไก่ ในบริเวณมีแปลงผักสวนครัว สวนผลไม้ ต้นหมาก ล้อมรอบบริเวณด้วยรั้วตาแสงหรือรั้วตาตารางและกันประตูด้วยรั้วสลาบหรือไม้ไผ่ 2-3 ชั้น

คนไทยสร้างเรือนตามความพร้อมทั้งขนาดครอบครัว กำลังทรัพย์และแรงงาน เรือนเมื่อแรกสร้างอาจเป็นตupa ผามหรือเรือนหลังน้อยสร้างด้วยไม้ไผ่ เมื่อขยายขยายจึงสร้างเรือนใหญ่ด้วยไม้จริงที่แข็งแรง ระหว่างอยู่ก็จะสะสมไม้ไปเรื่อย ๆ และเก็บแฝก คา ตองตึงมาเย็บเป็นแผงเพื่อปรับปรุงซ่อมแซมทุกฤดูกาล เมื่อลูกหลานออกเรือนใหม่จึงมีทรัพยากรสร้างเรือน ระบบการสร้างด้วยแรงงานครัวเรือนและออมแรงเพื่อบ้านแบบผลัดเปลี่ยนกำลังกัน ทำให้เรือนไทยสร้างได้ในเวลา

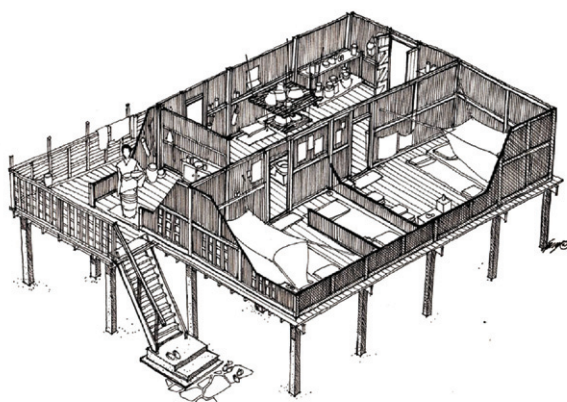
ไม่นาน ทั้งยังสามารถฝึกฝนวิธีการสร้างเรือนแก่ลูกหลานเพื่อสืบทอดประเพณีการสร้างเรือนไทยในกระบวนการด้วย

ภายในเรือน

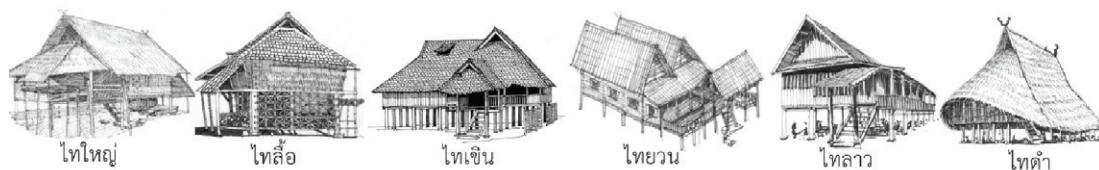
พื้นที่ภายในเรือนไทยมีองค์ประกอบและวิธีการจัดวางคล้ายคลึงกัน เรือนไทยมักจัดวางเรือนตามแนวเหนือและใต้ โดยหันหน้าเรือนสู่ด้านใต้เพื่อรับแดด มีบันไดขึ้นสู่เรือนจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก หันหน้าเป็นพื้นที่เปิดโล่งสัมผัสแดดเกือบตลอดวัน จึงถูกใช้เพื่อตากและกระจายของเพื่อรับแดดลม ถัดจากชานแดดเป็นชานร่มที่มักมีราวหรือระแนงล้อมรอบเป็นพื้นที่ทำงานในร่มของคนในครอบครัว อาทิ จักสาน ทอผ้า เลี้ยงลูกหลาน พื้นที่นี้มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ค่อม เต็น จานฮ่ม ถัดจากชานร่มเป็นโถงใน ทำหน้าที่อเนกประสงค์ทั้งกิน อยู่ หลับนอนของคนในครัวเรือน โดยมีศูนย์กลางที่เตาไฟกลางเรือน โถงยังอาจต่อกับห้องนอนของเจ้าของเรือนและลูกๆ ที่แต่งงานแล้ว ถัดจากโถงไปทางด้านหลังเป็นชานหลัง ทำหน้าที่ซักล้าง ในโถงหรือในห้องนอนเจ้าของเรือนมักมีเสาดึงกักไว้เป็นเสาดันแรกในการปลูกเรือนและเป็นเสาที่เจ้าเรือนอัญเชิญผีบรรพบุรุษมาคุ้มครองเรือนไว้ ตำแหน่งเสาดึงมักอยู่ทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เวลานอน คนในเรือนจะหันหัวนอนมาทางเสาดึงให้ผี

คุ้มครอง ภายหลังเมื่อคนไ้รับพุทธจึงสร้างห้พระ
ในเรือน แต่ไม่นิยมนำพระพุทธรูปมาเก็บไว้ในเรือน
เหมือนคนสมัยใหม่ มีเพียงรูปเคารพและห้ให้ไว้
ข้าวปลา ดอกไม้และน้ำ หลายกลุ่มยังสร้างห้พระ
ห้อยออกนอกเรือนเพื่อแยกระนาพระออกจากคน
และผีเรือน เพราะพระมีความบริสุทธิ์และผ้กับพระ
อาจไม่ถูกกันตามความเชื่อดั้งเดิม²

เราจะเห็นได้ว่า การจัดวางพื้นที่เรือนไท
ถูกกำกับไว้ด้วยสูตรการวางแนวเรือนตามสภาพ
แวดล้อม การลำดับพื้นที่ในเรือนตามการใช้งาน
ความเป็นส่วนตัว ระบบครอบครัว ตลอดจนความ
เชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 10 การจัดวางพื้นที่ในเรือน

ภาพที่ 11 ความหลากหลายและกลมกลืนของเรือนไท

ความเป็นไทในบ้านเรือน

เมื่อเรามองบ้านเรือนไทเรามองเห็นวิถีไทใน
เรือนที่งดงามและเป็นอัตลักษณ์ เรือนไทในต่างกลุ่ม
ต่างถิ่นฐานอาจมีหน้าตาผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง แต่
ในภาพรวมนั้นมีความกลมกลืนกันจนเป็นแบบแผน
บ้านเรือนที่มีความโดดเด่นไปด้วยภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ชาวนา บ้านเรือนไทสะท้อนภูมิปัญญาการปรับตัวตาม
สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ของคนไท
ที่มีรากเหง้าร่วมกัน คนไทมีสำนึกของชาติพันธุ์ของคน
กลุ่มใหญ่ที่เจริญก้าวหน้า สามารถลงหลักปักฐานมา
นานพอจนสั่งสมศิลปวิทยาในการดำรงชีวิตตลอดจน
สร้างขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีที่ยึดถือร่วมกัน
มากกว่าวิถีไว้ แม้โลกวิวัฒน์ไปสู่ความทันสมัยและวิถี
การดำรงอยู่ของคนไทจะเปลี่ยนไปมากในปัจจุบัน แต่
พื้นฐานวิถีคิดไทยยังคงดำรงอยู่ในสังคมไท เพียงแต่เรา
จะเหลียวย้อนมามองดูและนำไปปรับใช้ให้เหมาะสม

วิถีไทย่อมจะดำรงไปตามพลวัตความเปลี่ยนแปลงตาม
ธรรมชาติของการปรับตัวของคนไทได้เสมอ

เอกสารอ้างอิง

- ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี. (2556). รูปแบบบ้านเรือน
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์
แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์ และ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. (2539).
เรือนล้านนาไทย ประเพณีและการปลูกเรือน. กรุงเทพฯ
: สมาคมสถาปนิกสยาม.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2552). เรือนไทย บ้านไทย. พิมพ์
ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. (2539). น้ำ บ่อเกิดแห่ง
วัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคม
สถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อรศิริ ปาณินท์. (2551). เรือนพื้นถิ่นไทย-ไท. กรุงเทพฯ
: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

2 ข้อมูลสัมภาษณ์คนไทใหญ่ในอินเดีย

นครพนม-ท่าแขก-สะพานมิตรภาพ-พระธาตุพนม

เมืองในประวัติศาสตร์สองฝั่งโขง (ตอนที่ 2)

เรื่อง : สมชาติ อ่องสกุล

(6.2) แขวงสะหวันเขต

(คนไทยรู้จักในชื่อ สุวรรณเขต)

เมื่อรถถึงเมืองสะหวันเขตก็เห็น รูปปั้น ตัวใหญ่เพื่อบอกว่าป็นดินแดนที่พบไดโนเสาร์ซึ่งเรามี แผนจะเข้าไปชมพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์และพิพิธภัณฑ์ หลายแห่งในสะหวันเขต แต่เป็นวันหยุดราชการ พิพิธภัณฑ์ทุกแห่งปิด เราทานอาหารที่ร้านต้นน้ำแล้ว เดินชมเมืองสะหวันเขต

(6.2.1) ตัวเมืองสะหวันเขต

เมืองสะหวันเขตเป็นเมืองใหญ่อันดับสองของ ลาว เป็นศูนย์กลางทางใต้แห่งหนึ่งของฝรั่งเศส ชื่อเมือง ได้เรียกเพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านโกสอนซึ่งเกิดที่สะหวัน เขตว่าเมืองโกสอน พมวิหาร อาคารในเขตเมืองเป็น ทรงอาณานิคมอยู่ริมแม่น้ำโขงฝั่งตรงข้ามกับจังหวัด มุกดาหาร มีโบสถ์คาทอลิกขนาดใหญ่อยู่กลางเมือง มีชุมชนคนจีน ชุมชนคนเวียดนามเห็นได้ชัด มีอาคาร ธาราขนาดใหญ่หลายอาคารเศรษฐกิจคึกคัก เพราะ สะหวันเขตมีบ่อนกาสิโนที่ใหญ่ที่สุดในลาวบริหารโดย ชาวต่างประเทศ ธุรกิจใหญ่ส่วนใหญ่เป็นของชาว เวียดนาม หรือลาวเวียด เช่น นางดาวเรือง เจ้าของธุรกิจ ร้านค้าปลอดภาษี ผู้ผลิตกาแฟลาว (DAO Coffee) ฯลฯ แหล่งบันเทิงสมัยไม่นานนัก เช่น โรงภาพยนตร์ อาคารใหญ่ทรงอาณานิคม หาดทราย ร้างจากการใช้ งานเหมือนกับในหลายแห่ง

(6.2.2) บ้านของท่าน พรหมวิหารหรือโก สอน พมวิหาร

โกสอน พมวิหาร เกิดเมื่อ 13 ธันวาคม ค.ศ. 1920 (พ.ศ.2463) ที่เมืองสะหวันเขต มารดาเป็นชาว ลาวบิดาเป็นเจ้าหน้าที่ชาวเวียดนามในรัฐบาลอาณานิคม เขาศึกษาที่ฮานอยด้านกฎหมายและได้เข้าร่วมขบวนการ ต่อต้านอาณานิคมโดยเข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ อินโดจีน (ต่อมาคือพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม)

ในเดือนมกราคม ค.ศ.1949 (พ.ศ.249) เขา ได้ตั้งหน่วยรบซึ่งต่อมาคือกองทัพปลดปล่อยประชาชน ลาว ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1950 (พ.ศ.2493) เขาดำรง ตำแหน่งรัฐมนตรีป้องกันแห่งชาติในรัฐบาลต่อต้านลาว โดยมีเวียดนามสนับสนุน กลุ่มนี้ไม่ได้รับเลือกให้เป็น ตัวแทนเข้าร่วมการประชุมที่นำไปสู่ข้อตกลงเจนีวา ว่า ด้วยอินโดจีนใน ค.ศ.1954 (พ.ศ.2497) ซึ่งรับรองเอกราช

ของราชอาณาจักรลาวจากฝรั่งเศส โกสอนจึงได้ใช้ความ สามารถด้านองค์กรของเขาต่อสู้กับรัฐบาลของกษัตริย์ ในเวียงจันทน์ โดยได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการของพรรค ปฏิวัติประชาชนลาว อันเป็นพรรคใต้ดินที่ตั้งขึ้นในเดือน มีนาคม ค.ศ.1955 (พ.ศ.2498) องค์กรที่เปิดเผยที่ใช้ ในการต่อสู้คือแนวลาวยักซาด มีเจ้าสุพานวงเป็นผู้นำ มีโกสอนคุมอำนาจจริง ทั้งสามารถดึงความช่วยเหลือ จากทหารเวียดนามได้ หลังการล้มของไซ่ง่อนใน เมษายน ค.ศ.1975 (พ.ศ.2518) ทำให้รัฐบาลผสมในเวียงจันทน์ ล้มลงอย่างรวดเร็วในปลายปีนั้น ในวันที่ 2 ธันวาคม 1975 (พ.ศ. 2518) สถาบันกษัตริย์ลาวถูกยกเลิกและประกาศ ก่อตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีโกสอน เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1991 (พ.ศ.2534) เขาได้รับเลือกเป็นประธานพรรคปฏิวัติ ประชาชนลาว เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในเดือน สิงหาคม ค.ศ.1991 (พ.ศ.2534) เขาลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีเพื่อดำรงตำแหน่งประธานประเทศ

หลังจากเขาอสัญกรรมใน 21 พฤศจิกายน ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ตำแหน่งประธานพรรคตกแก่ นายกรัฐมนตรีคำไท สีพันดอน ตำแหน่งประมุขรัฐตก แก่หนุ่ยฮัก พุมสะหวัน ผู้ร่วมก่อตั้งแนวลาวยักซาด (ไมเคิล ลีเฟอร์, พจนานุกรมการเมืองสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, แปลโดยจุฬารักษ์ เอื้อรักสกุล บรรณาธิการ

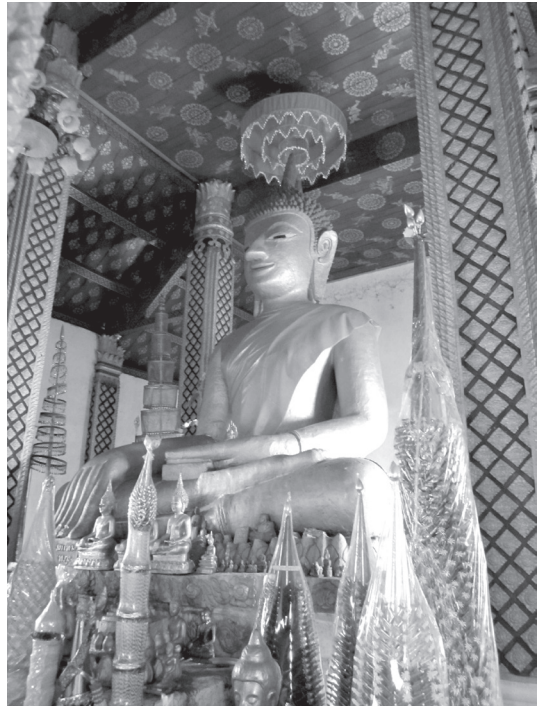
โดยพรรณงาม เก้าธรรมสาร, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548 หน้า 154-156)

ด้วยความยิ่งใหญ่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรก ประธานาธิบดีคนแรกและมีวีรกรรมหาญกล้ายาวนาน เรื่องราวของท่านโกสอนเป็นความภูมิใจของคนลาวในสหพันธ์เวท ดังนั้นบ้านพักขนาดใหญ่บนพื้นที่กว้างขวางและร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่จึงเป็นที่รู้จักของคนในสหพันธ์เวท มีป้ายเขียนไว้ที่หน้าบ้าน (ต่างกับบ้านพักที่ทำแขกของ เจ้าสุพานวงผู้นำแนวลาวอิสระหรือลาวฮักชาดมีคนรู้จักไม่มากนัก)

อย่างไรก็ดีใกล้ๆ กับบ้านท่านโกสอนมีรูปปั้นเจ้าของบ้านอยู่ริมรั้วบนสนามหญ้าหน้าบ้านหลังหนึ่งเหมือนบ้านท่านสิงกะโปร์ สีโคตรจุนนะมาลี ที่ทำแขกแขวงคำม่วน คงเป็นผู้นำลาวฮักชาดอีกคนหนึ่งในสหพันธ์เวท เช่น ท้าวอุ่น ขนะนิกร ผู้นำลาวอิสระประจำเมืองสหพันธ์เวท ผู้เคยทำงานในกรมโฆษณาการของไทย และมีสายสัมพันธ์กับพันตรี เจมส์ ทอมสัน แห่งหน่วยบริการด้านยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริการ่วมเป็นหุ้นส่วนการทำธุรกิจการค้าผ้าไหม ขณะเดียวกันก็ติดต่อขอรับการสนับสนุนด้านการเงินและอาวุธจากทางนายเตียง ศิริขันธ์ เสรีไทยสายอีสาน แต่หน้าบ้านไม่มีป้ายเรขาคณิตไม่ทราบว่าเป็นบ้านของใคร สถาปัตยกรรมก็ถูกทิ้งไว้ให้ทรุดโทรมตามกาลเวลา (ดู ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, การเมืองสองฝั่งโขง, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน, 2546 หน้า 485)

(6.2.3) วัดไชยภูมิ ริมแม่น้ำโขง

จากบ้านพักของท่านโกสอนเราก็เดินไปวัดไชยภูมิซึ่งอยู่ใกล้กันและอยู่ติดริมแม่น้ำโขง ฝั่งตรงข้ามมองเห็นเมืองมุกดาหาร วัดไชยภูมิเป็นวัดใหญ่เป็นสถานที่เรียนหนังสือของพระสงฆ์ด้วย มีช่างกำลังปั้นพระพุทธรูปโดยมีแม่พิมพ์พระพุทธรูปขนาดต่างๆ เป็นวิธีการสร้างพระพุทธรูปสมัยใหม่ที่เหมือนกันทั้งในไทยและลาว รอบกำแพงวัดมี “กุ” เกือบสิริ บางกุและบางส่วนของกำแพงวัดประตูดุติมีรูปภาพผู้ล่วงลับด้วยบริเวณริมฝั่งโขงหน้าวัดตลอดแนว มีท่าเรือสำหรับข้ามไปมุกดาหารฝั่งไทย มีร้านอาหารเรียงรายตลอดแนวช่วงกลางคืนทั้งที่ทำแขกและที่สหพันธ์เวทมีพายุลูกฟ้าคะนองหนัก ถือว่าโชคดีที่ช่วงกลางวันไม่มีฝนทำให้เราได้เรียนรู้พื้นที่จริงได้เต็มที่

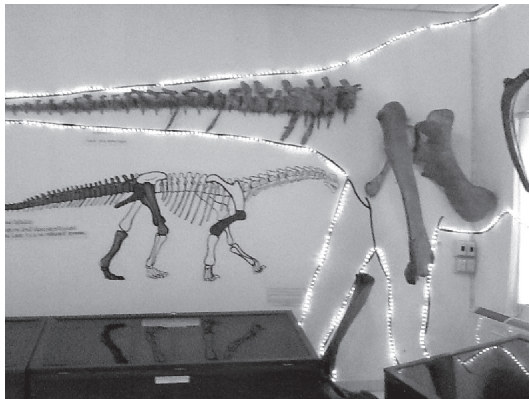

(6.2.4) คำตั้ง รถตู้บริการ

เย็นวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ระหว่างเดินชมเมืองสหพันธ์เวท ย่านชุมชนคนจีน เราก็ได้พบรถตู้คันหนึ่งเป็นของนายคำตั้ง จึงได้ตกลงใช้บริการรถตู้ของนายคำตั้งไปสถานที่ในและนอกเมืองสหพันธ์เวทที่มีแผนจะไปในวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2555 โดยตกลงราคาค่าบริการเป็นเงินบาทคือ 1,000 บาท

(1) พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ (Dinosaurs Museum)

จุดแรกที่ขอให้คำตั้งนำรถตู้ไปส่งคือพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ (Dinosaurs Museum) พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เริ่มต้นที่ชาวฝรั่งเศสชื่อ Josue Heilmann

HOFFET พบกระดูกไดโนเสาร์ในสะหวันเขต เมื่อ ค.ศ. 1936-1939 (พ.ศ.2479-2482) ต่อมาชาวฝรั่งเศส ชื่อ Philippe TAQUET ค้นพบอีกและมีการรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับไดโนเสาร์ที่พบในสะหวันเขต ซึ่งมีอายุประมาณ 65 ล้านปีถึง 210 ล้านปีเก็บรักษาไว้ และจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับไดโนเสาร์ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ และเป็นความภูมิใจในความเก่าแก่ของดินแดนที่ตั้งเมือง แขวงสะหวันเขต จึงได้สร้างรูปปั้นไดโนเสาร์ที่วงเวียนทางเข้าเมืองสะหวันเขต

(2) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์สะหวันเขต

จุดที่สองคือพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์สะหวันเขต ด้านหน้าอาคารเป็นพัทธสีมาหินขนาดใหญ่และมีจารึกที่แท่นหินพัทธสีมาเหมือนทางอุบลราชธานี และเขตอีสานของไทย สะท้อนความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง

ในอาคารเก็บค่าเข้าชมคนละ 5,000 กีบ จัดแสดงโบราณวัตถุรุ่นพันปีที่พบในสะหวันเขต เช่น กลองมโหรีทีก เครื่องใช้ต่างๆ จัดแสดงของดีทางวัฒนธรรมของสะหวันเขต และรูปภาพประวัติศาสตร์ การต่อสู้ของแนวลาออิสระในสะหวันเขต ฯลฯ ตามปกติไม่อนุญาตให้ถ่ายภาพ แต่ภัณฑารักษ์พิจารณากรณีของเราแล้วอนุญาตให้ถ่ายภาพได้ ทำให้ได้ข้อมูลโบราณวัตถุและภาพประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ของลาออิสระเผยแพร่สู่ผู้สนใจในไทย

(3) ร้านลาบเผ่าล่า

จุดที่สามได้เวลาอาหารกลางวันจึงขอให้คำตั้งหาร้านอาหารพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของสะหวันเขต คำตั้งพาไปย่านกับข้าวสุก ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของชาวบ้านและคนทำงานในสะหวันเขต มีหลายร้านเรียงรายกัน คำตั้งนำเราทั้งสองไปที่“ร้านลาบเผ่าล่า” ได้ทานลาบใส่ดีรสขม ไก่ปิ้งลาวกับข้าวนี้ “ล่าขนาด”

(4) พระธาตุอิงฮัง (อินทราปราสาท)

พระธาตุอิงฮังอยู่นอกเมืองสะหวันเขตไปทางทิศใต้ระยะทางประมาณ 14 กม. คำตั้งขับริถดินำเราไปตามทางสายในอันเป็นเส้นทางของคนลาวเดินทางไปไหว้พระธาตุอิงฮัง ผ่านบึงวะแหล่งเก็บน้ำของสะหวันเขตและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแห่งหนึ่งของคนในสะหวันเขต ใช้เวลาไม่นานก็ถึงวัดพระธาตุอิงฮัง ที่มีชื่อเสียงของสะหวันเขตและแดนลาวใต้

พระธาตุอิงฮังเป็นพระธาตุเก่าแก่มีประวัติปรากฏในตำนานอุรังคินทาน (พระธาตุนครพนม) ว่าสร้างสมัยพระยาสุมิตรธรรม พระพุทธเจ้าอุ้มบาตรเสด็จไปอิงกกฮัง (ตันรัง) พระยาสุมิตรธรรมทรงเลื่อมใสจึงเสด็จไปไหว้พระธาตุนครพนม พร้อมได้ถวายคนอุปถัมภ์พระธาตุนครพนมจำนวน 2,000 คน จึงเสด็จกลับมรุกนคร ทอดพระเนตรเห็นตันฮัง (ตันรัง) ทรงเลื่อมใสในสถานที่นั้น จึงทรงให้ก่ออุบมง (อุโมงค์) มีรูปสัณฐานดังพระธาตุนครพนม พระอรหันต์ได้เชิญพระธาตุสันหลังของพระพุทธองค์มาบรรจุไว้และให้ชื่อว่าพระธาตุอิงฮัง

สมัยพระโพธิสารราช (พ.ศ.1063-2093) ครองเชียงใหม่ ได้เสด็จนมัสการพระธาตุอิงฮัง พร้อมสร้างวิหารและเสนาสนะถวายพร้อมมอบข้าโอกาสไว้

ปฏิบัติรักษาพระธาตุอิงฮัง

สมัยพระไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ.2093-2005) ราชโอรสพระโพธิสารราชเสด็จ นมัสการพระธาตุนครพนมและพระธาตุอิงฮัง ทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุทั้งสองให้มีรูปทรงเป็นดอกบัวเหลี่ยม พร้อมทั้งโปรดฯ ให้สร้างพระธาตุศรีโคตรบูรณ (ท่าแขก) พระธาตุเชิงชุม (สกลนคร) พระธาตุบังพวน (หนองคาย) ทรงมอบข้าโอกาสให้ปรนนิบัติรักษาพระธาตุทุกแห่ง

พระธาตุอิงฮัง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแบบเดียวกับพระธาตุนครพนม แต่มีขนาดเล็กกว่าคือมีฐานด้านละประมาณ 9 เมตร มีเรือนธาตุสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 3 ชั้น ลดหลั่นกันสูงถึงยอดประมาณ 25 เมตร ส่วนยอดมีรูปทรงดอกบัว เหมือนพระธาตุนครพนม แต่ซุ้มจตุรทิศตามเรือนธาตุแต่ละชั้นผิดกับพระธาตุพระพนม คือไม่มีการสลักภาพบนแผ่นอิฐ ไม่มีปูสอ มีแต่เพียงรูปเทวดาปูนปั้นอยู่ในซุ้มสองข้างของประตูแต่ละทิศ พ.ศ.2473 นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสสำนักศึกษาฝรั่งเศสแห่งปลายบุรพาทิสมีโครงการบูรณะโบราณสถานต่าง ๆ ในราชอาณาจักรลาว ได้เข้ามาซ่อมแซมพระธาตุอิงฮังด้วย ครั้งนั้นได้เปลี่ยนบานประตูสลักไม้ขึ้นเดิมออกนำของเก่าเก็บไว้ที่หอพระแก้วนครเวียงจันทน์เมื่อ พ.ศ.2495

บานประตูสลักไม้จากพระธาตุอิงฮังชั้นนี้มีความสูง 2.03 เมตร กว้าง 1.60 เมตร ออกเลากว้าง 14 ซม. มีการลงรักปิดทองและประดับกระจก ลวดลายทั้งสองข้างงดงามไม่ซ้ำกันมีความอ่อนช้อยเกี่ยวพันกันแบบลายก้านขด ลักษณะของอกเลาเป็นแบบบานประตูของไทยต่างกับอกเลาของพระธาตุนครพนมซึ่งมีลักษณะแบบขอม ขอบประตูมีลายสองข้างไม่เหมือนกัน สะท้อนความคิดอิสระและสร้างสรรค์ของช่างผู้ออกแบบ (สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, กรุงเทพฯ: สายธาร, พิมพ์ครั้งที่สอง, 2545 หน้า 149-154)

ก่อนเข้าวัดต้องจ่ายค่าเข้าชมราคาต่างชาตินคนละ 5,000 กีบ ราคาคนในประเทศลาวคนละ 2,000 กีบ กรณีเราทั้งสอง ผู้สืบสาย “ข้าโอกาส” ประจำวัด คิดราคาพิเศษให้เท่ากับคนลาว (เพราะเรามีแบ่งค์ 2,000 กีบสองใบพอดี ไม่ต้องหาเงินทอน) ผู้หญิงต้องนุ่งซิ่น ถ้าไม่เตรียมตัวไปก็มีให้เช่าเหมือนที่พระธาตุศรีโครتبอง แขวงคำม่วน โดยมีผู้สืบสาย “ข้าโอกาส” ที่กษัตริย์ลาวพระราชทานให้ดูแลวัด ติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด

องค์พระธาตุอิงฮังมีงานช่าง ทั้งฝีมือช่างพื้นบ้านและช่างหลวง มีคติความเชื่อดั้งเดิมตรึงใน

พื้นที่รอบด้านพระธาตุ ทำให้เป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ที่ต้องปฏิบัติตามแบบแผนที่กำหนด เช่น ผู้หญิงห้ามเข้าในบริเวณพระธาตุ ผู้ชายเข้าไปได้โดยต้องถอดรองเท้า ฯลฯ โดยมีผู้สืบสาย “ข้าโอกาส” คอยกำกับ ถ้ามีโอกาสเข้าไปให้สังเกตรูปสลักในช่องประตูช่องเล็กข้างละ 4 ช่อง เป็นรูปแสดงเรื่องราวทางเพศทำนองเดียวกับภาพชุดกามสูตรและวิควนาลที่เชชูราโห (Khajuraho)

ที่อื่นเดี่ยวนั้นเชื่อกันว่าเป็นอิทธิพลของลัทธิตันตระ ซึ่งเกิดขึ้นในอินเดียราว พ.ศ.1100 และพุทธตันตระในลัทธิมหายานรุ่งเรืองในสมัยปาละ-เสนะ ซึ่งเต็มไปด้วยเรื่องเวทมนต์คาถา ความลึกลับและกามกริชา (สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, กรุงเทพฯ: สายธาร, พิมพ์ครั้งที่สอง, 2545 หน้า 154-155) ส่วนที่ลาวจะด้วยอิทธิพลโดยังไม่พบหลักฐานเพราะเรื่องแห้ววัยะเพศชายหญิงในพิธีกรรม และงานรื่นเริงพื้นบ้านมีทั่วไปในสองฝั่งแม่น้ำโขงและอินโดจีนโดยมีฐานความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์

รอบพระธาตุมีศาลารายรูปตัวแอล มีพระพุทธรูปจำนวนมากประดิษฐานรายรอบ เป็นเขตพุทธาวาส ที่มีการจัดวางได้งดงามและลงตัวมาก ด้านหลังเป็นเขตสังฆาวาสและเป็นโรงเรียนชั้นประถมศึกษา เด็กในชุมชนนักเรียนเล่นโยนรองเท้าแตะให้เพื่อนๆ วิ่งก๊อบกันอย่างมีความสุข ขณะที่เด็กวัยเดียวกันจำนวนหนึ่งรอขอเงินจากนักท่องเที่ยวที่เข้าวัด

(5) สะหวันเวกัส

ประเทศเพื่อนบ้านไทย และมาเก๊า ต่างรู้จักคนไทยในฐานะนักเล่นการพนันดังนั้นในมาเก๊า ในเขมร ในพม่าบนเกาะสองและสามเหลี่ยมทองคำของพม่า ในมาเลเซีย ต่างมีบ่อนการพนันขนาดใหญ่รองรับนักเล่นการพนันจากไทย เช่นเดียวกับลาวเมื่อเปิดสะพานข้ามโขงแห่งใหม่ที่มุกดาหารไปแขวงสะหวันเขต ลาวได้ร่วมทุนกับนายทุนมาเลเซียตั้งบ่อนกาสิโนขนาดใหญ่ชื่อ “สะหวันเวกัส” ต้อนรับนักการพนันจากไทยสร้างเป็นอาคารขนาดใหญ่ 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นโรงแรมที่พักชั้นหนึ่ง ส่วนที่สองเป็นบ่อนกาสิโน มีบริการรถรับส่ง จากด่านถึงบ่อน ที่ด่านศุลกากรมีช่องพิเศษสำหรับคนเข้าบ่อนผ่านแดน

เดิมลูกชายจองที่พักโรงแรมสะพานเวกส์ให้ เพราะเป็นโรงแรมชั้นหนึ่งและมีบริการรถรับส่ง แต่เมื่อเห็นข้อมูลในอินเทอร์เน็ตก็ขอเปลี่ยนที่พัก โดยไปพักที่โรงแรมโลดัส ดอกบัวสะพาน โรงแรมแห่งใหม่ของนักธุรกิจชาวเวียดนามซึ่งอยู่ในเขตเมืองแทน ถือว่าเราคิดถูกเพราะสะพานเวกส์นอกจากอยู่นอกเมืองไปไหน ยากแล้วยังเป็นชุมชนที่บันดลให้นักการพนันมีความสุข

เมื่อเห็นสะพานเวกส์ซึ่งตั้งอยู่นอกเมืองกลางทุ่งนาก็สามารถจินตนาการต่อไปได้อีกไม่นานลาวคงได้ร่วมมือกับแหล่งทุนต่างชาติสร้างศูนย์การค้าหรือสถานบริการในพื้นที่สองข้างทางเพิ่มขึ้น วิถีชีวิตชาวลาวยอบแหล่งกาสิโนและสถานบันเทิงก็เปลี่ยนเข้าสู่ยุคทุนนิยมที่เคยแนวลาวยิสระเคยต่อสู้กันมายาวนานอีกครั้ง

(6) ร้าน OTOP

ลาวร่วมมือกับนายทุนจากไทยตั้งร้านจำหน่ายของที่ระลึกชื่อร้าน OTOP มีสินค้าของที่ระลึกจากลาวและไทยจำนวนมากตั้งแผงจำหน่ายนักท่องเที่ยว ดังนั้นเมื่อผ่านก็ต้องแวะ เมื่อแวะก็ต้องซื้อของติดมือ ครั้งนี้ได้ DVD เพลงชุดลาวปฏิวัติหลายแผ่น โดยแม่หญิงชาวลาวยังเป็นผู้ขายระบุว่าต้องนำไปผลิตที่กรุงเทพฯ

(7) กาดไชยภูมิหรือ ตลาดสิงคโปร์

ลาวร่วมมือกับนายทุนชาวสิงคโปร์สร้างตลาดแบบทันสมัย 2-3 ชั้น มีบันไดเลื่อนขึ้นชั้น 2-3 มีสินค้าเกษตรของลาวอยู่ชั้นล่างมุมหนึ่ง สินค้าเสื้อผ้า รองเท้า เครื่องหนัง ฯลฯ ส่วนใหญ่จากไทยอยู่ชั้นล่างอีกมุมหนึ่ง ชั้นบนเป็นร้านขายทอง ขายเพชร และรับแลกเงิน ฯลฯ เรียกว่ากาดไชยภูมิ แต่คนทั่วไปเรียกว่า ตลาดสิงคโปร์ พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่เป็นเวียดนามและจีน ด้านข้างตลาดสิงคโปร์เป็นตลาดสดของชาวลาว ตามสัญญาทุนสิงคโปร์จะเก็บค่าเช่าจากคนขายในตลาดสิงคโปร์เป็นเวลา 50 ปี จากนั้นจะมอบอาคารให้ลาว

(8) ร้านปลอดภาษีของดาวเรือง

ดาวเรืองนักธุรกิจสาวชาวลาวลูกครึ่ง

เวียดนามเป็นที่ไว้วางใจของนักลงทุนต่างชาติ เช่น เวียดนาม สิงคโปร์และมาเลเซีย ธุรกิจเติบโตใหญ่ในเขตลาวใต้หลายเมืองเช่นที่ปากเซ แขวงจำปาสักมีตลาดดาวเรือง ตลอดเส้นทางจากแขวงจำปาสักไปแขวงอัตปือ มีไร้กาแพจำนวนมาก มีสถานที่รับซื้อเมล็ดกาแฟของดาวเรืองหลายจุด มีโรงงานผลิตกาแฟที่ใหญ่ที่สุด และขยายกิจการกาแฟ DAO Coffee เข้าสู่อำเภอไทย โดยมีร้านค้าปลอดภาษี ทั้งที่ด่านเข้าเมืองและในเมืองใหญ่ เช่น จำปาสัก สะหวันเขต ฯลฯ แสดงถึงบารมีของดาวเรืองนักธุรกิจสาวชาวลาวเป็นอย่างดี คอกาแฟไปลาวได้ ส่วนใหญ่ต้องซื้อกาแฟลาว DAO Coffee กลับบ้าน

◆ 7. ข้ามสะพานสะพานเวกส์-มุกดาหารกลับไทย

เช้าวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2555 ขึ้นรถโดยสารระหว่างประเทศที่ท่ารถสะพานเวกส์ ซึ่งมี 2 แบบ คือ แบบบริการคนลาวคิดค่าโดยสารเป็นเงิน กีบ กับแบบบริการนักท่องเที่ยว ช่วงเช้าที่ไปถึงสถานีเป็นช่วงรถบริการสำหรับคนลาว จึงจ่ายค่าโดยสารคนละ 130,000 กีบได้ออกเดินทางกลับไทย แวะที่ด่านขาออกจ่ายค่าธรรมเนียมคนละ 40 บาท ตามปกติทุกคน

ต้องหิวกระเป๋าดำเนินทางไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจและสุนัขดมกลิ่น แต่ของเราเจ้าหน้าที่รถโดยสารจำเจ้าของกระเป๋ได้จึงจัดการนำไปบริการ

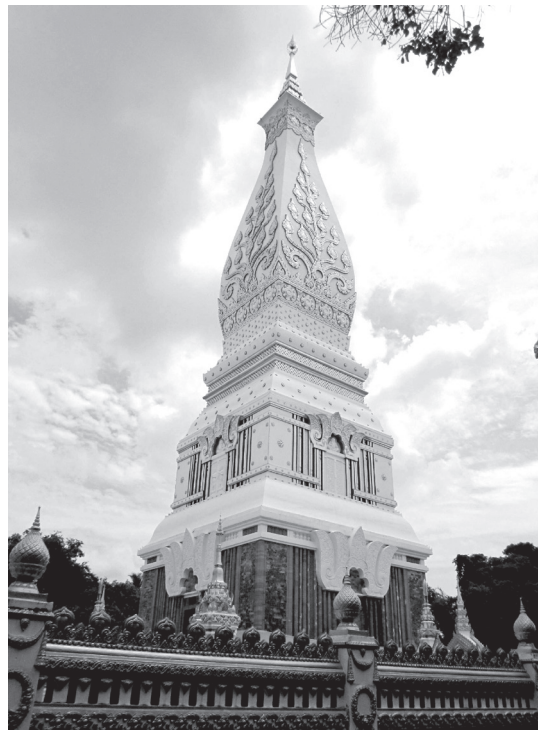
09.20 น. รถโดยสารจากสะพานเขตถึงสถานีขนส่งจังหวัดมุกดาหาร ดินแดนที่ชาวลาวจากบ้านหลวงโพนสิน บริเวณพระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันเขต นำโดยเจ้าจันทร์ สุริยวงศ์ ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานที่ปากน้ำห้วยมุกเมื่อ พ.ศ.2313 เรียกว่าเมืองมุกหรือมุกดาหาร ต่อมา มีชนเผ่าอื่นมาเพิ่มเติมรวมเป็น 8 เผ่า คือลาว ผู้ไทย (มาจากสิบสองจุไท) ข่า (มาจากแขวงสะหวันเขต แขวงสะลาวัน แขวงอัตปือในสมัย ร.3) กะโซ่ (มาจากเมืองมหาชัย แขวงคำม่วนและแขวงสะหวันเขต) ย้อ (มาจากเมืองคำเกิดคำม่วนในสมัย ร.3) แสก (มาจากเมืองแสก แขวงคำม่วน) กะเลิง (มาจากแขวงคำม่วนและแขวงสะหวันเขต) กุลา (แปลว่าคนต่างถิ่น) สมัยรัชกาลที่ 5 ขึ้นกับมณฑลออุตร ต่อมาขึ้นกับจังหวัดนครพนม แยกเป็นจังหวัดมุกดาหาร เมื่อปี พ.ศ.2525

◆ 8. พระธาตุพนม

เป้าหมายการเดินทางคืออำเภอดงหลวง ดงนั้นจึงต่อรถโดยสารไปอำเภอดงหลวง โดยไม่มีเวลาแวะชมเมืองมุกดาหาร ค่าโดยสารมุกดาหาร-อำเภอดงหลวงคนละ 45 บาท เวลาประมาณ 10.30 น. เราก็ตีถึงวัดพระธาตุพนมวรวิหาร พนักงานประจำรถให้เราลงที่หลังวัดไม่ต้องไปลงที่สถานีขนส่งเพราะจะต้องย้อนกลับมาอีก เราก็ได้เดินจากหลังวัดผ่านชุมชนรอบวัดซึ่งคงเป็นผู้สืบสาย “ข้าโอกาส” ที่กษัตริย์ลาวถวายให้รับใช้พระธาตุพนม เข้าสู่บริเวณวัดได้นมัสการพระธาตุพนมยุคสร้างชิ้นใหม่หลังจากการพังทลายช่วงสงครามเวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. 2518

8.1 ตำนานพระธาตุพนม

ตำนานอุรังคธาตุเล่าว่าพระมหากัสสปเถระได้นำเอาพระบรมธาตุส่วนที่เป็นอุรังคธาตุ (กระดูกหน้าอก) ของพุทธองค์มาประดิษฐานในอาณาจักรสิโคตรบอง พระเจ้าศรีโคตรบูรณ์ แห่งอาณาจักรสิโคตรบองทรงต้อนรับ ครั้นพระเจ้าศรีโคตรบูรณ์สวรรคต พระอนุชาคือพระยานันทเสนได้ครองอาณาจักรสิโคตรบอง

ต่อมา พระยานันทเสนได้ร่วมกับพระยา 4 คน คือ พระยาอินทปัฐ (กัมพูชา) พระยาจุฬินทรมหมทัต (เมืองปะกัน เชียงขวางในสิบสองจุไท บางแห่งว่าตังเกี๋ย บางแห่งว่า เว้) พระยาสุวรรณภิงคาร(หนองหารหลวง-สกลนคร) พระยาคำแดง(หนองหานน้อย-กุมภวาปี อุดรธานี)ร่วมกันก่อ “อุบมุง” (อุโมงค์) ไว้เป็นที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุ สร้างพระธาตุพนมครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว 8 ปีเศษ ณ “ภูคำพร้าว” (บริเวณที่ตั้งพระธาตุพนมปัจจุบัน)

ท้าวพระยาทั้ง 5 ได้ก่อ อุบมุง (อุโมงค์) คนละด้านเป็นรูปสี่เหลี่ยมสูงได้ 1 วาแล้วละไว้ จากนั้นพระยาสุวรรณภิงคารทรงก่อหลังคาเป็นรูปฝ่าละมิตลอดขึ้นไปจนถึงยอดได้วาหนึ่งของพระมหากัสสป

พระยาจุฬินทรมหมทัต (เมืองปะกัน เชียงขวางในสิบสองจุไท บางแห่งว่าตังเกี๋ย บางแห่งว่า เว้) ทรงบริจาคสิ่งของบูชาไว้ด้านตะวันออก มีเงิน 5,550 แนน ทองคำ 540 แนน ฆ้องขนาด 19 กำ 9 ลูก ขนาด 17 กำ 7 ลูก

พระยาอินทปัฐ (กัมพูชา) ทรงบริจาคทรัพย์บูชา มีเงิน 9,999,900 ปลอก ทองคำ 33,300 และทรงหล่อเรือรองรับไว้ภายใต้ด้านใต้ที่พระองค์ทรงก่อไว้ พระยาคำแดง (หนองหานน้อย-กุมภวาปี อุดรธานี)

ทรงก่อตั้งวัดวันตก ทรงบริจาคทรัพย์มีกระโถน (เจียง) ทองคำลูกหนึ่งหนัก 6 หมื่น แหวนทองคำเต็มกระโถน เงิน 300,000 มงกุฏ (กะโจมหัว) แก้วมรกต 1 คู่ ปิ่นทอง 1 คู่ พาน (ขัน) ทองคำ 7,000 ลูก เอาหินมุกมาทำเป็นหีบใส่ข้าวของเหล่านี้ไว้ด้านทิศตะวันตก

พระยานันทเสนแห่งอาณาจักรศรีโคตรบอง ทรงก่อตั้งเหนือ ทรงบริจาคทรัพย์บูชา มี พาน (ขัน) ทองคำลูกหนึ่งหนัก เจ็ดซั่ง เอาแหวนทองคำบรรจุเงินเต็ม พาน (ขัน) เงินลูกหนึ่งหนักเก้าซั่ง เอาปิ่นทองคำบรรจุเงินเต็ม ไต (จานหรือถาด) เงิน 2 ลูกหนัก 19 ซั่ง เอาไม้ว (พาหุรัด) บรรจุลงในไต (ถาดหรือจาน) เงินทั้งสองลูกๆ ละ 50 คู่ๆ หนึ่งหนัก 20 เงิน 90,000 บรรจุลง น้อยขนาด 17 กำ 7 ลูก ขนาด 15 กำ 5 ลูก ขนาด 13 กำ 3 ลูก ไว้ภายใต้ด้านทิศเหนือ

พระยาสุวรรณภิงคาร (หนองหารหลวง-สกลนคร) ทรงบริจาคทรัพย์ มีมงกุฎทองคำหนึ่งหนัก มงกุฎละ 3 ซั่ง สิวาลทองคำหนึ่งหนักสายละ 3 ซั่ง กระโถน (เจียง)ทองคำลูกหนึ่งหนัก 9 ซั่ง บรรจุแหวนทองคำเงินเต็ม โอทองคำ 9 ลูกๆหนึ่งหนัก 2 ซั่ง โอเงิน 9 ลูกๆ หนึ่งหนัก 5 ซั่ง โอนาก 7 ลูก หนักลูกละ 5 ซั่ง รองไว้ใต้อุบมง (อุโมงค์)

เสร็จแล้วพระมหากัสสปพร้อมด้วยพระอรหันต์และท้าวพระยาทั้งหลายได้อัญเชิญพระอุรังคธาตุประดิษฐานในอุบมง (อุโมงค์) นั้น ปิดทองประตูทั้ง 4 ด้าน

หลังจากพระยานันทเสนสวรรคตได้มีการย้ายเมืองมาตั้งเหนือพระธาตุพนม ขนานนามใหม่ว่า มรุกขนคร (บ้านหลักศิลา) มีพระยามรุกขนครเป็นเจ้าเมือง สืบต่อกับพระยาสุมิตวงศาพระโอรสมี แคว้นต่าง ๆ มาอ่อนน้อมส่งเครื่องราชบรรณาการ พระยาสุมิตวงศา จึงโปรดฯให้สร้างเสริมพระธาตุให้สูงขึ้นอีก ทรงถวายไพร่ 3,000 ครว้เรือนเป็นข้าพระ ทรงอุทิศบ้าน 7 บ้านเป็นข้าพระธาตุ

ครั้นสมัยพญานริฎฐราช ได้รื้อบ้านข้าพระธาตุ ทรงประพฤติไม่ชอบธรรม บ้านเมืองจึงล่มเป็นบึงหนอง ต่อมาประมาณ พ.ศ.1800 กษัตริย์กรุงศรีสัตนาคนหุตองค์หนึ่งนามว่า รามบัณฑิต มีพระโอรสนามว่าเจ้าศรีโคตร เข้มแข็งในการรบ ตีบ้านเมืองใกล้เคียง

ได้สำเร็จ พระบิดาโปรดให้แต่งงานกับเจ้านางคำปน และสร้างเมืองใหม่ที่แขวงเมืองมรุกขนครเดิม

ต่อมาสมัยเจ้าหลวงพิชิตทศิศราชธานี ศรีโคตรบูรณหลวงได้เปลี่ยนนามมรุกขนครเป็นเมืองศรีโคตรบูรณ ปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ก่อกำแพงล้อม สร้างหอบูชาข้าวพระทั้ง 4 ด้าน มีจารีกระบุตรงกับ พ.ศ.2157

ก่อนหน้านั้นสมัยพระเจ้าโพธิสารราช (พ.ศ. 2063-3090) ทรงประกาศให้ชาวลาวเลิกบูชาผีฟ้าผีแล่น ให้นับถือพุทธศาสนา ทรงสนพระทัยเรื่องราวของพระธาตุพนมจากพระชายาของพระองค์ ซึ่งเป็นเจ้าหญิงจากกัมพูชา จึงเสด็จจากเวียงจันทน์ไปภูมำพร้าวโปรดฯให้พระยากระบองเป็นแม่กองบูรณะองค์พระธาตุพนม โปรดให้สร้างวิหารหลังหนึ่ง แต่งตั้งข้าใช้ของพระองค์ดำรงตำแหน่ง “พันเอือนหิน” (ปราสาทหิน) มีหน้าที่รักษาพระธาตุพร้อมบริวาร 3 พันคน

สมัยพระเจ้าไชยเชษฐา (พ.ศ.2091-2114) ได้เสด็จไปนมัสการพระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง พระธาตุสี่โคตรบอง ตามรอยพระบิดา และโปรดฯให้ก่อพระธาตุพนมเพิ่มเติม ซึ่งอาจเป็นส่วนยอด พร้อมพระราชทานที่ดินและหมู่บ้านถวายพระธาตุพนมอีก และมอบให้เจ้าเมืองกระบองอุปถัมภ์

8.2 พระครูยอดแก้วโพนเสม็ก หรือพระครูโพนเสม็ก (ยาครูชี้หอม / ญาครูชี้หอม)

หลังจากสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ.2180-2237) สวรรคต อาณาจักรล้านช้างเกิดการแย่งราชสมบัติ พระครูยอดแก้วโพนเสม็ก (ยาครูชี้หอม) พระเถระลาวถูกเพ่งเล็งว่าจะข่มขู่คนคิดมิชอบ พระครูยอดแก้วโพนเสม็ก (ยาครูชี้หอม) จึงนำญาติโยมออกจากเวียงจันทน์ลงสู่ภาคใต้ของลาวเพื่อหนีราชภัย

พระครูยอดแก้วโพนเสม็ก (ยาครูชี้หอม) แวะจำพรรษาที่พระธาตุพนม 3 ปี ได้พาญาติโยมบูรณะพระธาตุพนมจนสมบูรณ์ก่อนมุ่งหน้าไปสู่แขวงจำปาสัก พงศาวดารลาวบันทึกว่า พ.ศ.2186 มีพระครูยอดแก้วองค์หนึ่งอยู่นครเวียงจันทน์ ในรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช วันหนึ่ง พระครูยอดแก้วได้เห็นสามเณรอายุ 13-14 ปี ถามว่ามาจากไหน สามเณรตอบว่า “มาแต่กะลิม เมืองพาน เป็นลูกศิษย์ของพระครูลิมบอง” พระครูยอดแก้วได้รับสามเณรไว้ สามเณรได้เรียนรู้

ธรรมอย่างรวดเร็วและอ่านคัมภีร์จนหมดสิ้น

พระเทพรัตนโมลี อดีตเจ้าอาวาสวัดนครพนมผู้รวบรวมพระประวัติจึงบันทึกว่า พระครูโพนสะเม็กเกิดที่บ้านกะลิม เมืองพาน ติดภูพานที่ประดิษฐานพระบาทบัวบก เขตเมืองผือ อุดรธานี

ชื่อเสียงสามเณรเล่าลือไปถึงพระเจ้าแผ่นดินทรงสถาปนาสามเณรเป็น “ชาจั่ว” เมื่ออายุ 21 ปีได้อุปสมบทเป็นภิกษุ “ชาจั่ว” จึงให้พระครูยอดแก้วว่า ถ้าจะบวชให้ตนขอให้มนต์พระสงฆ์นั่งหัตถบาตร 500 รูปและสร้างสีมาน้ำด้วย เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงทราบโปรดฯ ให้หาเรือใหญ่มาผูกติดกันทำเป็นสีมาน้ำ เมื่อพระกรรมวาจาจารย์ให้อนุศาสน์ (คำสอนพระใหม่) แพ้ที่ทำเป็นสีมาน้ำก็จมลง พระสงฆ์ทั้งปวงจีวรเปียกทุกรูป แต่ภิกษุชาวใหม่ไม่เปียก เป็นที่อัศจรรย์

ครั้นภิกษุรูปนั้นบวชครบ 1 พรรษา คณะสงฆ์ตั้งให้เป็นพระครู อยู่ที่วัดโพนสะเม็ก (จำปาสักเรียกว่า “โพนสะเม็ก”) สำเร็จชั้นอภิญา 5 และสมบัติ 8 ประการ คนทั่วไปนิยมนับถือมาก พระเจ้าแผ่นดินรับเป็นองค์อุปถัมภ์

หลังจากพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสวรรคตใน พ.ศ.2233 เสนาบดีชื่อพระยาเมืองจันได้แย่งอำนาจสถาปนาเป็นกษัตริย์

เสนาฝ่ายพระนางสุมังคลาพระธิดาพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ซึ่งมีลูกชื่อเจ้าองค์หล่อ ได้นำเจ้าองค์หล่อหนีมาอาศัยพระครูโพนสะเม็ก

พระครูโพนสะเม็กรู้ว่าจะถูกกำจัด จึงนำญาติโยม 3,000 คนพร้อมทั้งพระนางสุมังคลาหนีจากเวียงจันทน์มาตามแม่น้ำโขง ถึงบ้านจิวพันลำสมสนุก จึงพักที่นั่น ส่วนพระนางสุมังคลาไปซ่อนที่ภูสะง้อหอคำ พระครูโพนสะเม็กเป็นสงฆ์ผู้ทรงคุณงามความดี เป็นที่เคารพและนับถือของประชาชนจนเล่าลือกันว่าแม้แต่อูจจาระของท่านก็ไม่เหม็น จึงเรียกว่า “ภูสะง้อหอคำ” ท่านได้นำญาติโยมบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุพนมเป็นเวลา 3 ปี มีลาวติดตามท่านเป็นระยะ ตั้งบ้านเรียงรายจึงเกิดคำว่าลาวเดิม บ้านบาราย

พระครูโพนสะเม็กนำญาติโยมลงทางใต้ต่อถึงทางตุยจั้งจะสุดแดน บัดนี้เรียกว่า “จะรอยจั้งวา” (แปลว่าแหลม) จึงได้สร้างพระเจดีย์องค์หนึ่ง มีคนไปอาบน้ำเห็นพระบรมธาตุลอยเหนือน้ำ จึงเอาขันไปรองรับ

น้ำมาถวายพระครูโพนสะเม็ก ได้นำบรรจุในเจดีย์เรียกนามชื่อของนางผู้พบพระธาตุว่า พนมเป็น (ต่อมาภิกษุช้าย้ายจากเมืองปะทายเพชรไปสร้างเมืองหลวงเรียกว่าพนมเปญ)

พระครูโพนสะเม็กนำญาติโยม หนีการเก็บเงินของเขมร ลงใต้ตามแม่น้ำโขงต่อถึงบ้านที่เรียกว่า “เมืองสมบุรณ์” จึงได้สร้างวิหารไว้หลังหนึ่ง ต่อมาแฉะที่เกาะดอนพาด ดอนทราย มาถึงปากน้ำเซกองฝั่งตะวันออกเห็นเป็นทำเลเหมาะเห็นว่าต่อไปจะเป็นเมืองใหญ่ (คือจำปาสัก)

เมื่อครั้งพักที่เชียงแตง พระครูโพนสะเม็กได้สร้างพระแสน ต่อมาผู้มีผู้นำถวายสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ และโปรดฯ ให้สร้างแท่นประดิษฐานที่อุโบสถวัดหงส์รัตนารามต่อมานางแพงผู้ปกครองนครกาลจำปาศักดิ์บุรีศรีได้นิมนต์พระครูโพนสะเม็กมาอยู่ที่วัดสระบัว คนเรียกว่าวัดหลวง พ.ศ.2263 พระครูโพนสะเม็กอาพาธและมรณภาพเมื่ออายุ 90 ปี ได้มีการสร้างธาตุญาคูขึ้นใหม่ที่จำปาสัก และได้นำอัฐธาตุส่วนหนึ่งมาสร้างที่วัดพระธาตุพนม พ.ศ.2513 พระเทพรัตนโมลี (แก้ว) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมได้หล่อรูปพระครูโพนสะเม็กที่วัดพระธาตุพนม (จันท์ อินทุพิลาส “พระครูโพนสะเม็กหรือญาคูขึ้นหอม” แปลจากภาษาลาวเป็นไทยโดยสมหมาย เปรมจิตต์ ,พระธาตุเจดีย์ วัดสำคัญและพระครูยอดแก้วโพนสะเม็ก, เชียงใหม่:สถาบันวิจัยสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537 หน้า 85-99)

สมัยเจ้าอนุวงศ์ กษัตริย์ลาวได้เสด็จไปบูรณะพระธาตุพนม พร้อมจัดงานสมโภชตามประเพณี โดยมีการนมัสการพระธาตุพนมทุกปีในวันเพ็ญเดือน 3 สิบมา

8.3 ผังและรูปทรงของพระธาตุพนม

แผนผังพระธาตุพนมเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส องค์พระธาตุตั้งอยู่บนฐานต่ำกว่าด้าน 16.00 เมตร องค์พระธาตุชั้นล่างด้านละ 10.80 เมตร สูงจากพื้นถึงชั้นบัวถลาประมาณ 8.00 เมตร เรือนธาตุตอนที่สอง มีลักษณะต่ำกว่าชั้นแรก มีความสูงรวมทั้งลวดบัวตอนบนและฐานยอดธาตุ มีความสูงประมาณ 12 เมตร เรือนธาตุชั้นที่สองมีซุ้มประตูทั้ง 4 ทิศ เช่นเดียวกับชั้นแรกและเป็นประตูหลอกเช่นเดียวกัน ตอนที่สามรูป

ทรงของดอกบัวเหลี่ยมขึ้นไปจนถึงยอดสูงประมาณ 23 เมตร รวมสูง 3 ตอน 43 เมตร ต่อมา พ.ศ.2483 สมัยหลวงวิจิตรวาทการเป็นอธิบดีกรมศิลปากร สร้างต่อเสริมยอดพระธาตุให้สูงกว่าเดิมอีก 10 เมตรรวมสูง 53 เมตร สำหรับฉัตรทองคำสูง 4.50 เมตร จึงสูงรวม 57.50 เมตร (ดู เติม วิภาคย์ พจนกิจ, ประวัติศาสตร์อีสาน, (2499) เรียบเรียงพิมพ์โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2512), กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราฯร่วมกับสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542 หน้า 228-232 กรมศิลปากร อรัญคธาตุ (ตำนานพระธาตุนครพนม) ,กรุงเทพฯ:เรือนแก้วการพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่สาม 2537 และสงวน รอดบุญ,พุทธศิลป์ลาว, กรุงเทพฯ:สายธาร, พิมพ์ครั้งที่สอง, 2545 หน้า 136-146)

8.4 พระธาตุนครพนมพังทลาย

11 สิงหาคม 2518 เวลา 19.38 น. พระธาตุนครพนมได้พังลงมา ผมสันนิษฐานว่าเพราะแรงกดดันของเครื่องบินรบของสหรัฐที่นำระเบิดเข้าถล่มในสงครามเวียดนาม กล่าวคือตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1969 (พ.ศ.2512) สหรัฐส่งเครื่องบิน บี 52ทิ้งระเบิดฐานฝ่ายซ้ายในลาวที่ทุ่งไหหิน มีเครื่องบินขึ้นลงสนามบินต่างๆ เฉลี่ยนาที่ละ 1 ลำ จำนวนเที่ยวบินที่สหรัฐนำระเบิดทิ้งในลาววันละ 400 เที่ยว ต่อมาเพิ่มเป็นวันละ 1,200 เที่ยว จำนวนระเบิดที่สหรัฐนำทิ้งในลาวนับถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1973 (พ.ศ.2516) มีถึง 2,080,000 ตันแรงกดของเครื่องบินขนาดใหญ่ได้ “โยก” พระธาตุนครพนมทุกวัน วันละหลายครั้งจนต้องพังลงมาในที่สุด

8.5 สิ่งที่พบหลังจากพระธาตุนครพนมพัง

หลังจากกรมศิลปากรเข้ารื้อถอนองค์พระธาตุนครพนมที่พังลงมา พบกรุของมีค่าจำนวน 97 กรุ พบศิลปวัตถุจำนวน 14,000 ชิ้น บรรจุอยู่ในองค์พระธาตุ ตั้งแต่ชั้นที่สองขึ้นไปจนถึงยอดธาตุ สิ่งที่พบล้วนเป็นฝีมือช่างลาว ได้พบจารึก 1,061 ชิ้น มีอายุระหว่าง พ.ศ.2191-2245 ระหว่างรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ถึง รัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาที่ 2 (สงวน รอดบุญ,พุทธศิลป์ลาว,กรุงเทพฯ:สายธาร,พิมพ์ครั้งที่สอง,2545 หน้า 147)

โบราณวัตถุที่พบส่วนหนึ่ง พระราชธีรจารย์ (สำลี) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุนครพนมและเจ้าคณะจังหวัดนครพนมได้เป็นประธานในการจัดทำเป็นอาคารพิพิธภัณฑสถานในวัดพระธาตุนครพนม อีกส่วนหนึ่งได้มีการนำไปสร้างสถูปไว้บริเวณหน้าวัดมีคูน้ำล้อมรอบทั้งสี่ด้าน อีกส่วนหนึ่งคงนำเข้าเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครพนม

พื้นที่บริเวณวัดพระธาตุนครพนมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมปลูกข้าวให้คงกว้างขวางมากกว่ากำแพงวัดปัจจุบันเพราะมีร่องรอยพิพิธภัณฑสถานขนาดใหญ่ปรากฏให้เห็นเป็นระยะและร่องรอยที่ตั้งประตูโขงทางเข้าออกจากวัดพระธาตุกับด้านแม่น้ำโขง ต่อมาช่วง พ.ศ.2470 สมัยพระครูศีลาภิรัต (หมี่) มีการสร้างซุ้มประตูโขงเรียกว่าประตูเรื่องอร่ามรัชฎาการ มีรูปเทพารักษ์ 2 องค์ นั่งคุกเข่าอุมถางรูป หันหน้าไปทางแม่น้ำโขง และมีรูปยักษ์ชายหญิงประจำที่ซุ้ม โดยมีการบูรณะครั้งล่าสุดใน พ.ศ.2548

8.6 งานประติมากรรมในวัดพระธาตุนครพนม

สงวน รอดบุญ ผู้เชี่ยวชาญศิลปะลาวที่ล่องลပ်แล้วเคยสำรวจงานประติมากรรมบนผนังอิฐเผาของพระธาตุนครพนมองค์เดิมทั้งสี่ด้าน แบ่งออกด้านละ 2 แถบ แต่ละแถบบนอยู่ตรงมุมของเรือนธาตุ งานประติมากรรมแต่ละด้านมีดังนี้

ด้านตะวันออก (แถบบนซ้ายของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ พระหัตถ์ขวาถือพระขรรค์ มีกลดกันอยู่เหนือพระเศียร ด้านล่างจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้าพระหัตถ์ถือหอก แสดงท่ากำลังล่าสัตว์ (แถบบนขวาของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้ากำลังวิ่ง พระหัตถ์ขวายกหอกขึ้นสูงด้านล่างจำหลักรูปกษัตริย์ทรงช้าง พระหัตถ์ขวาทรงหอก พระซ้ายถือเชือกบังคับช้าง

ด้านตะวันตก (แถบบนซ้ายของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ประทับนั่งบนหลังช้าง พระหัตถ์ซ้ายถือคันศร ด้านล่างจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้าพระหัตถ์ขวาทรงพระขรรค์ (แถบบนขวาของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้า ด้านล่างกษัตริย์ประจายืนบนหลังช้าง

ด้านเหนือ (แถบทางซ้ายของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ทรงช้าง ด้านล่างจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้าพระหัตถ์ซ้ายทรงพระขรรค์ (แถบทางขวาของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้า ด้านล่างจำหลักรูปกษัตริย์ประทับนั่งบนหลังช้าง

ด้านใต้ (แถบทางซ้ายของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้า ด้านล่างจำหลักรูปกษัตริย์ทรงช้าง พระหัตถ์ขวาทือหอก (แถบทางขวาของพระธาตุ) ด้านบนจำหลักรูปกษัตริย์ทรงช้าง ด้านล่างจำหลักรูปกษัตริย์ทรงม้า

ด้านเหนือพิเศษกว่าด้านอื่น ๆ เพราะตอนล่างของภาพและลดลวดลายประดับด้วยรูปสัตว์เช่น รูปสิงห์เอาหัวลงตามผนัง รูปช้างขนาดใหญ่ 2 เชือก เดินแถวบน ข้างขนาดเล็ก 3 เชือกเดินแถวล่าง มีคนเดินทางหลังอีก 1 คน รูปคนทั้งกษัตริย์และบริวารมีลักษณะเตี้ยล่ำสัน ไว้ผมมวยด้านหลังคล้ายพราหมณ์ ไม่สวมเสื้อ และไม่มีเครื่องประดับแต่อย่างใดตรงแต่ภูเขาเท่านั้น

ที่ประตูทั้ง 4 ทิศซึ่งเป็นประตูหลอก (false doors) ปิดเปิดไม่ได้ มีซุ้มประตูภายในซุ้มประตูแต่ละด้านมีการแกะสลักภาพ ดังนี้

ด้านตะวันตก จำหลักรูปพระพรหมประทับนั่งบนหลังหงส์ 2 ตัวพระหัตถ์ซ้ายถือพวงลูกประคำมีเทวดา สวมพวงลูกประคำ นุ่งผ้าเตี่ยวยืนพนมมือ มีรูปน้ำตัน หรือ คนโตน้า 4 ลูก ทางด้านซ้ายและขวาตอนบนมีรูปเทวดาเหาะข้างละองค์

ด้านเหนือ จำหลักรูปพระนารายณ์ 4 กร ทรงครุฑ มีเทวดานั่งชันเข้าทั้งสององค์ มือขวาทือพระขรรค์ เทวดาองค์ซ้ายสวมเทริดใบไม้ ตอนบนทั้งสองด้านมีรูปเทวดาเหาะ มีรูปเทวดาผู้หญิงถือดอกบัวอยู่ภายในรูปวงกลมทั้งสองข้าง

ด้านใต้ จำหลักรูปพระอิศวรทรงโคคนทิ มีเทวดา 3 องค์ เทวดามีลูกปิดสวมคอ เทวดาองค์หนึ่งใส่ต่างหูเป็นรูปวงกลมแบบใหญ่ นั่งอยู่บนด้านหน้าโค เทวดานั่งอยู่ด้านหน้าถืออาวุธ 5 แฉกมีด้ามยาว อีกคน

หนึ่งนั่งคุกเข่ามือขวาชูขึ้น มือซ้ายอยู่ในท่าธรรมดาด้านหลังโคมีเทวดาถือกิ่งคั่นอยู่ เหนือเทวดาขึ้นไปมีรูปคชสีห์

ส่วนด้านตะวันออก ภาพเลื่อนหมดแล้ว (สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์สลา, กรุงเทพฯ: สายธาร, พิมพ์ครั้งที่สอง, 2545 หน้า 142) นับเป็นความละเอียดช่างสังเกตที่สมควรยกย่องอาจารย์สงวน รอดบุญอดีตอาจารย์ประจำวิทยาลัยครูธนบุรีผู้เชี่ยวชาญศิลปสลาผู้ล่วงลับเป็นอย่างยิ่ง

8.7 บันทึกของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

วันที่ 18 มกราคม ร.ศ.125 (พ.ศ.2449) สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสด็จถึงพระธาตุพนมทรงบันทึกไว้ตอนหนึ่งดังนี้

“พระธาตุพนมนั้นขนาดพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ยอดก็หุ้มทองคำอย่างเดียวกัน แต่รูปเป็นพระเจดีย์สี่เหลี่ยม รูปทรงแปลกไม่เหมือนเจดีย์แห่งใดๆ แต่ทรงทรงงามดี ของเดิมก่อด้วยอิฐขัดไม่ถือปูน แกะลายและรูปภาพในตัวอิฐทีเดียว กล่าวกันว่าเดิมก่อด้วยอิฐดิบและลวดลายเสร็จจึงเผาสุ่มให้เป็นอิฐสุกทั้งองค์เจดีย์ ฝีมือทำงามประณีตนักหนา มีแผ่นศิลาจารึกแผ่นหนึ่งเป็นอักษรลาว มีใจความว่า พระยาหลวงนครพิชิตราชธานีศรีโคตรบองเจ้าเป็นผู้ปฏิสังขรณ์เมื่อ (พุทธ) ศักราช 1976 และอุทิศที่ถ้ำนาซึ่งพระยาสุมินทรราชได้ถวายไว้แต่ก่อน ให้คงเป็นของพระธาตุพนมต่อไป”(สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จ

ไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดร
อีสาน ร.ศ.125 พ.ศ.2449, กรุงเทพฯ:มูลนิธิศิลปฯ, 2538
หน้า 123)

8.8 คนพื้นเมืองล้วนเป็นผู้สืบสาย “ข้าโอกาส”

ช่วงบ่ายผมได้ใช้เวลาอยู่ที่ในวัดพระธาตุพนม
มากเป็นพิเศษ ได้ชมงานพุทธศิลป์หลังการบูรณ
ปฏิสังขรณ์ ได้เห็นของเก่าที่เหลืออยู่ และของใหม่ที่
เพิ่มเข้ามา ได้เห็นคนจำนวนมากเข้ามาสักการะพระธาตุ
ไม่ขาดสาย ได้ชมงานพุทธศิลป์หลังการบูรณปฏิสังขรณ์
ได้ชมพิพิธภัณฑ์ของวัด ฯลฯ ร้านค้าของที่ระลึกในบริเวณ
วัด แต่สะดุดหูกับเสียงตามสายของวัดที่ประกาศย้าว่า
“กรุณาอย่าซื้อดอกไม้บูชาพระจากคนที่นำไปขาย ให้
ซื้อเฉพาะส่วนที่ทางวัดจัดไว้ให้ และบริจาคได้ตาม
ศรัทธา”

ผมสันนิษฐานว่าทั้งคนประกาศและคน
พื้นเมืองที่ขายดอกไม้ในบริเวณวัดรวมทั้งชาวบ้านคน
พื้นเมืองที่อยู่รอบวัดดั้งเดิม น่าจะเป็นผู้สืบสาย “ข้า
โอกาส” ที่กษัตริย์ลาวพระราชทานให้ดูแลพระธาตุ
พนม ผู้สืบสายข้าโอกาสทุกฝ่ายล้วนมีพันธะต่อพระ
ธาตุพนมมาถึงปัจจุบันและต่างต้องพึ่งพาพระ
ธาตุพนม

9. ถีบรถจักรยานชมเมืองธาตุพนม

เราเดินผ่านซุ้มประตูโขงออกสู่น้ำโขง ผ่าน
ร้านอาหารและที่พักริมแม่น้ำโขงซึ่งมีเรียงรายตลอด
แนวเข้าสู่โรงแรมธาตุพนมริเวอร์วิว โรงแรมเปิดใหม่
คุณภาพดีและราคาถูกกว่าที่พักฝั่งท่าแขกคือคืนละ
650 บาท

นำกระเป๋าเดินทางเข้าที่พักแล้วก็ออกมาหา
รถจักรยานเช่าเพื่อได้ถีบชมเมืองธาตุพนม (เจ้าของ
ร้านมีน้ำใจดีคิดราคาเช่า 50 บาทกำหนดส่งคืนวันรุ่ง
ขึ้น ผมมอบ CD.llen เชียงใหม่ 1 แผ่น ให้ลูกชายเขาซึ่ง
สอบเข้าคณะแพทยศาสตร์ มศว.ประสานมิตรได้
ปีการศึกษา 2555)

ผมมีภารกิจหนึ่งคือตามหาบ้านพักของพี่
สุวรรณ ทิมมณี ซึ่งจำได้ว่าเมื่อฤดูหนาว ปี พ.ศ. 2518
พี่สุวรรณ ทิมมณี ได้นำผมมาพระธาตุพนมช่วงพระ
ธาตุนครพนมพังลงมา โดยมุ่งหน้าไปที่ท่าการไปรษณีย์
ธาตุพนมได้ข้อมูลว่าพี่สุวรรณและครอบครัวได้ย้ายเข้า
ไปพักที่อำเภอเมืองนครพนมแล้วโทรกลับเชียงใหม่ให้

คุณวสันต์นักศึกษาปริญญาตรีที่เข้าออกห้องทำงานได้
ช่วยเปิดบัญชีชื่อดูหมายเลขบ้านที่ผมติดต่อทางไปรษณีย์
ก็ได้อีเมลครบ คือ 20/16 ถนนที่ชนะประทุม อ.เมือง
จ.นครพนม 48000

จากนั้นผมก็ถีบรถจักรยานให้ ศ.สรสวดี
ซ้อนท้ายชมเมืองริมแม่น้ำโขงจนทั่วเมืองก็นำรถจักรยาน
ส่งร้านก่อนกำหนดเพราะช่วงเช้าจะได้เดินทางต่อได้
เลย

10. พระธาตุเรณูและเมืองเรณูนคร

อำเภอเรณูนครอยู่ห่างจากอำเภอธาตุพนม
15 กิโลเมตร เดิมชื่อบ้านดงหวาย ตั้งเป็นเมืองขึ้นกับ
เมืองนครพนมสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นดินแดนของชาวภู
ไท มีพระธาตุคู่เมืองคือพระธาตุเรณูประดิษฐานที่บ้าน
เรณูนคร ซึ่งจำลองจากพระธาตุนครพนม เมื่อ พ.ศ.2461
โดยพระอุปฌาย์อินภูมิโย ตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมสูง 35
เมตร กว้าง 8.37 เมตร มีซุ้ม 4 ด้าน ภายในเป็นโพรง
บรรจุพระไตรปิฎก พระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูป
เงิน และของมีค่า เป็นพระธาตุประจำวันเกิดของคน
วันจันทร์ ซึ่งเป็นวันเกิดของ ศ.สรสวดี ดังนั้นเราจึงเช่า
รถ 3 ล้อจากที่พักไปเรณูนครในเช้าวันที่ 9 พฤษภาคม
พ.ศ.2555 โดยแวะซื้อหมุยและกาสะแมของฝากเมือง
พระธาตุนครพนมก่อนออกจากเมือง

เมื่อรถวิ่งไปเกือบถึงตัวอำเภอเรณูนคร ผ่าน
บ้าน ส.ส.ไพจิต ศรีวรขาน สส.พรรคเพื่อไทยจึงขอแวะ
เข้าพบ ส.ส.ไพจิต ศรีวรขาน เพราะทราบว่าเขาเป็น
ญาติกับพี่เพ็ญ (ศรีวรขาน) ภริยาของพี่สุวรรณ ทิมมณี
โชคดี ส.ส.ไพจิต ศรีวรขาน เพิ่งกลับจากกรุงเทพฯ เมื่อ
คืน (8 พฤษภาคม พ.ศ.2555) หลังจากสภาผู้แทนฯ
พักการอภิปรายศึกแก้ไขรัฐธรรมนูญช่วงวันหยุดราชการ
จึงได้มีโอกาสเข้าพบ เมื่อทราบความประสงค์ของผม
ส.ส.ไพจิต ก็ให้เลขานุการประสานงานกับ ผอ.อภิเชษฐ์
ผอ.วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการนครพนมซึ่งรู้จัก
บ้านพี่สุวรรณให้นำผมไปพบพี่สุวรรณเมื่อผมเดินทาง
ไปถึงนครพนม

ส.ส.ไพจิต ศรีวรขาน สำเร็จปริญญาตรี
วิชาเอกประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ มหาสารคามจึงได้สนทนาเรื่องประวัติศาสตร์พัก
หนึ่ง ผมมอบ CD.llen เชียงใหม่ให้ ส.ส.ไพจิต 2 แผ่น
แผ่นหนึ่งมอบให้ ส.ส.ไพจิต เพื่อเชื่อมโยงกับสถานศึกษา

ในนครพนม อีกแผ่นหนึ่งฝากได้ให้ ศ. ดร.สุชาติ อารัง
ธาดาเวช รมว.ศธ เพื่อโปรดพิจารณาขยายผล (ทราบ
ต่อมาภายหลังว่า ภริยาสส.ไพจิตเป็นทีมงานเลขานุการ
ของ รมว.ศธ) สส.ไพจิตมอบเสื้อยืดให้ผม 1 ตัวและ
ถ่ายรูปพร้อมกัน

จากนั้นเราก็ได้ไปนมัสการพระธาตุเรณู และ
พระแสน พระประธานในวัดพระธาตุเรณู คนนครพนม
โชคดีมีธรรมนิยมไหว้ พระธาตุประจำวันเกิดครบ 7
วัน 7 แห่ง ดังนี้

คนเกิดวันอาทิตย์

ต้องไปไหว้พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม

คนเกิดวันจันทร์

ต้องไปไหว้พระธาตุเรณู อำเภอเรณูนคร

คนเกิดวันอังคาร

ต้องไปไหว้พระธาตุศรีคูณ อำเภอนาแก

คนเกิดวันพุธ

ต้องไปไหว้พระธาตุมหาชัย อำเภอปลาปาก

คนเกิดวันพฤหัสบดี

ต้องไปไหว้พระธาตุประสิทธิ์ อำเภอนาหว้า

คนเกิดวันศุกร์

ต้องไปไหว้พระธาตุท่าอุเทน อำเภอธาตุอุเทน

คนเกิดวันเสาร์

ต้องไปไหว้พระธาตุนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ไหว้พระธาตุเรณูและพระแสนเรียบร้อยแล้ว
ขายล็อตเตอรี่ก็นำเสนอ “โอกาสรวย” จึงคิดว่าปี พ.ศ.
2555 ชีวิตครอบครัวของสรสวดี-สมโชติ ครบ 31 ปีใน
วันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2555 เมื่อเห็นเลขท้าย 31
จึงซื้อ “โอกาสรวย” ไว้ 1 ชุด 5 ใบ เพื่อเป็นที่ระลึก
ด้วยบารมีพระธาตุเรณูและพระธาตุแห่งสองฝั่งแม่น้ำ
โขงที่ได้มีโอกาสไปนมัสการครั้งนี้ จวดวันที่ 16
พฤษภาคม พ.ศ.2555 ออกเลขท้าย 31 นับเป็นการถูก
ห่วยชุดใหญ่ครั้งแรก

ช่วงฤดูหนาว ปี พ.ศ. 2518 ผมเคยไปอำเภอ
เรณูนครครั้งแรก พร้อมพี่สุวรรณ ทิมมณี โดยมีนาย
อำเภอร่วมเดินทางไปด้วย กาลเวลาผ่านไปกว่า 3
ทศวรรษ เรณูนครเปลี่ยนแปลงไปมาก ถนนหนทาง
สะดวก อาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น ตลาดใหญ่ขึ้น ไม่เห็นก็
ทอดผ้าที่เคยมีอยู่ตามบ้าน แม้ยังมีร้านขายผ้าหน้าวัด
หลายร้าน แต่ก็มีสินค้าผ้าและผลิตภัณฑ์อื่นเช่น หมอน

จากที่อื่นๆ เข้ามาขายด้วย ทราบจากเจ้าของร้านว่ามี
การแลกเปลี่ยนสินค้ากัน คนต้องการซื้อของที่เป็นฝีมือ
ช่างเรณูนครคงต้องถามคนขายก่อน

อย่างไรก็ตามการมีสินค้าจากที่อื่นเข้ามานั้น
มีมานานแล้ว เมื่อครั้งสมเด็จพระยาดำรงราชานุ
ภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการ
ถึงเมืองเรณูนครเมื่อวันที่ 18 มกราคม ร.ศ.125 (พ.ศ.
2449) ทรงบันทึกว่า “พลเมืองเป็นผู้ไทยโดยมากมี
จำนวน 11,986 เป็นที่ดอน มีการผสมโค กระบือ นำ
ไปขายถึงเมืองมรแมน เดินทางช่องสระผมนผ่านไปทาง
มณฑลเพชรบูรณ์ ขากลับซื้อสินค้าจากเมืองมรแมนมา
ขายที่นี้จึงมีผ้าด้ายไหมเครื่องแต่งตัวแปลกๆ” (สมเด็จพระ
ยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑล
นครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน ร.ศ.125 พ.ศ.2449,
กรุงเทพฯ:มูลนิธิศิศกุล, 2538 หน้า 120-121)

ระหว่างรอ สรสวดีหาซื้อผ้าที่เรณูนครนั้นพี่
สุวรรณ ทิมมณี โทรเข้ามาถามว่ามาถึงนครพนมตาม
นัดแล้วใช่ไหม (เดิมนัดพบวันที่ 9 พฤษภาคม 2555)
ก็ได้ถือโอกาสนัดพบที่บ้านพี่สุวรรณช่วงประมาณเที่ยง
ของวันที่ 9 พฤษภาคม 2555

◆ 11. เดินทางเข้าอำเภอเมือง นครพนมด้วยรถ สองแถว

คนขับรถสามล้อเครื่องส่งเราที่สามแยก ปาก
ทางเข้าเรณูนคร และทางไปอำเภอเมืองนครพนมตาม
ที่ตกลงกัน ระหว่างรอรถได้สนทนากับหญิงสาวเจ้าของ
ร้านค้าซึ่งทำที่ขยันขันแข็งขายของชำด้วยถักทอผ้าด้วย
รถพักหนึ่งรถสองแถวประจำทางก็จอดรับ บนรถโดยสาร
ได้สนทนากับผู้ร่วมโดยสารเกี่ยวกับอาชีพปลูกยาสูบ
เพราะตลอดเส้นทาง เห็นหลายบ้านแขวนใบยาสูบ ได้
รับความรู้เกี่ยวกับยาสูบจากผู้โดยสารกลุ่มผู้ผลิตใบ
ยาสูบ เมื่อกลุ่มผู้ผลิตใบยาสูบถึงที่หมายต่างลงจากรถ
โดยสาร ก็สนทนาชุดการทำนา และการทำเหล้า กับ
ผู้โดยสารที่ล้วนเป็นเจ้าของที่นาและเคยมีประสบการณ์
ผลิตเหล้า เมื่อกลุ่มเจ้าของที่นาถึงที่หมายก็เกือบถึง
เขตอำเภอเมืองนครพนมแล้ว ถือว่าได้ความรู้มากมาย
เกี่ยวกับวิถีชีวิตเกษตรกรรมของนครพนมในวันพืชมงคล
ปี พ.ศ.2555

11.1 เมืองนครพนม

ตัวเมืองนครพนม นั้นมีประวัติว่า พ.ศ.2280 สมัยพระบรมราชา พระโอรส นัคนาและบัวไพร่ ข้ามมาตั้งบ้านเมือง ณ ฝั่งโขงตะวันตกขนานนามใหม่ว่าเมืองนคร

ต่อมาประมาณสมัยกรุงธนบุรีได้ย้ายเมืองขึ้นไปทางทิศเหนือบริเวณริมแม่น้ำโขงที่บ้านท่าค้อถึงบ้านหนองจันทร์ เรียกว่า นครราชธานีศรีโคตรบูร

ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ 3 โปรดฯให้ย้ายเมืองมาที่เมืองลากค้อน ได้พระราชทานนามว่าเมืองนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ.2390

สมัยรัชกาลที่ 5 เมืองนครพนมขึ้นกับมณฑลลาวพวน (ต่อมา 2442 เรียกมณฑลฝ่ายเหนือและ 2443 เรียก มณฑลอูตร) ประกอบด้วยอุดรธานี ขอนแก่น นครพนม สกลนคร เลย และหนองคาย เดิมตั้งกองบัญชาการที่เมืองหนองคาย ต่อมาย้ายไปตั้งที่บ้านหมากแข้ง (อุดร) ประกอบด้วย 5 บริเวณดังนี้

(1) บริเวณหมากแข้ง มี 7 เมืองคือ เมืองหมากแข้ง เมืองหนองคาย เมืองหนองหาร เมืองกุมภไสย เมืองโพนพิสัย เมืองรัตนวาปี ตั้งที่ว่าการบริเวณที่บ้านหมากแข้ง

(2) บริเวณพาชี มี 3 เมือง คือ เมืองขอนแก่น เมืองชนบท เมืองภูเวียงตั้งที่ว่าการบริเวณที่เมืองขอนแก่น

(3) บริเวณธาตุพนม มี 4 เมือง คือ เมืองนครพนม เมืองไชยบุรี เมืองท่าอุเทน เมืองมุกดาหาร ตั้งที่ว่าการบริเวณที่เมืองนครพนม

(4) บริเวณสกลนคร มีเมืองสกลนคร 1 เมือง ตั้งที่ว่าการบริเวณที่เมืองสกลนคร

(5) บริเวณน้ำเหือง มี 3 เมือง คือ เมืองเลย เมืองบ่อแต่น เมืองแก่นท้าว ตั้งที่ว่าการบริเวณที่เมืองเลย

เมื่อ ร.ศ.125/พ.ศ.2449 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยตรวจราชการมณฑลอูตร และมณฑลอีสานเดินทางออกจากกรุงเทพฯเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม ร.ศ.125 แวะเมืองต่างๆ ไปถึงนครพนมเมื่อวันที่ 10 มกราคม ร.ศ.125 มีความตอนหนึ่งในรายงานตรวจราชการว่า “เมืองนครพนมมีจำนวนคน 21,418 คน สินค้าเมืองนครพนม ส่วนสินค้าหาได้ในท้องที่ฝั่งขวามีเขา หนึ่ง เร่ว ยาง

กะดั่งกะดัว ขี้ผึ้ง กับเกลือทำที่ริมลำน้ำสงครามแขวงเมืองท่าอุเทน เมืองอากาศอำนวย สินค้าที่รับมาจากฝั่งซ้ายมีเขา หนึ่ง เร่ว ยางกะดั่งกะดัว นอ งา เขาอ่อน สินค้าที่รับมาจากโคราช ด้ายเช็ด ผ้าแพร เครื่องทองเหลือง น้ำมันก๊าด ไม่ขีดไฟ สินค้าจำหน่ายไปที่อื่นคือ สินค้าที่รับมาจากโคราช และเกลือนั้นจำหน่ายในพื้นที่เมืองตลอดไปจนฝั่งซ้าย (สมเด็จพระบรมราชาธิราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา และมณฑลอูตรอีสาน ร.ศ.125 พ.ศ.2449, กรุงเทพฯ: มุลนิธิศุภกุล, 2538 หน้า 106-107)

หลังจากเสด็จกลับจากการตรวจราชการ ใน พ.ศ.2450 ได้โปรดฯ ให้รวมบริเวณต่างเป็นเมืองขึ้นจัตวาจำนวน 7 เมือง คือ

- (1) ให้รวมเมืองกุมภไสย เมืองกุมภวาปี เมืองหนองหาร อำเภอบ้านหมากแข้ง ตั้งเป็นเมืองจัตวาเรียกว่าเมืองอุดรธานี ตั้งเป็นที่ว่าการมณฑลอูตร
- (2) เมืองในบริเวณพาชี ให้เรียกว่าเมืองขอนแก่น
- (3) เมืองในบริเวณน้ำเหือง ให้เรียกว่าเมืองเลย
- (4) เมืองในบริเวณสกลนคร ให้เรียกว่าเมืองสกลนคร
- (5) เมืองในบริเวณธาตุพนม ให้เรียกว่าเมืองนครพนม
- (6) เมืองหนองคาย
- (7) เมืองโพนพิสัย (ปัจจุบันเป็นอำเภอในจังหวัดหนองคาย) (อรรถพร นพดารา, การปรับปรุงการปกครองและความขัดแย้งกับฝรั่งเศสในมณฑลอูตรระหว่าง พ.ศ.2436-2453, ปริญญาพนธ์ กศ.มม ศว.ประสานมิตร 2520 หน้า 171,175)

11.2. ผอ.อภิเชษฐ์ ผอ.วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการนครพนมซบรดส่งบ้านที่สุวรรณ

ผมให้รถสองแถวเรณูนคร-นครพนม ไปส่งที่หน้าวิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการนครพนม เป็นการบริการถึงที่จึงเก็บคนละ 50 บาท ซึ่งถึงที่หมายก่อนเวลานัดหมาย เราจึงฝากกระเป๋าเดินทางที่ยามหน้าประตูวิทยาลัย แล้วไปกินข้าวเที่ยงที่ร้านอาหารหน้าวิทยาลัยให้เรียบร้อยก่อน เมื่อได้เวลานัดหมายก็ได้พบกับ ผอ.อภิเชษฐ์ ผอ.วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการนครพนม

ผอ.อภิเชษฐ์ รู้จักบ้านที่สุวรรณและครอบครัวดี เพราะเป็นลูกศิษย์ของญาติที่สุวรรณ จึงนำเราทั้งสองไปบ้านที่สุวรรณ ทิมมณี ทันทิ โดยก่อนถึงบ้าน

ขอแหวะหาผลไม้ไปฝากพี่สุวรรณและครอบครัวแล้ว
นำส่งที่บ้านเลขที่ 20/16 ถนนทัศนะประทุม อ.เมือง
จ.นครพนม

◆ 12. ประสบการณ์อันเจ็บปวดของพี่สุวรรณในวัยชรา

ช่วงปี พ.ศ.2516 ผมและพี่สุวรรณ ทิมมณี เรียนปริญญาตรีวิชาเอกประวัติศาสตร์ มศว.ประสานมิตร พี่สุวรรณและพี่ๆสาขาบริหารการศึกษาที่ล้วนเป็นข้าราชการที่ลาไปศึกษาต่อ สนับสนุนให้ผมเป็นประธานชมรมประวัติศาสตร์และร่วมกิจกรรมกันตลอดกิจกรรมหนึ่งของชมรมประวัติศาสตร์ คือ การนำไปเรียนรู้ที่แหล่งประวัติศาสตร์ เช่นปราสาทพระวิหาร ปราสาทพนมรุ้ง ฯลฯ ดังมีรูปถ่ายเป็นที่ระลึก นอกจากนั้นเมื่อพี่สุวรรณกลับนครพนมก็ชวนผมไปเที่ยวด้วย ช่วงฤดูหนาวปี พ.ศ. 2518 ผมจึงได้ติดตามพี่สุวรรณไป นครพนม สัมผัสอากาศหนาวของภาคอีสาน พักและทานอาหารเช้าที่บ้านแม่ยายพี่สุวรรณ

หลังสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีแล้ว ผมกับพี่สุวรรณ ทิมมณี ติดต่อกันทางโทรศัพท์และจดหมายเป็นระยะ พี่สุวรรณ ทิมมณี เกิดที่สุราษฎร์ธานี รับราชการในตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอในพื้นที่จังหวัดนครพนมหลายแห่งเช่นกิ่งอำเภอลาปาก (สมัยขึ้นกับจังหวัดนครพนม) อำเภอเรณูนคร อำเภอนาแก และอำเภอเมือง ได้แต่งงานกับพี่เพ็ญ ศรีวรรณ ครอบครัวใหญ่ของนักการเมืองและนักปกครองของภาคอีสาน (เช่น สส.จำนงค์ ศรีวรรณ สส.ไพจิตร ศรีวรรณและอดีตนายตำรวจผู้ว่าราชการหลายจังหวัดต่อมาเป็น ส.ส. ซึ่งเป็นคุณพ่อของ อ.พรสวรรค์ ศรีวรรณ เพื่อนสมัยเรียนวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยาของผม)

ช่วงลาศึกษาต่อสาขาบริหารการศึกษาที่ประสานมิตร ย้ายไปรับตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอตะกั่วป่าบ้านเกิดของผม ช่วงผมกลับตะกั่วป่าก็ได้แวะเยี่ยมประจำ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วพี่สุวรรณย้ายกลับนครพนม และเกษียณในตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอธาตุพนม เมื่อ พ.ศ.2537 มีผู้ร่วมงานที่เป็นเพื่อนร่วมรุ่นประสานมิตรติดตามดูแลในนครพนม คือ ผอ.ประมง ไตรยราช ซึ่งเกษียณตามๆ กัน บ้านอยู่อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

ประสบการณ์เจ็บปวดคือหลังเกษียณพี่สุวรรณและพี่เพ็ญได้ทำธุรกิจค้าไม้กับฝั่งลาว ระยะแรกได้กำไรดี ฐานะทางการเงินดีขึ้น ทุ่มทุนมากขึ้น สร้างหนี้ก้อนใหญ่ซื้อที่ดินเตรียมสร้างโรงงาน ระยะหลังคนร่วมทำธุรกิจด้วยเริ่มก่อปัญหา ต่อมาทุกอย่างติดขัด ต้องแบกหนี้ก้อนใหญ่ ต้องขายทรัพย์สินรวมทั้งบ้านที่ดินแปลงของแม่พี่เพ็ญที่ผมเคยไปพักเมื่อฤดูหนาว ปี พ.ศ. 2518 พี่เพ็ญได้รับผลกระทบทางจิตใจหนักจนมีปัญหาด้านสุขภาพจิตและกาย พี่สุวรรณวัยย่างเข้า 80 ปี (2556) ต้องคอยดูแลเช่นให้กินยาตามเวลา นับเป็นโศกนาฏกรรมของคนหลังเกษียณที่คิดก่อหนี้ก้อนใหญ่

สนทนากันแบบพี่-น้องที่รู้จักกันได้พักหนึ่ง ผอ.อภิเชษฐ์ ก็นำรถยนต์มารับเพื่อนำส่งสนามบินตามคำมอบหมายของ ส.ส.ไพจิตร ที่ขอให้ ผอ.อภิเชษฐ์ ช่วยส่งเราทั้งสองที่สนามบินด้วย ทำให้เราทั้งสองเดินทางถึงสนามบินนานาชาตินครพนมซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองและเป็นฐานทัพเดิมของสหรัฐฯ ระหว่างทางจากเมืองนครพนมถึงสนามบินได้สนทนาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี ที่ ผอ.อภิเชษฐ์ สนใจหลายเรื่อง

รถเครื่องบินพักหนึ่งก็ได้ “บิน” กลับสนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิและสนามบินนานาชาติเชียงใหม่ตามลำดับ ภายในเวลา 1 วัน ขณะที่สมัยรัชกาลที่ 5 เดินทางจากกรุงเทพฯถึงนครพนมต้องใช้เวลาเกือบ 1 เดือน (เมื่อ ร.ศ.125 / พ.ศ.2449 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบำราบปรานีเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยตรวจราชการมณฑลอุดร และมณฑลอีสานเดินทางออกจากกรุงเทพฯเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม ร.ศ.125 แวะเมืองต่างๆ ไปถึงนครพนมเมื่อวันที่ 10 มกราคม ร.ศ.125)

ปอยหลวง

เรื่อง : สนั่น ธรรมธิ

ภาพ : ฐาปณีย์ เครือระยา

ปอยหลวง เป็นชื่อของงานฉลองสมโภชศาสนสถานหรือสิ่งก่อสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น วิหาร อุโบสถ ศาลา สะพานหรืออาคารเรียน เป็นต้น สิ่งก่อสร้างต่างๆ ดังกล่าว เมื่อสร้างเสร็จก็จะมีงานปอยหลวง

งานปอยหลวงเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ การจัดงานจึงต้องมีการเตรียมการให้พร้อม และระหว่างงานจะมีองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งบางอย่างมีความหมายและวิธีปฏิบัติในที่นี้จะขอคัดเอามากล่าวเป็นอย่างไร ไป

หัววัด

หัววัด คือวัดต่างๆ ที่เคยมีความสัมพันธ์กันทางกฤตลัทธิกับวัดเจ้าภาพ เมื่อวัดเจ้าภาพจะจัดงานปอยหลวง จะมีการออกบัตรเชิญหรือหนังสือเชิญไปยังวัดที่อยู่ในเครือข่าย เมื่อถึงวันงาน หัววัดจะนำจตุปัจจัยไทยทานพร้อมขบวนแห่มาร่วมงานด้วย

ตั้งแต่โบราณกาลมา หัววัดมีความสำคัญมาก บางครั้งเกิดกรณีขัดแย้ง ถึงขั้นขาดหัววัดกัน คือ ขาดจากความสัมพันธ์อันดีต่อกันและกัน อาจมีผลกระทบต่อการชุมนุมและความเป็นญาติมิตรของศรัทธาประชาชนด้วย

พระอุปคุต

งานปอยหลวงมีคนมากหน้าหลายตามาเที่ยวงาน บางครั้งอาจมีการกระทบกระทั่งถึงขั้นหุบตีชกต่อย ทำให้เกิดความไม่สบาย ดังนั้นจึงต้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาปกป้องคุ้มครองให้งานดำเนินไปโดยราบรื่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวได้แก่ พระอุปคุต ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพระอรหันต์ที่บำเพ็ญเพียรอยู่ในสะดือทะเล มีสามารถเคยปราบพระยามารมาก่อน

การเชิญพระอุปคุต จะสมมติเอาก้อนหินในแม่น้ำ ลำคลองละแวกนั้นเป็นพระอุปคุต เมื่อมนต์ได้จะอัญเชิญไปไว้ ณ หออุปคุตที่ปลูกเป็นศาลขึ้นชั่วคราวแล้วจัดบาตร คนโท ดอกไม้ธูปเทียนและสำหรับอาหารถวาย เมื่อเสร็จงานแล้วก็จะมีการอัญเชิญกลับไปสู่แหล่งน้ำดังเดิม

กลองห้ามมาร

กลองที่ใช้ตีประกอบการฟ้อนเล็บหรือต้อนรับหัววัด ไม่ว่าจะเป็นกลองแวง หรือ กลองหลวง นั้นโบราณถือว่าเป็นกลองห้ามมาร คือนอกจากเสียงกลองจะเป็นเสียงประโคนสมโภชงานแล้ว ยังเชื่อกันว่าเป็นเสียงแห่งกุศลกรรมซึ่งพระยามารให้ความเกรงกลัวมาก ดังนั้นจึงนิยมให้ตีกลองนี้เป็นระยะๆ ตลอดช่วงเวลาการจัดงาน เพื่อห้ามมารมิให้มาก่อความเดือดร้อนใดๆ

ตุง

ตุง คือ ธงตะขาบ ซึ่งเป็นธงชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นสำหรับถวายวัดเพื่อใช้ประดับเฉพาะงานปอยหลวง โดยหวังอาณิสสงส์ว่าตุงที่กวัดแกว่งจะสามารถช่วยสัตว์นรกได้อาศัยเกาะชายตุงให้พ้นจากทุกขเวทนาได้ คนที่จะถวายตุงต้องเป็นผู้ที่มีอายุครบ ๒๐ ปี ขึ้นไป มีข้อห้ามสำหรับคนอายุต่ำกว่านี้ถวายเพราะเชื่อว่าจะทำให้อายุสั้น นอกจากนี้ยังมีข้อปฏิบัติปลีกย่อยอื่นๆ กล่าวคือ การถวายตุงต้องถวายทั้งตัวตุง ค้างตุงและเสาตุงด้วย การปักตุงต้องตอกไม้หลักก่อนแล้วจึงเอาเสาไปผูกติดกับไม้หลักนั้น ห้ามขุดหลุมฝังโดยเด็ดขาด ข้อห้ามต่อมา คือห้ามนำเอาตุงไปแขวนกับกิ่งไม้ ห้ามประดับตุงด้านทิศตะวันออกของเรือน และห้ามเอาตุง

แขวนประดับบ้านเรือน หากฝ่าฝืนก็จะพบภัยพิบัติ
นานาประการ

การประดับตุ่ง ให้ปักไปตามแนวนอนโดย
เฉพาะถนนที่เป็นทางมุ่งไปสู่วัดที่มียาน ประการสำคัญ
คือไม่มีการนำตุ่งมารวมขบวนแห่ และจะไม่มีการเคลื่อน
ย้ายตุ่งไม่ว่าจะย้ายไปในทิศทางใด

ช่อ

ช่อ หรือ ช่อข้าง (อ่านว่า – จ้อ หรือ จ้อข้าง)
คือ ธงสามเหลี่ยม ซึ่งทางวัดจะเตรียมธงสามเหลี่ยมนี้
ไว้พร้อมกับสัปทน คนโท พานดอกไม้ สำหรับเป็นเครื่อง
ต้อนรับหัววัดที่แห่ขบวนมาร่วมงาน

ผีโขนหรือผีโกลน

ผีโขน หรือ ผีโกลน เป็นหุ่นขนาดใหญ่ สาน
ด้วยไม้ไผ่หุ้มด้วยกระดาษ หุ่นผีโขนอาจทำเป็นรูปที่
น่ากลัว อับลักษณ์หรือรูปตลก เมื่อมีการแห่ขบวน
ครัวทาน (พุ่มไทยทาน) มักมีคนนำหุ่นผีโขนมาสวมแล้ว
เข้าร่วมขบวนแห่เพื่อความสนุกสนาน ทั้งนี้ห้ามคน
ขวัญอ่อนสวมหุ่นโขน ด้วยเชื่อกันว่าจะถูกผีโขนเข้า
ครอบงำหรือกุมให้อยู่ในอำนาจจนอาจทำให้ไม่สบาย
และถึงขั้นเสียชีวิตในที่สุด

เจ้าพร

เจ้าพร (อ่านว่า – เจ้าปอน) คือพระภิกษุที่วัด
เจ้าภาพนิมนต์มาเป็นผู้กล่าวคำให้พรในเชิงพรรณนาโวหาร
แก่หัววัดหรือคณะศรัทธาที่นำขบวนแห่ครัวทานมาร่วม
งาน พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าพรนี้มักเป็นผู้ที่มี
เสียงดี โวหารสละสลวยและเป็นที่เคารพศรัทธาของ
คนโดยทั่วไป

องค์ประกอบต่างๆ ที่กล่าวมา เป็นส่วนหนึ่ง
ของงานปอยหลวง คนส่วนใหญ่อาจเข้าใจถึง จึงมีการ
ปฏิบัติผิดแบบแผนดั้งเดิมไปบ้าง เช่น แห่ตุ่งบนกิ่งไม้
เสาไฟฟ้า เคหสถาน เวลาแห่ขบวนครัวทานบางแห่งก็
นำตุ่งมาร่วมขบวน อย่างไรก็ตามงานปอยหลวงก็ยัง
เป็นสิ่งงดงามตามประเพณี สิ่งที่ผิดเพี้ยนไปสามารถ
แก้ไขได้หากช่วยกันใส่ใจดูแล

สำนวนและคำอันเนื่องมาจาก “ปอยหลวง”

“ปอย” มาจากภาษาบาลีผ่านพม่า คำเดิม
คือ “ปเวณิ” (ประเพณี) พม่าออกเสียงสั้นสองพยางค์
เป็น “ปเวณี่” คำนี้หากออกเสียงควบเป็นคำพยางค์
เดียว จะเป็น “ปอย” ในที่สุด

เฉพาะชาวลำปางเขลางค์นครใช้ “ปอย” ใน
ความหมายว่างานศพ ส่วนชาวเชียงใหม่และลำพูน
(บางส่วน) ใช้ “ปอยหน้อย” ในความหมายว่า งาน

บวชนเณร “ปอยหลวง” ว่างานฉลองศาสนสถาน และ “ปอยเถาะ” ว่า งานทำบุญหาทุนสร้างศาสนสถานที่ ดำเนินการสร้างไปบ้างแล้วแต่ยังขาดทุนทรัพย์และเฉพาะ ในหมู่ชาวยองจังหวัดลำพูนเรียกงานปอยหลวงว่างาน “จะหลวง” (ฉลอง – เชมรว่า ฉลอง)

งานปอยหลวง หัวใจของงานคือการ “กิน” และ “ทาน” ญาติมิตรมาร่วมกันทาน ก็ต้องมีการเลี้ยงดู กันบ้างจึงเกิดสำนวน กินใหญ่ทานหลวง กินหวานทาน ต่อม กินหอมต่อม่วน กินฮ่วมทานหอม และกินหวาน ทานงาม สำหรับการกินนั้น อาหารมักเป็นของกินที่ นิยมมากคือ “ลาบ” ซึ่งปรุงจากเนื้อสด ชนิด “กิ้นดิบกิ้น แดง” แก่ล้มเหล้าเมื่อเมาได้ที่ก็อาจเกิดการทะเลาะ วิวาทถึงขั้น “กิ้นเลือดกิ้นเนื้อ” หรือ “กิ้นจิ้นกัน” ซึ่งเป็นปกติของชายหนุ่มวัยคะนองที่ผู้ใหญ่เรียกพวกนี้ว่า “ไอ้หมู่บ้าโหดโหดโหด” และพวกนี้แหละที่ผู้เฒ่าผู้แก่ เรียกว่าหมู่ “มาร” ที่มาสูน (ปะปน) ในงานกินงานทาน ดังสำนวน “กิ้นทานมารสูน”

ส่วนหญิงสาวบางคนอาจเปลืองเปลินระเรีง หลงบรรยากาของงานปอยไม่ยอมกลับบ้านแล้ว “เลิง ปอย” จนเปลืองเสียสาว ดังสำนวนว่า “กิ้นก่อนทาน ลุน” หรือ “กิ้นก่อนทาน มานก่อนแต่ง”

นอกจากนี้ ยังมีคนอีกประเภทหนึ่งที่ชอบเลิง ปอยและมีความสุขกับการได้ใช้จ่ายเงินทองอย่าง สรุ่ยสร่าย ที่เรียกกันว่า “กิ้นง่ายจ่ายอ่วย” บางคนถึง

กับหมดเนื้อหมดตัว

ส่วนบรรยากาศของงานฉลอง เรามักจะได้ยิน เสียงกลองตีงงที่บรรเลงประกอบการฟ้อนเล็บดัง “ชว้า...ตึงนง ตักตึง ตักตึง...” เสียงนี้ดังติดต่อกันเกือบ ตลอดวันตลอดคืน จนคนเลิงปอยบางคนที่หมดตัวแล้ว ถูกล้อเลียนจากผู้อื่นว่า “ชว้า...ตึงนง หมดไท้ หมดตง... ชว้า ตึงนง หมดไท้ หมดตง” หมดไท้ (อ่าน – ไต้) คือ หมดเงินในไต้ (ถุงบรรจุเงินขนาดยาว) และหมดทั้งเงิน ในอง (ถุงบรรจุเงินขนาดสั้น)

กล่าวถึงงานปอยหลวง นึกถึงคำซ้อนต่อเข้ามาเป็น “ปอยหลวงปอยลาม” งานใหญ่อย่างนั้นนอกจาก จะ “หลวง” สมชื่อแล้วยังมีอะไร “ลาม” ตามติดมาอีก หลายอย่าง เช่น การรักษาคนป่วยบางคนที่ถูก “กิ้นจิ้น” การติดตามหาพ่อเด็กในท้อง การขจัดขยะมูลฝอย และทยอยใช้หนี้เป็นต้น

งานปอยหลวงก่อนนั้น กินๆ ทานๆ ร่วมกัน แบบพอดิและสมดุล แต่ปัจจุบันจะเน้นการกินเป็น หลักใหญ่ เนื้อ ปลา สุรา เบียร์ได้เสียไม่อัน คุณค่า แห่งการทานดูถดถอยไป จนเกิดสำนวนใหม่ว่า “กิ้น หวานทานหน้อย บุญเท่าตอยเหลือมอกก่องชี้หมา” คือกินเลี้ยงจนสำราญ แต่บุญอันเกิดจากการถวายทาน ซึ่งเดิม ยิ่งใหญ่เทียมภูเขา บัดนี้เล่าเหลือเท่าก่องชี้หมา เท่านั้น

อิมม์...ฤ จะเหลือเท่าก่องชี้หมาจริง ๆ

กาดเมืองหลวงพระบาง, ลาว

ลีลัน หารรษา ในกาดไนลี่

เรื่องและภาพ : ฐานันท์ เครือระยา

จากการเดินทางไปท่องเที่ยวและเก็บข้อมูลในประเทศลาว พม่า เวียดนาม ตามเมืองต่างๆ ที่มีภูมิประเทศสูงต่ำสลับกับที่ราบ ตามแนวเขาที่ทอดลงมาจากจีนต่อเนื่องลงมาจนถึงแถบภาคเหนือของไทย เป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มไทและชาวเขา ได้สังเกตเห็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งไทลื้อ ไทดำ ไทใหญ่ ไทเขิน ชาวเขา ฯลฯ โดยกลุ่มไทจะอาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขา อาทิ เมืองเชียงตุง ในพม่า เมืองหลวงพระบาง ในลาว เมืองสิบสองปันนา ในจีนตอนใต้ เป็นต้น ส่วนชาวเขาเผ่าต่างๆ ก็ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่บนเทือกเขา แม้ว่าทั้งสองกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่และมีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกัน แต่วิถีชีวิตที่แตกต่างนี้ก็กลับมีจุดบรรจบกันที่.....กาด.....

กาดเมืองเชียงตุง, พม่า

กาดเมืองลา, พม่า ติดกับชายแดนจีน

กาดเมืองแกน (เดียนเบียนฟู) เวียดนาม

“กาด” และ “ลี” เป็นคำไท หมายถึง “ตลาด” บางครั้งกลุ่มไทก็จะนำทั้งสองคำนี้มาใช้รวมกันเป็น “กาดลี” ซึ่งหากได้พูดคุยกับกลุ่มไทในที่ต่างๆ มักจะได้ยินคำว่า “ไปกาดไปลี” หมายถึง “ไปตลาด” นั่นเอง โดยลักษณะของกาดเป็นลานดินโล่งกว้าง บางแห่งสร้างเพิงไม้ถาวรเรียงยาวต่อกันตามแนวทางเดิน ซึ่งพื้นที่ของกาดจะสัมพันธ์กับประเภทกาดด้วย โดยสามารถแบ่งประเภทออกเป็น กาดหลวง กาดลี กาดนัด กาดก้อม กาดจัว กาดหมั่ว เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น กาดหลวง มีพื้นที่โล่งไว้สำหรับพ่อค้าแม่ค้าที่หาบของจำพวกอาหารสดและสินค้าทางการเกษตรมาวางขายตามพื้น ส่วนที่เป็นร้านขายสินค้าเครื่องใช้อุปโภค บริโภคก็จะสร้างเป็นอาคารหรือเพิงไม้ถาวร หากเป็นกาดนัด ที่มีระบบตลาดเป็นการขายสินค้าตามวันและเวลาที่

กาดเมืองซาปา, เวียดนาม ติดกับชายแดนจีน

กำหนด ไม่ได้เปิดเป็นประจำทุกวัน เช่น กาดนัดในตอนเย็นวันอังคาร พ่อค้าแม่ค้าก็จะนำสินค้ามาขายตามวันเวลานั้น ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่หน้าวัดหรือพื้นที่โล่งที่เป็นของสาธารณะในหมู่บ้านเพื่อเปิดเป็นกาดเฉพาะกิจ เมื่อถึงเวลาปิดกาดหรือที่คนไทยเรียกว่า “กาดวาย” จึงเก็บของทั้งหมดกลับไปเหลือแต่พื้นที่ว่างดังเดิม เมื่อถึงเวลาที่กำหนดไว้ก็จะกลับมาตั้งแผงขายสินค้าใหม่อีกครั้ง ส่วนกาดวู้ หรือ “กาดงัว” เป็นกาดเฉพาะที่เปิดขึ้นเพื่อขายวัวควาย รูปแบบของการค้าขายภายในกาดคล้ายกับตลาดกลางสำหรับการเจรจาต่อรองและดูลักษณะพันธุ์ของวัวควายที่นำมาขาย พื้นที่ของกาดวู้จึงใช้ที่โล่งเพื่อให้เหมาะกับการนำวัวควายมาขาย ซึ่งรูปแบบก็เหมือนกาดนัดที่เปิดกาดตามวันและเวลาที่กำหนด

กาดวัวทุ่งฟ้าบด อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

หากมีโอกาสได้เดินเที่ยวกาดในประเทศที่ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จะเห็นถึงความต่างกันจากลักษณะทางกายภาพที่แสดงออกทางภาษาและการแต่งกาย ซึ่งในประเทศไทยอาจไม่คุ้นชินกับภาพที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ แต่งกายตามชุดประจำของตนเดินจับจ่ายซื้อสินค้าในตลาด ทั้งที่เป็นเรื่องปกติของประเทศเหล่านี้ ที่คนทุกกลุ่มสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้โดยมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยการค้าขาย ตั้งแต่การแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภคของคนในหน่วยเล็กๆ ไปจนถึงระบบการค้าขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงเครือข่ายด้วยเส้นทางการค้ามาต่าง ทั่วต่าง ซึ่งถูกถ่ายทอดผลิตผลจากแหล่งหนึ่งไปยังแหล่งหนึ่ง เพื่อชดเชยความต้องการสินค้าที่ขาดแคลนหรือผลิตเองไม่ได้

หลายคนอาจรู้สึกว่บรรยากาศภายในกาดมีแต่ความวุ่นวาย สกปรกและเหอะ ไม่เป็นระบบระเบียบ แต่อีกด้านหนึ่งในความวุ่นวายเหล่านั้นก็ทำให้กาดมีเสน่ห์ในตัวมันเอง เพราะเป็นสถานที่ที่มีเรื่องราวต่างๆ มากมายแฝงอยู่ สำหรับผู้ที่สนใจด้านสังคมวิทยา

มานุษยวิทยาและวัฒนธรรมศึกษา กาดถือเป็นพื้นที่ของปรากฏการณ์ต่างๆ ให้ศึกษาอย่างไม่รู้จบ อย่างน้อยก็เป็นแหล่งที่คนต่างถิ่นต่างภาษาและต่างวัฒนธรรมมาใช้ชีวิตร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์เดียวกันคือ “การบริโภค”

จากการสังเกตการณ์ในกาดหลายๆ แห่งพบว่า สินค้าที่ขายในกาดมี 2 แหล่งการผลิต คือผลิตผลที่ได้จากท้องถิ่นนั้นๆ ส่วนใหญ่เป็นพืชผัก เนื้อสัตว์ เครื่องเทศ เครื่องจักสาน เครื่องมือเครื่องใช้ที่ผลิตด้วยแรงคน ส่วนอีกประเภทเป็นสินค้าจากแหล่งอื่น คือสินค้าที่ผลิตจากโรงงานและสินค้านำเข้าจากประเทศอื่น ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากจีน อาทิ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องครัว วัสดุก่อสร้าง เสื้อผ้า อาหารสำเร็จรูป ฯลฯ ส่วนสินค้าจากไทยมีสัดส่วนการนำเข้าน้อยกว่าสินค้าจากจีน และมักจะจำหน่ายตามเมืองที่อยู่ใกล้กับไทย เช่น เมืองเชียงตุง เมืองพยาก ในพม่า เมืองห้วยทราย เมืองหลวงน้ำทา เมืองหลวงพระบาง ในลาว เป็นต้น โดยเป็นสินค้าประเภทอาหารสำเร็จรูป ยา นม เครื่องปรุง น้ำอัดลม ผงซักฟอก ฯลฯ

สินค้าส่วนใหญ่ที่ผลิตได้ในท้องถิ่นมาจากการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่นั้นๆ หรือบางอย่างก็เก็บตามป่า ห้วย หนอง ซึ่งมีผลผลิตตามฤดูกาลที่หลากหลาย หมุนเวียนเปลี่ยนให้เก็บกินและนำไปขายได้ตลอดทั้งปี ในฤดูหนาวมี ผักกาด ผักชี¹ สะแล ฤดูร้อนมีไข่มดส้ม² ผักหวาน จักจั่น ฤดูฝนมีกบ อึ่ง เห็ด ผักกูด เป็นต้น หากเป็นเมืองที่อยู่ในหุบเขาก็มักมีใบชาจากที่ปลูกบนดอยลงมาขายอย่างต่อเนื่อง บางครั้งชาวเขาก็นำของป่า จำพวกเขาสัตว์ หนังสัตว์ สัตว์ป่า และของป่าอื่นๆ มาขายในกาต แล้วซื้อสินค้าที่จำเป็นกลับไป บ่อยครั้งที่เห็นว่าชาวเขาได้นำเงินแถบ³ มาซื้อขายแลกเปลี่ยนในกาต ซึ่งเป็นเหรียญที่ทำมาจากเนื้อเงินแท้เนื่องจากตัวเหรียญมีค่ามากชาวเขาจึงนิยมเอามาประดับปักติดบนเครื่องแต่งกาย และบางชนเผ่ายังนำมาเป็นของขวัญสำหรับเจ้าสาวอีกด้วย ส่วนชาวไทซื้อไว้เพื่อนำมาหลอมทำเป็นเครื่องประดับและเครื่องใช้ จำพวกขันดอก ดาบ เข็มขัด ซึ่งราคาขายในปัจจุบันเหรียญละประมาณ 300 – 450 บาท

ปริมาณและราคาสินค้าที่ขายบางอย่างจะกำหนดตามการคาดคะเน บางอย่างก็ใช้ระบบชั่งตวงด้วยเครื่องชั่งสองข้างที่มี “เป้ง”⁴ เป็นมาตรวัดอยู่บนตราข้างหนึ่ง แล้วนำสินค้าที่ต้องการใส่ในตราข้างอีกข้างหนึ่ง หากสินค้าน้ำหนักเกินหรือเบาไปก็ปรับแต่งจนตราข้างทั้งสองข้างอยู่ในแนวเสมอกันจึงเป็นอันเสร็จสิ้น ส่วนสินค้าที่ขายตามการคาดคะเนมักเป็นพืชผักต่างๆ จัดเรียงไว้เป็นกอง บ้างก็มัดเป็นกำ แม้ค้าบางคนก็ใช้ใบตองตึงมาห่อหรือไม่ก็ใช้

- 1 คือ ผักตั้งโอ๋ ชาวเชียงตุง ชาวยองเรียกว่า ผักชีโว (ชีว์ว) ส่วนชาวลำปางเรียกว่า ผักชีควาย
- 2 คือ ไข่มดแดง
- 3 คือ เงินเหรียญของอังกฤษที่ใช้ในเมืองอาณานิคม คือ ประเทศอินเดียและพม่า ซึ่งอาจเรียกอีกชื่อว่า “เงินรูปี” ก็ได้เพราะบนเหรียญจะประทับภาพกษัตริย์อังกฤษ คือ William, Victoria, Edward VII, George V, George VI ส่วนด้านหลังประทับคำว่า “RUPEE INDIA”
- 4 คือ โลหะที่มีน้ำหนักตามเกณฑ์การค้าขาย ใช้สำหรับการชั่งตวงสินค้าที่มีน้ำหนักน้อย มักทำเป็นรูปทรงสัตว์อย่างสวยงาม เช่น หงส์ ช้าง สิงห์ เป็นต้น

ตอกมัดก้านผักไว้ โดยสินค้าจะถูกจัดเรียงไว้อย่างเรียบร้อย แล้วนั่งขายตามพื้นทางเดิน แต่สิ่งหนึ่งที่เคยเห็นแล้ว และประทับใจมากคือ การที่แม่ค้าจัดชุดผักเรียงไว้อย่างดีมีสีสันสวยงามตามประเภทของแกง พบเห็นได้ตามภาคแถบภาคเหนือของไทย เช่น ชุดผักแกงแค ชุดแกงเห็ด ชุดแกงผักหวาน ชุดลำผัก ซึ่งผู้ซื้อสามารถนำผักไปแกงได้เลยโดยไม่ต้องเสียเวลาไปหาผักอื่นๆ มาเพิ่ม

สำหรับเมืองที่มีข้อจำกัดในด้านการโทรคมนาคม นอกเหนือจากการค้าขายแล้วสีสันของชีวิตในภาคก็เกิดจากการพบปะกันของผู้คน ที่ได้แลกเปลี่ยนข่าวสาร ไต่ถามสารทุกข์สุกดิบระหว่างกัน หรือแม้แต่การเดินทางไปเจอกันโดยบังเอิญในภาค ก็ถือเป็นความโชคดีที่มีเสน่ห์อย่างหนึ่งในแบบที่เราไม่เคยได้สัมผัสความรู้สึกนี้มานาน ตั้งแต่ที่เราเริ่มใช้โทรศัพท์มือถือถือติดต่อกันตลอดเวลา ความยากลำบากในการติดต่อสื่อสารนี้เองที่ทำให้การไปภาคแต่ละครั้งมีความพิเศษเสมอ

กระบวนการฟื้นฟูประเพณีตั้งธัมม์หลวง โดยชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง¹

เรื่องและภาพ : ฐาปกรณ์ เครือระยา²

สังคมล้านนาในอดีต ถือเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความผูกพันกับวิถีธรรมชาติ อันเป็นผลของการก่อเกิดประเพณีและพิธีกรรมความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น อีกทั้งงานสถาปัตยกรรม งานศิลปกรรม รวมไปถึงงานพุทธศิลป์ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยได้ถูกสรรค์สร้างขึ้นด้วยจินตนาการและความตั้งใจ เพื่อรองรับการใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ล้วนเชื่อมโยงโดยพิธีกรรมความเชื่อแทบทั้งสิ้น

ประเพณีตั้งธรรมหลวง หรือการเทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกภาคของประเทศ ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน จนเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของสังคมชาวพุทธ โดยมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาติทำให้ผู้ฟังได้บุญมาก และในขณะที่ยังก็ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย ถ้ายิ่งพระเทศน์เสียงดี ๆ ก็ยิ่งทำให้ฟังซาบซึ้งยิ่งขึ้น

1 บทความนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการฟื้นฟูประเพณีตั้งธรรมหลวงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมืองลำปาง” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

2 นักวิจัย ศูนย์วิจัยวิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง.

ประเพณีตั้งธรรมหลวงวัดบ้านสัก ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

เทศน์มหาชาติเป็นงานใหญ่ ไม่มีใครสามารถจัดขึ้นมาได้โดยลำพัง วัดใดที่จะจัดให้มีเทศน์มหาชาติจะต้องเริ่มด้วยการระดมกำลังคน ประชุมปรึกษาหารือ แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ วางแผนดำเนินงานไว้แต่เนิ่นๆ เช่น จัดทำความสะอาดบริเวณวัด ประดับตกแต่ง ธรรมาสน์ ศาลา วิหาร เตรียมหาต้นกล้วยต้นอ้อย จัดเตรียมเครื่องพิธีกรรม ตลอดทั้งจัดทำธงทิวประดับประดา กำแพงวัด เป็นต้น จัดได้ว่าป็นงานใหญ่ในรอบปีเลยทีเดียว การเตรียมงานเทศน์มหาชาติ จึงเป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ความสามัคคีของประชาชน ทำให้ประชาชนรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักแบ่งหน้าที่ และรับผิดชอบร่วมกัน

คำว่า “เทศน์มหาชาติ” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมาย “เทศน์” ว่าการแสดงพระธรรมคำสอนในทางศาสนา และ “มหาชาติ” คือคำเรียกเวสสันดรชาดก มีทั้งหมด 13

กัณฑ์ เมื่อมีการเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดก จึงเรียกว่า เทศน์มหาชาติ

การตั้งธรรมเดือนยี่เป็ง เป็นประเพณีพื้นบ้านที่ชาวล้านนาให้ความสำคัญและปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี ชื่อประเพณี “ตั้งธรรมเดือนยี่เป็ง” หรือเพ็ญเดือนสิบสอง³ เป็นคำที่นิยมเรียกกันในอดีต แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเป็นนิยมเรียกว่า “การฟังธรรมเดือนยี่เป็ง” หรือ “การเทศน์มหาชาติ” ซึ่งการจัดแต่ละครั้งก็มักจะเว้นระยะไป 2 ปี เพื่อให้ชาวบ้านได้มีการเตรียมตัว⁴ โดยมีกฎเกณฑ์ว่า ถ้าปีใดมีประเพณีสลากภัตวัดนั้นจะเว้นประเพณีตั้งธรรมหลวง หรือถ้าปีใดไม่มีสลากภัต ปีนั้นจะมีประเพณีตั้งธรรมหลวง⁵ โดยประเพณีดังกล่าวจะเทศน์ ให้จบภายในหนึ่งวันหนึ่งคืน ซึ่งชาวล้านนาได้ให้ความสำคัญกับประเพณีนี้เป็นอย่างมาก เพราะมีคติความเชื่อว่า ผู้ฟังและถวายกัณฑ์เทศน์มหาชาติ ตลอดถึงการทำเครื่องสักการบูชา จะได้รับ

3 สุภาพร มากแจ้ง, พระมาลัยกลอนสวด (สำนวนวัดสี่พระยะกระบือ) การตรวจสอบชำระและการศึกษาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพฯ:ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม วิทยาลัยครูธนบุรี, 2524), หน้า 99.

4 สัมภาษณ์ พระครูวิฑิตพัฒนพิธาน, เจ้าอาวาสวัดวังหม้อ, วันที่ 7 พฤษภาคม 2553.

5 มณี พะยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ, เครื่องสักการะในล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, 2549), หน้า 74.

ประเพณีตั้งธรรมหลวงวัดบ้านลึก
ตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ประเพณีตั้งธรรมหลวงวัดวังหม้อ
ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กุศลผลบุญมากมาย บันดาลให้ได้เกิดร่วมพระศาสนา ในยุคพระศรีอริยเมตไตรย⁶

เพราะเหตุแห่งความเชื่อจากคัมภีร์ไตรภูมิ มาลัยสูตรและชินกาลมาลีปกรณ์เล่าว่า⁷ พระศรีอริยเมตไตรยเทวบุตร ซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ได้มีเทวโองการสั่งพระมาลัยมหาเถระขึ้นไปบนสวรรค์ และให้ลงมาบอกแก่พวกมนุษย์ว่า ถ้าผู้ใดมีความปรารถนาจะใคร่ประสบพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย ให้สวดบริบทฟังธรรมเรื่องเวสสันดรชาดก ให้จบภายในหนึ่งวันหนึ่งคืน และบูชาด้วยประทีป รูป เทียน ธงฉัตร ดอกไม้ ต่างๆ อาทิ ดอกบัว ดอกราชพฤกษ์

ดอกผักตบ และอื่นๆ ให้ครบจำนวน ชนิดละหนึ่งพันดอกอาานิสงส์นั้นก็จักชักนำให้พบกับพระศาสนาของ พระศรีอริยเมตไตรย โดยสามารถสรุพอานิสงส์ที่จะได้รับมีดังนี้

1. จะได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้า
2. จะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติอันโอฬาร
3. จะไม่ไปเกิดในอบายภูมิทั้งหลาย
4. จะเป็นผู้มีลาภยศ ไฉตริย์ และความสุข
5. จะเป็นบารมีหนุนให้บรรลุมรรคผลนิพพาน

การตั้งธรรม ตามความหมายของชาวภาคเหนือเป็นการนิมนต์ พระภิกษุสงฆ์ ให้แสดงธรรมเทศนาเพื่อที่จะอบรม สั่งสอน กลุ่มเกลาจิตใจชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชน ให้เป็นคนดีโดยธรรมะที่นำมาแสดงธรรมเทศนานั้น จะมีหลายเรื่องแล้วแต่ผู้นิมนต์จะกำหนด หรือพระสงฆ์เห็นสมควรว่าจะแสดงธรรมะในเรื่องใด สำหรับการตั้งธรรมเดือนยี่เป็งของชาวภาคเหนือ และชาวแพร่ นั้นเป็นการแสดงเทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นชาดก

ชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งในการเทศน์นี้จะแบ่งกัณฑ์เทศน์ ออกเป็น 13 ผูก หรือ 13 กัณฑ์ ดังนี้ ผูกที่ 1 กัณฑ์ทศพร, ผูกที่ 2 กัณฑ์หิมพานต์, ผูกที่ 3 กัณฑ์ทานกัณฑ์, ผูกที่ 4 กัณฑ์วนปเวศน์, ผูกที่ 5 กัณฑ์ชุกข, ผูกที่ 6 กัณฑ์จุลพน, ผูกที่ 7 กัณฑ์มหาพน, ผูกที่ 8 กัณฑ์กุมาร, ผูกที่ 9 กัณฑ์มัทรี, ผูกที่ 10 กัณฑ์ สัตกบรรพ, ผูกที่ 11 กัณฑ์มหาราช, ผูกที่ 12 กัณฑ์ฉกษัตริย์, ผูกที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ซึ่งคำว่า “ผูก” เป็นการเรียกคัมภีร์ธรรมะ ที่เขียนบนใบลานแล้วรวมมัดด้วยเชือกเป็นเรื่องราวๆ แต่ละเรื่องที่รวมกันเรียกว่า “1 ผูก”

การฟังธรรมเดือนยี่เป็งหรือเทศน์มหาชาตินั้น ในช่วงวันแรกอาจจะฟังในช่วงเช้าถึงบ่าย โดยมี

6 ธนิต อยู่โพธิ์, ตำนานเทศน์มหาชาติ, (กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2534), หน้า 29 - 30.

7 ราชบัณฑิตยสถาน, วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย ไตรภูมิกถา, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2544), หน้า 5.

การเทศน์เรื่องอานิสงส์การฟังเทศน์มหาชาติ พระมาลัยแก้ พระมาลัยปลายก่อน ซึ่งจะเริ่มเทศน์ก่อนหนึ่งวันเพื่อเป็นการบอกกล่าวแก่คนในชุมชน เพื่อเตรียมตัว เตรียมใจมาฟังธรรม เวสสันดรและรับอานิสงส์ในวันรุ่งขึ้น ซึ่งเป็นวันยี่เป็งหรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบสองนั้น จะฟังธรรมผูกที่เหลื่ออยู่ตั้งแต่เช้าจนถึงผูกที่ 13 ซึ่งอาจจะจบในค่อนรุ่งของอีกวันหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า อานิสงส์การฟังธรรมในประเพณีตั้งธรรมหลวง และการเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์นั้น ชาวล้านนาจึงมีความเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์ในชาติต่อไป โดยจะเกิดในภพของพระศรีอริยเมตไตรจะได้ไปยังโลกสวรรค์จะไม่ตกไปในอภายภูมิ อีกทั้งยังเป็นคนที่พรั่งพร้อมไปด้วยศุภบาตราคคีที่ สำคัญคือการได้บรรลุมรรคผลในที่สุด สิ่งเหล่านี้จึงมีส่วนที่ชักจูงให้ผู้คนเห็นความสำคัญการเทศน์มหาชาติในล้านนา ซึ่งเป็น สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดประเพณีที่สืบเนื่องกันมา

จากองค์ประกอบทางวรรณกรรมข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า มหาชาติเวสสันดรชาดกเป็นธรรมชาดกที่ให้ทั้งคติธรรมและความเพลิดเพลิน อีกประการหนึ่งการดำเนินชีวิตที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ได้เป็นตัวอย่างที่ดีที่ชาวล้านนายึดถือเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต

นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อว่า ผู้ใดเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์มหาชาติตามชะตาปีเกิดของตน จะมีความเจริญด้วยมนุษย์สมบัติ รวมถึงเครื่องสักการบูชาทั้งหลายยังเป็นเครื่องเสริมศรัทธาของชาวบ้านในชุมชน ให้เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการร่วมกันจัดประเพณีดังกล่าว ทั้งการชัตราขวัตร การสร้างซุ้มประตูปา การเตรียมดอกไม้พันทวง (บัวเผื่อน ดอกปิบ รูป เทียน ข้าวตอกให้ครบพัน) เพื่อบูชาพันคาถา⁸ ทั้งนี้ การฟังเทศน์มหาชาติจะนิยมแต่งเครื่องบูชา โดยเจ้าของกัณฑ์จะต้องจัดเตรียมเครื่องกัณฑ์อย่างใหญ่โต มีสิ่งของต่างๆ ที่เหมาะสมกับสมณะวิสัยที่จะใช้เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ตลอดจนจัดแต่งเครื่องไทยทานเครื่องบูชา

คนทุกวัยในชุมชน ให้ความสำคัญกับประเพณีตั้งธรรมหลวง เครื่องมือหนึ่งของการชัศตราขวัตรล้านนา

การฟ้อนรำ เติลิมดลองในกัณฑ์สุดท้าย นครกัณฑ์ ประเพณีตั้งธรรมหลวงวัดวังหม้อ ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ดังนี้ คือ ช่อพันผืน (ธงเล็กหรือตุ่ง) ผ้าคัมภีร์สามหน้า ช้างร้อย ม้าร้อย รูปพระอาทิตย์ รูปพระจันทร์ ธงเงิน ดอกคำ ฆ้อง กลอง ฉาบฉิ่ง มัดไว้กับต้นคา ฉางเงิน ฉางทอง รูปเทียนอย่างละพันดอก ดอกปิบ บัวแดง ผักตบ รูปสัตว์ปั้นด้วยขี้ผึ้ง เต่า ปู ปลา จระเข้ ตะพาบน้ำ มังกร ใส่ไว้ในอ่างน้ำ มีพวกใบบัว ผักตบ มีดอก บัวลอยไว้ด้วย ตั้งไว้ที่หน้าธรรมาสน์ มีโคมไฟ มีคำว พระเวสสันดรหรือภาพเขียนเรื่อง พระเวสสันดรแขวนตามผนังโบสถ์เพื่อให้ประชาชนมาดู และจัดให้มีราชวัตรฉัตรธง ต้นกล้วย ต้นอ้อย ช่อช้างธงไชย (ตุ่งไชย) เป็นต้น⁹ และเมื่อจะถึงวันฟังเทศน์มหาชาติชาวบ้าน

8 มณี พะยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาสนะ, เครื่องสักการะในล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, 2549), หน้า 78.

9 วิถี พานิชพันธ์, วิถีล้านนา, (เชียงใหม่ : ส.ซิลเวอร์ม, 2548), หน้า 68.

จะเตรียมสถานที่ ทำซุ้มประตูวัดเรียกกันว่า ซุ้มประตูป่า สมมติว่าเป็นประตูเข้าสู่ป่าหิมพานต์ ต่อจากประตูวัดเข้าไปจะทำาราวชัฏปลูกกล้วยอ้อยประดับช่อตุงและฉัตร บริเวณลานวัดจะฝังค่างโคมแขวน โคมทำด้วยกระดาษ โครงทำด้วยไม้ไผ่ทักเป็นเหลี่ยมเป็นมุม หุ้มรอบป้องกันมิให้ลมพัดไฟดับ ด้านล่างของโคมจะใช้กระดาษตัดขนาดเท่าฝ่ามือ ยาวเหมาะสมกับโคมนั้น ทำเป็นชายห้อยลงมาหลายชาย เวลาแขวนอยู่บนค่างชายโคมนี้จะถูกลมพัดพริ้วน่าดูมาก หน้าวิหารจะมีโคมกระดาษรูปร่างแปลกๆ แขวนเป็นระยะ ถ้ามีโคมมากก็จะแขวนโดยรอบ ทิวอาณาเขตวัด

การเตรียมเครื่องประกอบพิธีในประเพณีดังกล่าวนี้ ถือเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมีการร่วมแรงร่วมใจในการจัดการประเพณีตั้งธรรมหลวง ก่อเกิดความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน รวมทั้งการแสดงออกถึงความศรัทธาและเห็นถึงคุณค่าของประเพณีพิธีกรรมดังกล่าว โดยแฝงไว้ซึ่งการบริจาคทาน เฉกเช่นเดียวกับในเรื่องพระเวสสันดร พระชาติสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ว่าด้วยเรื่องทานบารมี

ดังนั้นประเพณีตั้งธรรมหลวงสามารถอธิบายถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และ พฤติกรรมของคนในชุมชนในด้านความเชื่อมีความเชื่อว่า ผู้ที่พึ่งเทศน์มหาชาติหรือรับอุปถัมภ์เป็น เจ้าภาพกัณฑ์เทศน์จะได้รับอานิสงส์มาก การเทศน์มหาชาติจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักคำสอนทาง พุทธศาสนาที่เข้าสู่ วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง และมีความละเอียดลึกซึ้ง ในการเทศน์มหาชาตินั้นจึง เป็นกระบวนการถ่ายทอดระหว่างผู้สื่อสารโดยอาศัยสื่อคือบทเทศน์และทำนองการเทศน์ ซึ่งลักษณะของทำนองเป็นส่วนช่วยอธิบายถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น ทุกทำนองมีส่วนสำคัญทำให้ผู้ฟังเกิดความสบายใจเกิดความศรัทธาเชื่อมั่นต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การเทศน์มหาชาติจึงมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการเทศน์แบบอื่นๆ ประเพณีตั้งธรรมหลวงจึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่จะช่วยอธิบาย ถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น อันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อ วิถีชีวิตของคนในชุมชนด้านต่างๆ ทั้งนี้ประเพณีดังกล่าวมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา

กิจกรรมต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีตั้งธรรมหลวงนี้ ถือเป็นเครื่องมือขึ้นหนึ่งที่สามารถสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนั้นประเพณีดังกล่าวยังไม่ได้เป็นที่สนใจมากนักของคนในยุคสมัยใหม่ ถูกละทิ้งจนขาดการดูแลและสืบทอดของคนในชุมชน ทำให้รวมถึงองค์ความรู้และความเชื่อในพิธีกรรมสูญหายไปอันเป็นผลกระทบมาจากแนวคิดของสังคมล้าหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สภาวะของประเพณีการตั้งธรรมหลวงในปัจจุบันนั้น อยู่ในภาวะวิกฤตที่เสี่ยงต่อการสูญหายและถูกเปลี่ยนแนวคิดวิธีปฏิบัติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการจัดการและปรับให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบัน อาจจะสูญเสี่ยงต่อการสูญเสียและสืบทอด ดังนั้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ถึงคุณค่าความสำคัญทั้งในแง่ของความหมายที่แฝงไว้ หน้าที่การใช้งาน คติการสร้าง รวมไปถึงใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องนั้น จะเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่ยังจะสามารถสืบสานประเพณีตั้งธรรมหลวงให้คงอยู่ต่อไปในอนาคตได้

การศึกษาการจัดการฟื้นฟูประเพณีตั้งธรรมหลวงโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมืองลำปางพบว่า ประเพณีตั้งธรรมหลวงสามารถอธิบายถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และ พฤติกรรมของคนในชุมชนในด้านความเชื่อที่ว่า ผู้ที่พึ่งเทศน์มหาชาติหรือรับอุปถัมภ์รับเป็น เจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ จะได้รับอานิสงส์มาก การเทศน์มหาชาติจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่เข้าสู่ วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง และมีความละเอียดลึกซึ้ง ในการเทศน์มหาชาตินั้นจึงเป็นกระบวนการถ่ายทอดระหว่างผู้สื่อสารโดยอาศัยสื่อ คือบทเทศน์และทำนองการเทศน์ ซึ่งลักษณะของทำนองเป็นส่วนช่วยอธิบายถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น ทุกทำนองมีส่วนสำคัญทำให้ผู้ฟังเกิดความสบายใจเกิดความศรัทธาเชื่อมั่นต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การเทศน์มหาชาติจึงมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการเทศน์แบบอื่นๆ การศึกษาหาข้อมูลในประเพณีตั้งธรรมหลวงจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่จะช่วยอธิบาย ถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น อันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้านต่างๆ ทั้งนี้ประเพณีดังกล่าวมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้กิจกรรมต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับ ประเพณีตั้งธรรมหลวงนี้ ยังถือเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งที่สามารถสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนั้นประเพณีดังกล่าวยังไม่ได้เป็นที่สนใจมากนักของคนในยุคสมัยใหม่ ถูกละทิ้งจนขาดการดูแลและสืบทอดของคนในชุมชน ทำให้รวมถึงองค์ความรู้และความเชื่อในพิธีกรรมสูญหาย อันเป็นผลกระทบมาจากแนวคิดของสังคมล้าหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สภาวะของ ประเพณีการตั้งธรรมหลวงในปัจจุบันนั้น อยู่ในภาวะวิกฤตที่เสี่ยงต่อการสูญหายและถูกเปลี่ยนแนวคิดวิถีปฏิบัติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการจัดการศึกษาในด้านข้อมูล การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ถึงคุณค่าความสำคัญ ทั้งในแง่ของความหมายที่แฝงไว้หน้ที่การใช้งาน คติการสร้าง รวมไปถึงใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องแล้ว ในอนาคตประเพณีตั้งธรรมหลวง รวมถึงงานพุทธศิลป์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเหล่านี้อาจจะ เป็นเพียงแค่กิจกรรม ที่หาคุณค่าทางจิตใจไม่ได้เลย

ด้านวิกฤตที่นำไปสู่การจัดการฟื้นฟูประเพณี ตั้งธรรมหลวงของชุมชนบ้านวังหม้อ อำเภอเมืองลำปาง นั้น พบว่าที่ผ่านมาหน่วยงานราชการหรือบุคคล ภายนอกชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมและร่วมสนับสนุน การจัดประเพณี มีการตัดทอนของกิจกรรม ทำให้ กระบวนการพิธีการแบบดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการจัดงานดังกล่าว คนในชุมชนมีโอกาสมามี ส่วนร่วมน้อยมาก เนื่องจากการขาดความเข้าใจ อีกทั้งส่วนราชการก็ไม่ให้ความสำคัญหรือให้พื้นที่ทางความคิดเห็น เพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัด กิจกรรม จนทำให้บางครั้งการจัดประเพณีตั้งธรรม หลวงโดยหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก ที่ต้องการเข้า มาอนุรักษ์และรื้อฟื้นนั้น ขาดตกบกพร่องไปหลายด้าน ซึ่งในระยะยาวอาจทำให้รูปแบบของพิธีตั้งธรรมหลวง เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

แนวทางการจัดการฟื้นฟูประเพณีตั้งธรรม หลวง ของชุมชนวัดวังหม้อ อำเภอเมืองลำปาง พบว่า 1.แนวทางการฟื้นฟูประเพณีโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนและภาคประชาชน ทำได้โดยการที่ให้คนภายนอก เช่น ภาคประชาชน ภาครัฐ กระตุ้นให้การสนับสนุน และให้ความสนใจกับประเพณีดังกล่าว จนเกิดเป็นกระ แสนิยมก่อนจะพร้อมนำเสนอให้กับชุมชน จนทำให้

คนในชุมชนเห็นถึงคุณค่าความสำคัญ และร่วมกันฟื้นฟู ประเพณีตั้งธรรมหลวงให้สามารถดำเนินการควบคู่ไป กับสังคมยุคปัจจุบันได้ 2.แนวทางการฟื้นฟูประเพณี ตั้งธรรมหลวง ต้องขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของคนใน ชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมโดยแท้จริง ดังนั้นรูปแบบการจัดงานประเพณีดังกล่าว ต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน โดยคนภายนอก เป็นแค่เพียงผู้ให้การสนับสนุนและชี้แนะ

โดยสรุป สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของ ประเพณีดังกล่าว เนื่องจากระยะเวลาที่ขาดช่วงของการ สืบสานประเพณีตั้งธรรมหลวงของชุมชนบ้านวังหม้อ เป็นเวลาหลายสิบปี ทำให้องค์ความรู้ต่างๆของกิจกรรม ในประเพณีตั้งธรรมหลวงได้ขาดหายจนขาดการสืบทอด เมื่อมีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ทำให้ยังขาดตกบกพร่องใน งานกิจกรรมด้านต่างๆ รวมถึงผลกระทบของการจัดการ ประเพณีตั้งธรรมหลวงโดยคนรุ่นใหม่รวมถึงการเข้ามา ร่วมจัดการประเพณีของหน่วยงานราชการภายนอกกับ ชุมชน ที่ผ่านมา ทำให้ประเพณีตั้งธรรมหลวงยังขาด ความสมบูรณ์ รวมถึงการกำหนดช่วงเวลาการจัดประเพณี ที่บ่อย เกินกำลังของคนในชุมชน ก็เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ ทำให้ประเพณีดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ดังนั้นแนวทางการฟื้นฟูประเพณีดังกล่าวจึงต้องอาศัย ความร่วมมือของคนในชุมชนเข้าร่วมในการจัดรูปแบบ เพื่อให้ได้แบบแผนของประเพณีตั้งธรรมหลวงที่คนใน ชุมชนร่วมกันในการกำหนดรูปแบบและพอใจในการ ฟื้นฟูประเพณีตั้งธรรมหลวง ที่มีความสมบูรณ์ในครั้งต่อไปในอนาคต รวมไปถึงการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชน และเยาวชนรุ่นใหม่ให้หันกลับมามีส่วนร่วมอนุรักษ์ สืบสานประเพณี พิธีกรรมอันมีค่าที่มีอยู่ในชุมชนของ ตนเองให้ยั่งยืนต่อไป

ประวัติศาสตร์ ชุมชนท่าสะอาด

เรื่อง : ภูเดช แสนสา

พระเจ้ากาวิละ พระเจ้านครเชียงใหม่ พระองค์แรก
(ที่มา : หนังสือเจ้าหลวงเชียงใหม่)

หมู่บ้านท่าสะอาดในอดีต ตามรูปแบบการปกครองในปัจจุบันได้แบ่งออกเป็น 2 ชุมชน คือ ชุมชนท่าสะอาดและชุมชนศรีสร้อยทรายมูล อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาประมาณ 200 กว่าปี โดยตั้งชุมชนอยู่บริเวณพื้นที่ริมฝั่งด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง และด้านทิศตะวันออกของเวียงเชียงใหม่ (บริเวณคูน้ำคันดินรูปสี่เหลี่ยม) อันเป็นศูนย์กลางการปกครองของเมืองเชียงใหม่ ชุมชนท่าสะอาด ได้ถือว่าเป็นชุมชนที่สำคัญชุมชนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นชุมชนตั้ง

อยู่บริเวณเส้นทางการค้าการคมนาคมสำคัญตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตที่มีการสัญจรทางน้ำ ปรากฏร่องรอยความเป็นชุมชนช่าง มีโบราณวัตถุอันทรงคุณค่า มีพระครูบาเถระผู้ทรงศีลทรงธรรมทรงภูมิความรู้หลายรูป ตลอดจนมีประเพณีความเชื่อเก่าแก่ของชุมชนที่ยังคงมีการสืบทอดรักษา

(1) ยุคจารีตตั้งแต่เข้ามาตั้งถิ่นฐานจนถึงก่อนยกเลิกระบบประเทศราชล้านนา พ.ศ.2332 - 2441

บริเวณพื้นที่ตั้งหมู่บ้านท่าสะอาด(ชุมชนท่าสะอาดและชุมชนศรีสร้อยทรายมูล)ในปัจจุบัน ในอดีตตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายมาจนถึงสมัยพม่าปกครอง ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นอะไร แต่สันนิษฐานว่าคงมีชุมชนเล็กๆ ตั้งอยู่ก่อนที่จะร้างไปในช่วงทำการฟื้นฟูบ้าน(พม่า)ในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เนื่องจากบริเวณนี้ไม่ห่างจากตัวเวียงเชียงใหม่ ทางตอนเหนือของบริเวณนี้ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิงเช่นเดียวกันก็ปรากฏมีชุมชนวัดเกตการามมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย และอยู่ติดกับลำน้ำปิงที่เป็นเส้นทางการคมนาคมสำคัญของเมืองเชียงใหม่ จนกระทั่งมีการฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ขึ้นอีกครั้งในพ.ศ.2339 จึงปรากฏเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านท่าสะอาดที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มคนบ้านท่าสะอาดมีถิ่นฐานเดิมอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำคง (ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศพม่า) เรียกชื่อว่า “บ้านสะอาด” ไม่ปรากฏว่าชุมชนนี้ตั้งถิ่นฐานมานานมากนักน้อยเพียงใด จนกระทั่งใน พ.ศ.2332 เมื่อถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำปิงจึงเป็นต้นกำเนิดของชุมชน “ท่าสะอาด” ในปัจจุบัน ส่วนชื่อของชุมชนว่า “สะอาด” นั้นยังไม่ทราบความหมายที่แน่ชัด แต่สันนิษฐานว่าชาวบ้านได้ตั้งชื่อหมู่บ้านของตนแห่งนี้ ตามชื่อหมู่บ้านเดิมก่อนที่ได้ถูกเคลื่อนย้ายมาในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” หรือ “เก็บฮอมตอมไพร” ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 24 เหมือนกับชุมชนอื่นๆ ที่ได้ตั้งชื่อตามหมู่บ้านหรือชื่อเมืองเดิมที่จากมา เช่น บ้านจัวลาย (วัวลาย) บ้านเมืองलग บ้านเมืองมาง บ้านเมืองเลน ฯลฯ และชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับชุมชนท่าสะอาดที่ตั้งถิ่นฐานถดถอยไปทางทิศใต้ตาม

ลำน้ำปิงก็ปรากฏใช้ชื่อบ้านเมืองเดิมมาตั้งชื่อหมู่บ้าน เช่นกัน คือ บ้านเมืองกาย ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองกาย (อ่านว่า - เมืองกาย) บ้านเมืองสาทรหลวงและบ้านเมืองสาทรน้อย ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองสาทร ซึ่งทั้งเมืองกายและเมืองสาทรคนกลุ่มใหญ่จะเป็นไทลื้อ ส่วนกลุ่มคนในบ้านสะต๋อยในลุ่มน้ำคองก็คงไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นกลุ่มไหนบ้าง แต่สันนิษฐานว่ากลุ่มคนที่เป็นบรรพบุรุษของชาวชุมชนท่าสะต๋อยในปัจจุบันที่ถูกกวาดต้อนมา คงมีทั้งชาวไทยใหญ่ กะเหรี่ยงพม่า หรือแม้แต่คนไทยวน เพราะกลุ่มคนเหล่านี้มีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่เสมอ แต่คนไทยใหญ่กับกะเหรี่ยงเป็นคนกลุ่มใหญ่บริเวณชุมชนปากฝั้ตะวันตกแม่น้ำคอง ดังนั้นบ้านสะต๋อยที่ตั้งอยู่บริเวณนี้คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจึงอาจเป็นชาวไทยใหญ่กับกะเหรี่ยงด้วย

เหตุผลการอพยพเคลื่อนย้ายของบรรพบุรุษชาวท่าสะต๋อย มาจากในช่วง พ.ศ.2317 ขณะนั้นสภาพการณ์ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่หลังจากขับไล่พม่าออกไปจากเมืองเชียงใหม่ยังไม่อยู่ในสภาพปกติ ซึ่งหลังจากพระยาหลวงวชิรปราการกำแพงเพชรหรือพระยาจำบ้าน(บุญมา) เจ้านครเชียงใหม่ที่ถูกกักขังไว้ที่กรุงธนบุรีในข้อหาฆ่าเจ้าอนุราชก่อนแก้วได้ถึงแก่พิราลัย เมื่อไม่มีเจ้าเมืองไพรบ้านพลเมืองก็พากันหนีออกจากเมืองไปอยู่อื่น และไพร่บางส่วนของพระยาจำบ้าน(บุญมา) ก็ได้หลบหนีไปอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำคอง ดังนั้นเมืองเชียงใหม่ร้างไปอีกครึ่งประมาณ 20 ปีในระหว่าง พ.ศ. 2319 - 2339¹ จนกระทั่งเจ้าหลวงกาวิละ เจ้าผู้ครองนครลำปาง (พ.ศ.2317 - 2324) ได้รับการรับรองสถาปนาจากกษัตริย์สยามรัชกาลที่ 1 ขึ้นเป็นพระเจ้ากาวิละ พระเจ้านครเชียงใหม่ราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนพระองค์แรก(พ.ศ.2325 - 2358) ก็ได้ขอแบ่งกำลังไพร่พลจากเมืองนครลำปาง 300 คน มารวบรวมกับไพร่เดิมของพระยาจำบ้าน(บุญมา)ที่ตกค้างบริเวณวังสะแกงอีก 700 คนรวม 1,000 คนเข้าตั้งมั่นที่ป่าซาง พระเจ้ากาวิละจึงทรงสร้างขึ้นเวียงป่าซางเป็นที่ตั้งมั่นชั่วคราวเมื่อ พ.ศ.2325² ในระหว่างที่ตั้งมั่นอยู่ที่เวียงป่าซาง 14 ปี (พ.ศ.2325 - 2339) เพื่อฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่พระเจ้ากาวิละก็ทรงมีนโยบายกวาดต้อนผู้คนเพื่อให้รวดเร็วทันต่อการฟื้นฟู เพราะขณะนั้นแม้จะขับไล่พม่าออกไป

จากเมืองเชียงใหม่แต่กองกำลังพม่าก็ยังตั้งมั่นอยู่ที่เมืองเชียงแสน ดังนั้นนโยบายการกวาดต้อนไพร่พลจึงเริ่มที่บ้านเล็กเมืองน้อยในแถบฝั่งตะวันตกแม่น้ำคอง โดยใช้ขุนนางเมืองนครเชียงใหม่ออกไปพูดเจรจา พร้อมกับมอบเสื้อผ้าและถ้วยชามที่เขียนลวดลายสวยงามให้หรือใช้กำลังโจมตีกวาดต้อนนครหลวงมา โดยเริ่มครั้งแรกใน พ.ศ.2326 พระเจ้ากาวิละทรงโปรดให้พญาสามล้าน อรรคมหาเสนาบดีเมืองนครเชียงใหม่คุมไพร่จำนวน 30 คนไปเจรจากับยางค้ำหวัดตาดและตีบ้านตองโผะ³ ซึ่งบรรพบุรุษของชาวชุมชนท่าสะต๋อยนั้นก็ถูกกวาดต้อนมาในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้ ดังปรากฏหลักฐานการถูกกวาดต้อนอย่างน้อย 2 ครั้ง คือครั้งแรกใน พ.ศ.2332 พระเจ้ากาวิละทรงโปรดให้เจ้าจันทราชา ราชบุตรองค์โตของเจ้านางกลม มีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระเจ้ากาวิละเป็นแม่ทัพ มีท้าวสิทธิพร้อมกับท้าวขุนและกองกำลัง 150 คนไปตีบ้านสะต๋อย บ้านวังล (วังล) วังกวาด (วังกาด) ได้ตัวแสนศรี (อ่านว่า - แสนสะหรี) หัวหน้าหมู่บ้าน ชาวบ้าน และอาวุธมาไว้ในบ้านเมือง ดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า

“...สกราช ๑๑๕๑ ตัว ปลีกัดเร้า..พระเปนเจ้ามังราวชิรปราการกำแพงแก้วองค์เปน พระราชเชษฐาเปนเกล้า..พระเปนเจ้าแต่งเจ้าจันทราชาเปนแม่ทัพ แลท้าวสิทธิ แลท้าวขุนมีชื่อคุณริพลไพ ๑๕๐ ขึ้นไต่เอาบ้านสะต๋อย (อ่านว่า - สะต๋อย) บ้านวังล วังกวาด ได้ตัวแสนศรีแลลูกบ้านชาวไพร่ครอบครัวเครื่องศาสตราอาวุธลงมาใส่บ้านเมือง...”⁴

ครั้งที่สองคือในปี พ.ศ.2342 พระเจ้ากาวิละทรงให้เจ้าสุวรรณคำมูล (ภายหลังได้เป็นเจ้าราชวงศ์เมืองนครเชียงใหม่) ราชบุตรองค์ที่ 3 ของเจ้าพ่อเรือน (เจ้าคำป้อเฮือน) ซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระเจ้ากาวิละอีกเช่นกันเป็นแม่ทัพ คุมกำลังไพร่พลจำนวน 300 คนไปตีเจ้าฟ้าคำเครื่องที่เมืองบุ พอได้เมืองบุก็ยกกำลังไพร่พลข้ามแม่น้ำคองไปตีบ้านจัวลาย บ้านสะต๋อย ส้อยโร (สร้อยโฮ) ท่าซาง บ้านนา และทุ่งอ้อ (ไต้งอ้อ) ดังตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุว่า

1 สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2551), หน้า 318.

2 สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (อ้งแล้ว), หน้า 318.

3 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2538), หน้า 121.

4 พึ่งอ้าง, หน้า 126.

“...ถึงสกราช ๑๑๖๑ ตัว ปลีกัดเม็ด
พระเปนเจ้าเกษมเจ้าคำมูลเปนแม่ทัพ กุมริพล ๓๐๐
ขึ้นไฟตีฟ้าคำเครื่องอันมาตั้งเมืองปู ฟ้าคำเครื่องถูกสี
นาตาย ได้เมืองปูแล้วเจ้าคำมูลก็ลวดยกริพลข้ามน้ำ
คงไฟฟากตะวันตก เข้าตีเอาบ้านจัวลาย บ้านสะตอย
(อ่านว่า – สะตอย) ล้อยไร ทำข้าง บ้านนา ท่งอ้อ ได้
หมื่นขวางจัวลาย แลเมียฟ้าคำเครื่องกวาดเอาครอบครัว
ลูกบ่าวชาวไพร่ลงมาใส่บ้านเมือง...”⁵

ดังนั้นการกวาดต้อนชาวบ้านทำสะตอยเข้า
มาอย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งแรกใน พ.ศ.2332 และครั้งที่
2 ใน พ.ศ.2342 ซึ่งการกวาดต้อนก็มีลักษณะยกเทครัว
ดังนั้นในครั้งนั้นบ้านทำสะตอยจึงยกมาทั้งโครงสร้าง
หมู่บ้าน ดังปรากฏผู้นำหมู่บ้านชื่อ “แสนศรี” ที่ถูก
กวาดต้อนมาครั้งแรกอาจเป็นผู้นำของชาวบ้านสะตอย
เมื่ออยู่แถบแม่น้ำคง และเมื่อเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐาน
ใหม่ก็อาจยังเป็นผู้นำหมู่บ้านเหมือนเดิมต่อไป
เหมือนกับหลายๆ หมู่บ้านและหลายๆ เมืองที่ผู้นำดั้งเดิม
ได้ถูกนำมาด้วยเพื่อให้สามารถควบคุมไพร่พลได้ง่าย
กว่าผู้ที่ไปทำการกวาดต้อนมา ดังปรากฏผู้นำที่ถูก
กวาดต้อนมา เช่น เจ้าฟ้ากองไต (เจ้าฟ้าสารัมพะยะ)
เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง, หมื่นขวางจัวลาย บ้านจัวลาย,
พญากาย เจ้าเมืองกาย, พญาต่วน เจ้าเมืองต่วน, พญา
แก่น เจ้าเมืองสาด และท้าวแก้ว เจ้าเมืองปู⁶ เป็นต้น
การกวาดต้อนผู้คนบ้านทำสะตอยทั้ง 2 ครั้งระยะเวลา
ห่างกันถึง 10 ปี สันนิษฐานว่าหลังจากกวาดต้อนใน
ครั้งแรกเพื่อให้กลับมาตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นอีกครั้ง เพราะ
ครั้งแรกทางกองกำลังเชียงใหม่มีจำนวนน้อยเพียง
150 คน คงมีชาวบ้านบางส่วนที่หลบหนีเข้าป่าหรือไป
อยู่ที่อื่น เมื่อเห็นว่าปลอดภัยจึงกลับเข้ามาอยู่ที่เดิม
ขณะที่ทางเชียงใหม่เห็นว่าหลายชุมชนแถบลุ่มน้ำคงที่
เคยไปกวาดต้อนกลับฟื้นฟูขึ้นเป็นหมู่บ้านจึงได้เข้าทำการ
กวาดต้อนอีกครั้ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการกวาดต้อนชาวบ้าน
ทำสะตอยครั้งแรกนั้นยังไม่ได้ฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่
ได้สำเร็จ ดังนั้นช่วง 7 ปีแรกที่เข้ามาคงตั้งถิ่นฐานอยู่
ที่เวียงป่าซางอันเป็นฐานที่มั่นชั่วคราวของพระเจ้า

กาวิละ⁷ จนกระทั่งพระเจ้ากาวิละทรงฟื้นฟูตั้งเมืองนคร
เชียงใหม่ได้สำเร็จใน พ.ศ.2339 พระเจ้ากาวิละจึงทรง
ให้ชาวบ้านทำสะตอยได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่ง
ตะวันออกแม่น้ำปิงในปัจจุบัน ดังปรากฏในบันทึกเจ้า
พญาหลวงสามล้าน (หนานขัติยะ) อรรถมหาเสนาบดี
เมืองนครเชียงใหม่ คนรุ่นที่ติดตามพระเจ้ากาวิละ
พระเจ้านครเชียงใหม่ มาจากเวียงป่าซาง(ลำพูน)เพื่อ
มาฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ใน พ.ศ.2339 ได้เรียกบริเวณ
พื้นที่นี้ว่า “ป่าสะตอย”⁸ ที่เป็นป่าต้นไม้อย่างจำนวนมาก
แสดงว่าบริเวณนี้มีชาวบ้านทำสะตอยตั้งถิ่นฐานอยู่มา
ตั้งแต่ช่วงที่แรกเริ่มฟื้นฟูเมืองนครเชียงใหม่ และเมื่อ
มีการกวาดต้อนมาครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.2342 สันนิษฐาน
ว่าก็นำเอาชาวบ้านสะตอยให้ตั้งถิ่นฐานรวมกับคนที่
มาครั้งแรก แต่ระยะแรกนี้สังเกตว่าไม่ได้เรียกว่า “ทำ
สะตอย” คำว่าทำสะตอยสันนิษฐานว่ามีการเรียกกัน
ภายหลัง เนื่องจากชุมชนชาวสะตอยตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ
ปิงที่ใช้เป็นเส้นทางสัญจรสำคัญ ดังปรากฏเมื่อครั้งแรก
ฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่พระเจ้ากาวิละก็ทรงให้พญาไชย
ไปต่อเรือที่ศาลาเชิงดอยสุเทพแล้วนำเรือมาลงที่ท่าหน้า
ปิงบริเวณนี้ที่เรียกว่า “ป่าสะตอย”⁹ (บริเวณนี้ฝั่ง
ตะวันออกเป็นท่าเรือวัดท่าสะตอย ส่วนฝั่งตะวันตก
ตรงข้ามเป็นที่ตั้งท่าเรือวัดชัยมงคล ซึ่งเจ้านายนคร
เชียงใหม่ใช้เป็นท่าเรือสัญจรมาจนกระทั่งเลิกนิยมการ
สัญจรทางน้ำ) ดังนั้นด้วยการเป็นท่าน้ำที่มีเรือสัญจร
ตั้งแต่ชาวเมือง พ่อค้าแม่ค้า ถึงระดับชนชั้นเจ้านายอยู่
เสมอ ชาวเมืองจึงเรียกชื่อชุมชนบริเวณนี้ว่า “บ้านทำ
สะตอย” เพิ่มคำว่า “ท่า” ในชื่อหมู่บ้านเดิมที่เรียกว่า
“บ้านสะตอย” ด้วยเป็นท่าเรือสำคัญจุดหนึ่งของเมือง
นครเชียงใหม่ และใช้เป็นชื่อเรียกของชุมชนสืบมาจน
ปัจจุบัน หรือวัดท่าสะตอยที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิงก็ยังมี
ชื่อเกี่ยวกับท่าเรือดังเรียกชื่อวัดท่าสะตอยว่า “วัดท่า
สะตอยศรีสร้อยทรายมูล” หรือ “วัดศรีสร้อยทรายมูล
ท่าสะตอย” อันหมายถึงบริเวณท่าเรือบริเวณนี้มีกม
ตะกองทรายที่กระแสน้ำพัดพามาทับถม

ชุมชนหมู่บ้านบริเวณแม่น้ำปิงฝั่งตะวันออก
จะได้รับการดูแลโดยตรงจากเจ้าผู้ครองนคร โดยเจ้าผู้
ครองนครเชียงใหม่จะทรงโปรดประทานแต่งตั้งคนภายใน

5 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 130.

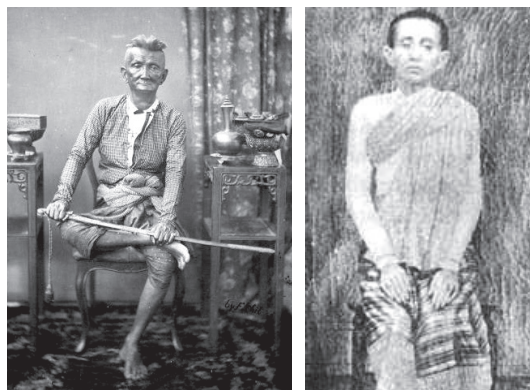
6 สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๒ (ภาคที่ ๓, ๔ และ ๕), (พระนคร : รุ่งเรืองรัตน์, 2507), หน้า 87.

7 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี, (อ้างแล้ว), หน้า 127.

8 พระครูชินวงศาบุตร, วัดปราสาทและบันทึกพระยาหลวงสามล้าน, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2528), หน้า 28.

9 พึ่งอ้าง, หน้า 28.

หมู่บ้านให้เป็นแก่งบ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน)ปกครอง ซึ่งอาจมีตำแหน่งเป็น “พญา” “แสน” “หมื่น” หรือ “ท้าว” ตามความดีความชอบ ขุนนางที่ปกครองแถบพื้นที่บริเวณนี้เท่าที่พออยู่ในความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ก็คือ “ท้าวมหาวงศ์”¹⁰ ซึ่งการที่เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ควบคุมดูแลโดยตรง ดังปรากฏหลักฐานว่าพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ หรือ เจ้าชีวิตอ้าว พระเจ้านครเชียงใหม่พระองค์ที่ 6 (พ.ศ.2399 – 2413) ให้การอุปถัมภ์ก่อสร้างพระเจดีย์ของวัดสันป่าข่อยที่ตั้งอยู่ด้านเหนือของหมู่บ้านท่าสะอาด¹¹ หรือบริเวณหมู่บ้านท่าสะอาดมีคนภายในชุมชนก็จดจำสืบต่อกันมาว่าหมู่บ้านของตนเป็นเขตการดูแลโดยตรงของเจ้าชีวิตอ้าว¹² การที่ชุมชนฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิงโดยเฉพาะหมู่บ้านท่าสะอาดได้รับการคุ้มครองจากเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่โดยตรง นอกจากตั้งชุมชนอยู่ใกล้เขตตัวเวียงนครเชียงใหม่ สันนิษฐานว่ามีเหตุผลที่สำคัญคือเป็นแหล่งเศรษฐกิจของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เพราะหมู่บ้านท่าสะอาดมีทั้งช่างเหล็กที่อาจสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษครั้งอพยพมาจากฝั่งตะวันตกแม่น้ำคง เพราะชาวบ้านแถบนั้นมีความชำนาญด้านตีเหล็กและมีแหล่งบ่อเหล็กอยู่บริเวณใกล้เคียงอยู่ที่เมืองบ่อละแ่ (เมืองบ่อเหล็ก)¹³ โดยเฉพาะมีความชำนาญในการทำทอยเหล็กเพื่อขึ้นต้นไม้ที่ทำไว้ใช้เองภายในหมู่บ้านและทำขายจนเป็นที่รับรู้กันว่าหมู่บ้านท่าสะอาดเป็นหมู่บ้าน “ทำตอย” (ทั้งทอยเหล็กและทอยไม้) และคนเก็บของป่าต่างๆ โดยเฉพาะรังผึ้ง น้ำมันยาง หรือภายหลังเมื่อมีการตั้งสำนักงานทำป่าไม้ขึ้นที่ริมแม่น้ำปิงในบริเวณท่าสะอาดก็เป็นที่ตั้งสำนักงานทำป่าไม้ของอังกฤษ คือบริษัทบอมเบย์เบอร์มา (Bombay Burma Trading Corporation) ที่คู่กับบริษัทบริติชบอร์เนียว (British Borneo Company, Ltd) ที่ตั้งสำนักงานอยู่ใกล้วัดเกตการามที่อยู่ทางตอนเหนือของชุมชนท่าสะอาด¹⁴ รวมไปถึงจนถึงชาวบ้านท่าสะอาดและชาวบ้านชัยมงคลที่อยู่ 2 ฝั่งของแม่น้ำปิงจะเป็นกำลังในการถ่อเรือของเจ้านายนครเชียงใหม่ที่มีท่าเรือของเจ้านายอยู่หน้า

พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ และแม่เจ้าอุสาห์ อรรคราชเทวี
(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

วัดชัยมงคลอีกด้วย เพราะชาวบ้านท่าสะอาดและชาวบ้านชัยมงคลมีการค้าขายทางเรือขึ้นล่องตามแม่น้ำปิงอยู่เป็นประจำ¹⁵

(2) ยุคผนทลเทศาภิบาลถึงก่อนรถไฟมาถึงนครเชียงใหม่ พ.ศ.2442 – 2463

เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองของสยามตั้งแต่ พ.ศ.2442 เป็นต้นมา สยามได้ผนวกล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่ง ที่ถือว่าเป็นการสิ้นสุดระบบการปกครองแบบประเทศราชของล้านนา เจ้าผู้ครองนคร เจ้านายและขุนนางในเมืองเชียงใหม่ไม่ได้มีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยตรงเหมือนอดีต แต่ถูกลดอำนาจลงจนกลายเป็นข้าราชการของสยาม พร้อมทั้งได้จัดให้มีการจัดรูปแบบการปกครองแบบใหม่ขึ้นจากส่วนกลาง โดยการจัดแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็นเขตจังหวัด อำเภอ (แขวง) ตำบล (แคว้น) และหมู่บ้านซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้สืบมาจนปัจจุบัน หมู่บ้านท่าสะอาดในระยะแรกนี้ก็ถูกจัดให้อยู่ในแคว้นท่าศาลา แขวงเมืองนครเชียงใหม่ โดยแคว้นท่าศาลาจะมีนายแคว้น (กำนัน) 1 คนส่วนกลางกำหนดให้มียศเป็น “พญา” ส่วนแก่งบ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน)หมู่บ้านต่างๆ รวมถึงหมู่บ้านท่าสะอาดกำหนดให้มียศเป็น “แสน” ซึ่งแก่งบ้านของหมู่บ้านท่าสะอาดก็เคยได้รับเลือกเป็นพ่อแคว้นเท่าที่ปรากฏมี 2 คน คือ แคว้นจาย และแคว้นตา กาวิชัย¹⁶

10 สัมภาษณ์แม่อุ๊ยบุญปัน แสงตรการ อายุ 95 ปี เลขที่ 10 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2553

11 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, วัดสำคัญของนครเชียงใหม่ เล่ม ๒, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, 2535), หน้า 114.

12 สัมภาษณ์แม่อุ๊ยเจริญ บัวล้อม อายุ 78 ปี (แม่อุ๊ยเจริญฟังเรื่องนี้จากทวดคือแม่หมอนดิบ)

เลขที่ 1 ชุมชนท่าสะอาด ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2553

13 บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, คนไทยในพม่า, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามัญ, 2503), หน้า 163.

14 แผนที่ตั้งพระวิภาคภูวดล (Jame Mc Carthy) เจ้ากรมแผนที่สยาม พ.ศ.2443

15 สัมภาษณ์นายพล สมผดุง อายุ 64 ปี เลขที่ 3 ชุมชนท่าสะอาด ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2553

16 สัมภาษณ์พ่อหนานสุพจน์ (คำ) เดชณรงค์ อายุ 83 ปี (ปู่อาจารย์วัดท่าสะอาด) เลขที่ 134 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2553

สมัยนี้มีการย้ายค่ายทหารมาจากแถบวัดชัยศรีภูมิ มาจัดตั้งค่ายทหารขึ้นบนพื้นที่นาของหลวงอุดรภักดิ์พานิช (นายอากรเด็กกิมเซ่งหลี) ต้นตระกูลโสภณดรที่ได้มอบให้แก่รัฐบาล ซึ่งติดกับเขตพื้นที่บ้านท่าสะอาด ค่ายทหารนี้ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “โฮงทหาร” การก่อสร้างอาคารค่ายทหารมีพื่อน้อยหม่อมหารวรรณ กับขุนบริบาลพระสิงห์ (พรหม พรหมการัตน์) กำนันตำบลพระสิงห์เป็นผู้ริเริ่มหาชนดินชนทรายมาก่อสร้าง โดยมีชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงค่ายทหารรวมถึงชาวบ้านท่าสะอาดก็ได้รับจ้างการก่อสร้างด้วย เดิมค่ายทหารนี้มีชื่อว่า “ค่ายทหารบกจังหวัดเชียงใหม่” จนกระทั่ง พ.ศ.2495 จึงได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “ค่ายกาวิละ” จวบจนปัจจุบัน¹⁷

ด้านการใช้ชีวิตชาวบ้านท่าสะอาดยังมีวิถีชีวิตเรียบง่ายคล้ายกับในยุคจารีต ที่มีการทำนาเพื่อบริโภคเป็นหลัก มีการเลี้ยงวัวควายเพื่อใช้ไถนา มีการช่วยเหลือแรงงานระหว่างกันที่เรียกว่า “เอามื้อเอแรง” ภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านสันป่าข่อย บ้านสันนาหลุง บ้านต้นขาม บ้านแพะ และบ้านท่าศาลา ที่ส่วนใหญ่เป็นคนรู้จัก เป็นเครือญาติทางการสมรส และชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงบางส่วนก็เป็นศรัทธาของครูบาและศรัทธาวัดท่าสะอาด โดยการเอามื้อเอแรงก็ไม่ค่าจ้างแต่อย่างใด เมื่อคนภายในชุมชนบ้านใดมีการปลูกข้าว กลุ่มบรรดาเครือญาติและกลุ่มบรรดาเพื่อนบ้านก็จะมาช่วยกันทั้งลงแขกदानา เกี่ยวข้าวหรือนวดข้าว เมื่อแล้วเสร็จจากคนนี้จะจะไปลงแรงช่วยเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไป ส่งผลทำให้เกิดความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ผืนนาของชาวบ้านท่าสะอาดก็มีทั้งอยู่ภายในหมู่บ้านและรอบๆ หมู่บ้าน ผืนนาภายในหมู่บ้านจะอยู่ตรงบริเวณด้านทิศเหนือของวัดท่าสะอาด (ปัจจุบันถมสร้างบ้านเรือนไปแล้ว) ใช้ลำนํ้าเหมืองที่ไหลอ้อมผ่านด้านทิศตะวันออกของวัดท่าสะอาดทำนา ส่วนนาผืนใหญ่จะอยู่รอบๆ หมู่บ้านโดยเฉพาะทางด้านที่ติดกับบ้านสันป่าข่อยกับค่ายกาวิละ โดยที่บริเวณรอบๆ ค่ายกาวิละก็จะมียาของทหารผืนใหญ่ไว้ให้ทหารเกณฑ์ทำนาเพื่อนำข้าวมาเลี้ยงทหารภายในค่าย¹⁸ ที่นาเหล่านี้ก็เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านหลายอย่างทั้งปูและปลา

ที่อาศัยอยู่ในนา นอกจากทำนาชาวบ้านท่าสะอาดยังทำการค้าขายบนเส้นทางแม่น้ำปิงอีกด้วย โดยเฉพาะเส้นทางการค้าระยะสั้นระหว่างเมืองเชียงใหม่กับเมืองระแหง (ตาก) สินค้าที่นำไปจากเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นของบริโภค เช่น พริกแห้ง หมาก สีเสียด น้ำผึ้ง ฯลฯ ของที่ซื้อขึ้นมาจากระแหง (ตาก) เช่น ปลาแห้ง น้ำอ้อย แว่น ฯลฯ ซึ่งสินค้าเหล่านี้ที่ชาวบ้านท่าสะอาดนำไปค้าขายแลกเปลี่ยน บางส่วนก็มาจากภายในหมู่บ้านเอง เพราะชาวบ้านบางส่วนก็จะปลูกพืชผักต่างๆ ทั้งไว้บริโภคและขาย พื้นที่ทำการเพาะปลูกก็จะอยู่บริเวณเชิงสะพานนวรัฐและเกาะดอนทรายกลางแม่น้ำปิง พืชผักที่ปลูก เช่น ผักกาด ถั่วฝักยาว พริก มะเขือ มันเทศ ฯลฯ ถ้าเป็นของสดจะนิยมข้ามฝั่งเอาไปขายที่กาดหลวง (ตลาดวโรรส) แต่ในส่วนของสินค้าประเภทหัตถกรรมต้องซื้อจากชุมชนอื่น เพราะบางอย่างที่เคยผลิตในหมู่บ้านท่าสะอาดไม่ได้สืบทอดไว้ดังเช่นเครื่องมือเครื่องใช้จากเหล็ก (มีด พร้า จอบ เสียม) ในช่วงนี้ต้องซื้อจากบ้านเมืองกายซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ติดกันด้านทิศใต้ ซึ่งสินค้าหัตถกรรมเหล่านี้ก็จะมีทั้งพ่อค้าแม่ค้าหาบมาขายในหมู่บ้านหรือชาวบ้านท่าสะอาดออกไปซื้อเอง เช่น หม้อไต้ น้ำต้ม (น้ำหม้อ) จากแถบหนองหอยและแถบประตู่ช้างเผือก (ชาวบ้านเรียกว่า “หม้อหนองหอย” “หม้อช้างเผือก”), เครื่องจักสาน เครื่องเงิน (ครัวอัครครวหา) จากบ้านศรีปันครว, ดินขอ (กระเบื้องมุงหลังคา) จากแถบอำเภอดงดง¹⁹ ฯลฯ ซึ่งน้ำต้มน้ำใช้ชาวบ้านก็จะขุดบ่อน้ำขึ้นในบริเวณบ้าน ส่วนอาบน้ำ ชักผ้า ก็จะไปที่แม่น้ำปิงเหมือนกับทหารภายในค่ายกาวิละก็จะลงอาบน้ำในแม่น้ำปิงทุกวันเช่นกัน²⁰ แม่น้ำปิงจึงเป็นแหล่งพบปะกันระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองและระหว่างชาวบ้านกับทหารที่อาจมาจากต่างถิ่น ส่วนไฟฟ้านั้นตามบ้านเรือนชาวบ้านยังไม่มีใช้ ซึ่งไฟฟ้าเข้ามาในแถบบริเวณนี้ครั้งแรกในค่ายทหารกาวิละประมาณ พ.ศ.2476 ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดหรือจุดแท่งขี้ยา (ชัน) เพื่อให้แสงสว่างในยามค่ำคืน

ผู้คนในหมู่บ้านท่าสะอาดก็มีความหลากหลายมากขึ้นในยุคนี้ โดยเฉพาะเมื่อมีการตั้งสำนักงานป่าไม้ของบริษัทบอมเบย์เบอร์มาที่ริมฝั่งแม่น้ำปิงของบ้านท่าสะอาด ทำให้มีผู้คนจากหลายแหล่งเข้ามาเป็น

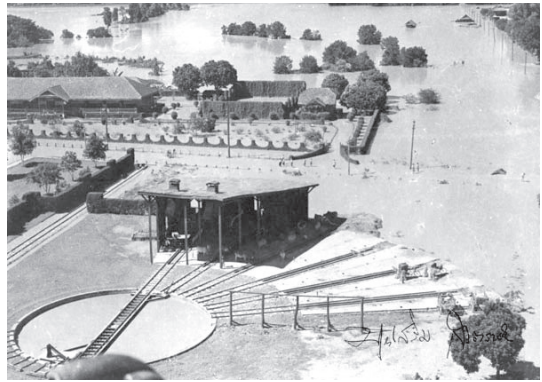
17 อนุ เนินหาด, “สันป่าข่อย” (สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๑๕), (เชียงใหม่ : นพบุรุษการพิมพ์, 2549), หน้า 96 - 97.

18 สัมภาษณ์นายสมชาย สุภารัตน์ อายุ 54 ปี เลขที่ 7 หมู่ที่ 5 บ้านใหม่ ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533

19 สัมภาษณ์แม่อยู่เจริญ บัวล้อม อายุ 78 ปี เลขที่ 1 ชุมชนท่าสะอาด ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2553

20 ค่ายกาวิละ, ที่ระลึกวันพิธีเปิดอนุสาวรีย์พระเจ้ากาวิละ เชียงใหม่, (เชียงใหม่ : แสงศิลป์, 2515), หน้า 236.

(รับมาจากแม่ฮ้องสอน) และลูกชิต ฯลฯ ชาวบ้านทำ สะต๋อยแม้ว่าไม่ได้มีส่วนในการค้าขายทางรถไฟโดยตรง แต่การที่รถไฟเข้ามาก็มีผลต่อชุมชนไม่น้อย ดังทำให้ การค้าเส้นทางเรือของชาวบ้านทำสะต๋อยค่อยลดบทบาท ลงจนหมดไปในที่สุด โดยชาวบ้านหันมาใช้การขายของ ให้กับพ่อค้าแม่ค้าทางรถไฟแทน เพราะสะดวกรวดเร็ว และบรรทุกได้มากกว่าเรือ ซึ่งหนึ่งตู้ของรถไฟสามารถ บันทุกของเท่ากับเรือบันทุก 2 - 3 ลำ²⁵ สินค้าที่สร้าง รายได้ให้กับคนในหมู่บ้านทำสะต๋อยในช่วงนี้ที่นำไป ขายส่งให้พ่อค้าแม่ค้าที่สถานีรถไฟ เช่น ข้าวเปลือก ครั้ง พืชผัก ฯลฯ ชาวบ้านผู้ขายบางคนที่มีล้อเกวียนก็ รับจ้างบรรทุกของบรรทุกสินค้าไปกลับกับสถานีรถไฟ ส่วนชาวบ้านผู้หญิงบางคนก็เป็นแม่ค้าขายของเล็กๆ น้อยๆ ตามพื้นริมสถานีรถไฟ เช่น บุหรี่ซีโย (มวลละ 1 สตางค์) หมากพลู ผลไม้ (มะพร้าว มะม่วง ลำไย ฯลฯ) มะพร้าวเผา ผลไม้ดอง ผักดอง ขนมหอม (ขนมหลือ ขนมหกเกติ ขนมหแดง ขนมหขาว ขนมหแดง ฯลฯ) ขนมหจีน ข้าว เปี่ยม ข้าวแคบ อ้อยส้อม ปลา ปูนา และน้ำปู เป็นต้น ส่วนชาวบ้านศรีป็นครีวก็จะสานชะลอม ตะกร้า แข่ง มาขายให้ผู้โดยสารรถไฟใส่ของ หรือทำกระบอกไม้ไผ่ เเจาะรูร้อยด้วยเชือกปอเพื่อใส่น้ำดื่มขายให้ผู้โดยสาร ส่วนกิจการใหญ่ๆ พ่อค้าคนกลางกลุ่มคนจีนจะเป็น เจ้าของกิจการ เจ้าของกิจการรายใหญ่ในยุคนี้แถบบริเวณ สถานีรถไฟคือนายชู โอสถาพันธุ์ (พ.ศ.2444 - 2500) หรือชาวบ้านเรียกว่า “เจ๊กโอ้ว” ซึ่งชาวบ้านจะไปเป็น ลูกจ้างชาวจีนอีกทีหนึ่ง เช่น เป็นลูกจ้างตัดหอม (ค่า จ้างกระสอบละ 2 บาท 50 สตางค์) ลูกจ้างคัดลำไย (วันละ 50 สตางค์) ลูกจ้างขนข้าวเปลือก ลูกจ้างโรงงาน ทำปลาหูก ลูกจ้างโรงต้มเหล้า ลูกจ้างเลี้ยงหมู ลูกจ้างทำ สวนผัก (มีสวนอยู่แถบบ้านทำสะต๋อยและบ้านเมือง กาย) ลูกจ้างคัดแยกผัก ลูกจ้างชักลากไม้ซุงขึ้นรถไฟ ฯลฯ และบางคนที่รับจ้างทำงานกับสถานีรถไฟโดยตรง เช่น รับจ้างตัดไม้หมอนรางรถไฟ (เล่มละ 3 สตางค์) ทำงาน “แอมหลัว” คือขนฟืนจากรถไฟมาเรียงไว้ ทำงาน ล้างตัวจักรรถไฟ (ในส่วนเตาเผาถ่าน) ฯลฯ ส่วนคนจีน บางคนก็ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ริมสถานีรถไฟ เช่น ขาย กว๋ยเตี่ยว (ใส่หอบโตง ใช้กระป๋องนมเจาะรูผูกเชือกใส่น้ำก๋วเตี่ยว) ขายปลาหมึกแห้ง (ตัวละ 25 สตางค์)

น้ำท่วมสถานีรถไฟเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง
(ที่มา : บุญเสริม สาตราภัย, ถ่ายประมาณพ.ศ.2495 - 2496)

ขายน้ำแข็งเต็ก (น้ำแข็งใส่ถ้วยละ 25 สตางค์) เป็นต้น²⁶

การที่รถไฟเข้ามาจึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากมายให้กับชุมชนใกล้เส้นทางรถไฟรวมถึง หมู่บ้านทำสะต๋อย ที่เห็นได้ชัดเจนคือการค้าเส้นทางน้ำ ได้ยุติลง ชาวบ้านจากการเป็นพ่อค้าแม่ค้าโดยตรงเมื่อ ค้าขายทางเรือเปลี่ยนเป็นค้าขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่ เป็นคนจีนอีกชั้นหนึ่งเมื่อค้าขายทางรถไฟ แต่ทว่าแม้ การค้าขายทางเรือจะหมดไปแต่ในช่วงนี้การสัญจรข้าม ผังแม่ปิงที่ยังคงอยู่ โดยเห็นได้จากยังมีเรือแจวข้ามแม่น้ำ ปิงระหว่างท่าเรือทำสะต๋อยกับท่าเรือวัดชัยมงคลทั้งเรือ ส่วนตัวและเรือรับจ้าง เรือพายรับจ้างสมัยนั้น เช่น เรือของลุงมี ไชยยะ บ้านทำสะต๋อย ค่าโดยสารจะเก็บ คนละ 1 สตางค์ต่อเที่ยวหรือถ้าหากไปกลับก็เก็บ 2 สตางค์²⁷ แต่ในยุคนี้วิถีชีวิตบางอย่างก็ยังคงอยู่ เช่น การไปอาบน้ำที่แม่น้ำปิง การแ้วสาวในยามค่ำคืน หลังจากเสร็จภารกิจการทำงานในช่วงกลางวันส่วนใหญ่ จะเป็นชายหนุ่มจากหมู่บ้านแถบหนองหอย สารภี และ หางดงมาแ้วสาวที่บ้านทำสะต๋อย ส่วนไฟฟ้าก็ยังไม่มี ใช้ยังจุดน้ำมันก๊าดหรือจุดขี้ยา ภายหลังช่วงทศวรรษ 2490 ก็เริ่มมีเทียนไขเข้ามาใช้ในหมู่บ้านซึ่งเป็นสิ่งที่ตื่นเต้น สำหรับเด็กสมัยนั้นที่ได้เห็นเทียนไขเป็นครั้งแรก²⁸

มีการจัดตั้งตลาดขึ้นมาหลังจากรถไฟมาถึงซึ่ง อยู่หน้าวัดสันป่าข่อย ด้านทิศเหนือของบ้านทำสะต๋อย เพื่อรับสินค้าจากรถไฟที่ขนขึ้นมาจากและสินค้าจากชาว บ้าน จึงกลายเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนของ หมู่บ้านแถบบริเวณนี้ เดิมเป็นตลาดเล็กๆ ตั้งโดยการ ร่วมทุนของพระพิจิตรโอสถ (รอด สุตันตานนท์) สาม

25 อนุ เนินหาด, “สันป่าข่อย” (สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๑๕), (เชียงใหม่ : นพบุรุษการพิมพ์, 2549), หน้า 37.

26 สัมภาษณ์แม่ฮ้องสอน ปั้น สดตระการ อายุ 95 ปี บ้านเลขที่ 10 ถนนบ้านแพะ ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่, นายสมชาย สุภารัตน์ อายุ 54 ปี และนางสาวสุนี สุภารัตน์ อายุ 52 ปี เลขที่ 7 หมู่ที่ 5 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2553

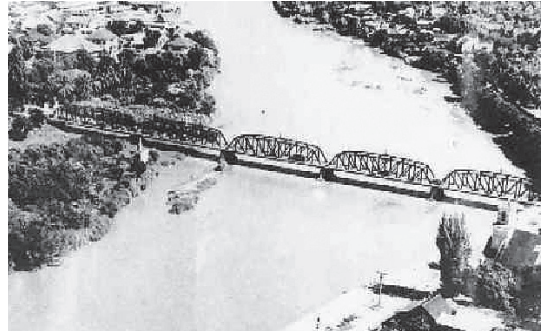
27 สัมภาษณ์พ่อหนานสุพจน์ (คำ) เดชมรงค์ อายุ 83 ปี บ้านเลขที่ 134 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533

28 สัมภาษณ์แม่ฮ้องสอน ไชยยะ อายุ 73 ปี เลขที่ 114 ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2533

เจ้าแม่กาบแก้ว สุตันตานนท์ (ณ ลำพูน), ขุนอนุพลนคร (กิมซัว แซ่ฉิม (นิมานันท์)) บุตรเขยของพญาพันธุหรือ ภายหลังได้รับยศจากกรุงเทพฯ เป็นหลวงผดุงมักษกิจ (น้อยอุ่นเอือน อินทะเคชะ, พ.ศ.2390 – 2460) ซึ่งตั้ง บ้านอยู่แถบเชิงสะพานนารัฐ และพระยานุรุทเทวา (หม่อมหลวงพื้น พึ่งบุญ)²⁹ ตอนแรกที่ตั้งชื่อว่า “กาด (ตลาด) พระลอ” แต่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “กาดสันป่า ช่อย” ตามพื้นที่ที่ตั้งตลาด นอกจากนี้ยังมีการตั้งตลาด ขึ้นอีกแห่งหนึ่งติดกับบ้านท่าสะอาดด้านทิศใต้ของวัด สันป่าช่อยคือ “กาดทองคำ” ตั้งชื่อตามครุบาททองคำ สุคนโธ (ไชยวรรณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดสันป่าช่อย (พ.ศ.2474 - 2518) ตลาดแห่งนี้จะเป็น “กาดเช้า” คือ จะติดตลาดเฉพาะช่วงเช้าเท่านั้น ซึ่งตลาดสันป่าช่อย และตลาดทองคำเป็นแหล่งซื้อขายของชาวบ้านท่าสะอาด และมีส่วนทำให้อาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่สำคัญอีก อาชีพหนึ่งของชาวบ้านท่าสะอาดหลังจากการค้าขาย เส้นทางเรือยุดลึงยังคงสืบทอดต่อมา

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งสนามมวยทั้งของ ทหารที่ค่ายกาวิละ (ค่ายมวยเดชานุเคราะห์) และ สนามมวยของชาวบ้านท่าสะอาด (อยู่บริเวณหลังบ้าน ของนางยุพิน สิงห์ประทานในปัจจุบัน) จึงทำให้ยุคนี้มี นักมวยฝีมือดีมีชื่อเสียงหลายคน นักมวยรุ่นแรกๆ ของ บ้านท่าสะอาดเป็นมวยคาดเชือก ที่มีชื่อเสียง 2 คน คือ (1) แคว้นจาย และ (2) หม่องปู้ติด (เชื้อสายชาว พม่า) นักมวยรุ่นต่อมาในช่วงประมาณทศวรรษ 2470 - 2480 เปลี่ยนจากเป็นนักมวยคาดเชือกมาเป็นนักมวย สวมนวม ที่มีชื่อเสียง 3 คน คือ (1) เปรม ชัยสังัด (2) สุขแก้ว เมืองราช และ (3) สว่าง สร้างโชค ค่าเข้าชมก็ เกือบคนละ 2 – 5 บาทแล้วแต่ชื่อเสียงของคู่ชก ซึ่งช่วงนี้ ถือว่าสนามมวยเป็นที่นิยมอย่างมาก ดังปรากฏตั้ง สนามมวยหลายกระจ่ายอยู่หลายแห่งนอกจากสนามมวย ในค่ายทหารกาวิละกับสนามมวยท่าสะอาด เช่น สนามมวยเจดีย์แก้ว สนามมวยวัดเจดีย์หลวง เป็นต้น³⁰

จนกระทั่งถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 - 2488) ฝ่ายสัมพันธมิตรคืออเมริกาและอังกฤษ ที่เป็นคู่สงครามกับญี่ปุ่นและไทยที่ร่วมเป็นพันธมิตรกับ ญี่ปุ่น จึงได้ล้อมบริเวณจุดยุทธศาสตร์สำคัญด้วยการ ทึงระเบิดหลายลูก ซึ่งกองทัพทหารญี่ปุ่นและไทย

สะพานนารัฐเชื่อมระหว่างสองฝั่งแม่น้ำปิง

นอกจากตั้งอยู่ภายในตัวเวียงเชียงใหม่ก็มีการตั้งอยู่ บริเวณสถานีรถไฟ บ้านสันป่าช่อยและบ้านท่าสะอาด อีกด้วย ดังนั้นบริเวณนี้จึงมีการทิ้งระเบิดอย่างหนักด้วย เป็นจุดสำคัญของการคมนาคมขนส่งและที่ตั้งกองกำลัง ของญี่ปุ่นกับไทย ด้วยแรงระเบิดได้สร้างความเสียหาย ต่อบ้านเรือน โรงสีข้าวและฉางข้าวในย่านบริเวณใกล้เคียง รอบๆ สถานีรถไฟ เช่น โรงสีข้าวแสงไทยของเจ้าแก้ว โอ้ว (นายชู โอสถาพันธุ์) โรงสีข้าววงวนฮวดเฮ้ง ของเจ้าแก้ว หน่อ (นายอมร ขวชาติ)³¹ ชาวบ้านท่าสะอาดจึงต้องพากันหลบหลุมหลบภัยหากเมื่อได้ยินสัญญาณเตือนต้องวิ่ง เข้าไปอยู่ในหลุมหลบภัย หลังสิ้นสุดสงครามมีชาวบ้าน ล้มตายไปหลายราย บ้านเรือนที่พังจากระเบิดก็ต้องซ่อมแซมปลูกสร้างกันใหม่ แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะไม่เอาไม้จากเรือนหลังเก่าที่โดนระเบิดมาสร้างหลังใหม่ ด้วยเชื่อว่า “ซิด” หากนำมาสร้างผู้อยู่อาศัยจะไม่มี ความสงบสุขเจริญรุ่งเรือง บางหลังจึงขายหรือบริจาคไม้เรือนเก่าให้เอาสร้างสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น สร้าง สะพาน เป็นต้น³²

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หมู่บ้านท่า สะดอ (ตรงชุมชนศรีสร้อยทรายมูลปัจจุบัน) ก็ขยาย ตัวมากขึ้น จึงขยายชุมชนกระจายขึ้นไปด้านทิศเหนือ (ตรงชุมชนท่าสะอาดปัจจุบัน) ที่แต่เดิมเป็นป่าช้าของ บ้านสันป่าช่อย เป็นทุ่งนา และป่าหญ้าคา ซึ่งสมัย สงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484 - 2488) พื้นที่บริเวณ นี้ได้เป็นที่ตั้งฐานทัพ เมื่อสงครามยุติผู้คนจึงเข้ามาตั้ง ถิ่นฐานโดยผู้ที่ตั้งถิ่นฐานกลุ่มแรกคือ ร้อยโทอินทร์ ฤทธิ์ ณรงค์ และชาวบ้านรวมเป็น 10 หลังคาเรือน ภายหลัง ก็มีชาวบ้านที่มาจากสันป่าช่อยและจากบ้านท่าสะอาด มาตั้งเพิ่มมากขึ้น จนช่วงระยะเวลานี้หมู่บ้านท่าสะอาด

29 อนุ เนินหาด, “สันป่าช่อย” (สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๑๕), (อ้างแล้ว), หน้า 84.

30 สัมภาษณ์พ่อนานสุพจน์ (คำ) เดชณรงค์ อายุ 83 ปี เลขที่ 134 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533

31 อนุ เนินหาด, เชียงใหม่สะป๊ะเรื่องตะวา, (เชียงใหม่ : นพบุรุษการพิมพ์, 2543), หน้า 59 – 60.

32 สัมภาษณ์แม่อุยบุญปัน แสงตระการ อายุ 95 ปี เลขที่ 10 ถนนบ้านแพะ ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2553

จึงกว้างขวางและมีจำนวนคนมากขึ้นตามลำดับ ส่วนทางด้านอื่นๆ หมู่บ้านขยายตัวไม่ได้มากนักเพราะติดกับพื้นที่อื่นๆ คือ ด้านทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำปิง ส่วนด้านที่เหลืกติดกับค่ายทหารกาวิละ เมื่อชุมชนขยายตัวภายหลังจึงมีการแบ่งเขตพื้นที่ภายในหมู่บ้านว่าเป็น “บ้านท่าสะอาดเหนือ” (บริเวณชุมชนท่าสะอาดปัจจุบัน) กับ “บ้านท่าสะอาดใต้” (บริเวณชุมชนศรีสร้อยทรายมูลปัจจุบัน)³³ ส่วนจุดเปลี่ยนสำคัญอีกครั้งของบ้านท่าสะอาดคือประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่หลังจากนี้จะมีการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ แบบที่เรียกว่าได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวบ้านท่าสะอาดไปอย่างมาก

(4) ยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - ปัจจุบัน(พ.ศ.2554)

ช่วงก่อนหน้าประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงต่างกันมาก เพราะฝั่งตะวันตกเป็นแหล่งศูนย์กลางการปกครองของจังหวัดเชียงใหม่มีความเจริญแบบสมัยใหม่เข้ามาตั้งบรรดาเด็กๆ ที่อยู่ฝั่งตะวันออกสมัยนี้จึงรู้สึกตื่นเต้นดีใจเมื่อผู้ปกครองจะพาข้ามไปเที่ยวฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิง³⁴ ซึ่งเมื่อเริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจจึงกระจายความเจริญแบบสมัยใหม่เข้ามาสู่พื้นที่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิงมากขึ้น ที่นจำนวนมาสมัยนี้จากเดิมพื้นที่นาจะเป็นผืนใหญ่ตั้งแต่วัดเกตการามมาจนถึงบ้านสันป่าข่อย และบ้านท่าสะอาด ก็ค่อยๆ ถูกปรับเป็นพื้นที่ตั้งบ้านเรือนและร้านค้าตั้งแต่ พ.ศ.2504 จนไม่เหลือพื้นที่นาและชาวบ้านแถบนี้ก็เลิกอาชีพทำนาจนหมดไปในที่สุด มีการตัดถนนหนทางทำให้การสัญจรทางน้ำปิงหมดลงเรือรับจ้างที่เคยพายรับส่งข้ามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิงก็ยุติบทบาทลง จากเดิมยังพอมือเรือพายรับจ้างข้ามฟากน้ำปิงอยู่บ้างเมื่อรถไฟตัดผ่านมาถึง จนปัจจุบันจึงเหลือเพียงเรือที่ทำหน้าที่นำญาติพี่น้องของผู้ตายนำเอาเถ้ากระดูกของผู้ตายออกไปลอยกลางแม่น้ำปิงเท่านั้น ในช่วงนี้ชุมชนขยายตัวมากขึ้นช่วงทศวรรษ 2510 จึงแบ่งการปกครองภายในชุมชนเป็น 3 หย่อมบ้าน คือ หย่อมบ้านท่าสะอาดเหนือ หย่อมบ้านท่าสะอาดใต้ และหย่อมบ้านกลางท่าสะอาด และเปลี่ยนจากอยู่ตำบลท่าศาลามาเป็นตำบลวัดเกต จนกระทั่งมีการประกาศ

พื้นที่นี้เป็นเขตเทศบาลทางราชการจึงได้แบ่งเขตพื้นที่การปกครองใหม่ โดยเริ่มจากจัดตั้งหมู่บ้านท่าสะอาดด้านเหนือเป็น “ชุมชนท่าสะอาด” เมื่อพ.ศ.2528 (ปัจจุบันมี 98 ครัวเรือน ประชากร 510 คน) และต่อมาในปี พ.ศ.2544 หมู่บ้านท่าสะอาดด้านใต้ก็จัดตั้งเป็น “ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล” (ปัจจุบันมี 172 ครัวเรือน ประชากร 624 คน) อันเป็นรูปแบบเขตการปกครองที่ใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน มีสำนักงานต่างๆ ของภาครัฐเข้ามาตั้ง เช่น สำนักงานแขวงกาวิละ มาตั้งที่อาคารศูนย์การสาธารณสุขท่าสะอาด พ.ศ.2532 เป็นต้น

แต่ยุคนี้ก็ได้รับอานิสงส์จากสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็คือหลุมระเบิดจำนวนมากบางหลุมลึก 2 - 3 กว้าง 15 - 20 เมตร หลุมเหล่านี้จะเป็นแหล่งหาปลาของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงรวมถึงชาวบ้านท่าสะอาดสามารถสร้างรายได้ให้อีกทางหนึ่ง เพราะในอดีตบริเวณแถบตั้งแต่ที่นาแถววัดเกตการาม บ้านสันป่าข่อย บ้านท่าสะอาด บ้านใหม่ บ้านสันนาหลุง สถานีรถไฟ บริเวณเหล่านี้มักจะท่วมทุกปีบางปีท่วมถึง 2 ครั้ง ซึ่งเป็นน้ำที่มาจากน้ำแม่จัด น้ำแม่แตงไหลผ่านมาจากแม่น้ำปิงแต่น้ำก็ท่วมไม่นานเพราะน้ำจะไหลไปรวมหนองหลวง (อยู่ใกล้สถานีรถไฟ) และหนองบวกส้ม(ปัจจุบันตื่นเงินเป็นที่ตั้งอารามหนองบวกส้ม)ซึ่งเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่หลังน้ำท่วมฝูงปลาจึงตกค้างอยู่ตามหลุมระเบิด ปลาที่จับได้จำนวนมาก เช่น ปลาเพี้ยมีตัวขนาดใหญ่เท่าสองฝ่ามือ ปลาหมอ (ปลาสะเค็ด) ตัวขนาดหนึ่งฝ่ามือ หรือปลาช่อนหนึ่งตัวหนักถึงหนึ่งกิโลกรัม ฯลฯ นอกจากเป็นแหล่งหาสัตว์น้ำชาวบ้านบางคนก็ทำสวนผักใกล้ๆ หลุมระเบิดและดักน้ำจากหลุมระเบิดมารดน้ำผัก³⁵

หมู่บ้านท่าสะอาดได้รับการดูแลโดยตรงจากเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่มาตั้งแต่อดีต ด้วยเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญของเจ้านายนครเชียงใหม่ ภายหลังแม้ว่าเจ้านายนครเชียงใหม่ได้ถูกลดบทบาทลง แต่ในสวนหายาทชั้นหลังลงมาก็ยังให้การอุปถัมภ์วัดท่าสะอาดดังเช่น เมื่อรวบรวมเงินเพื่อจัดตั้งมูลนิธิพระครูวิมลวรเวทย์ ในพ.ศ.2514 ก็มีเจ้านายราชตระกูล ณ เชียงใหม่หลายท่านร่วมบริจาค คือ เจ้าพงษ์อินทร์ ณ เชียงใหม่ ราชบุตรเจ้าหลวงแก้วนารัฐ (เจ้าอินทแก้ว ณ เชียงใหม่) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์สุดท้าย (พ.ศ.2454 - 2482)

33 สัมภาษณ์แม่อุยเจริญ บัวล้อม อายุ 78 ปี เลขที่ 1 ชุมชนท่าสะอาด ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2553

34 อนุ เนินหาด, “สันป่าข่อย” (สังคมเมืองเชียงใหม่ เล่ม ๑๕), (อ้างแล้ว), หน้า 2.

35 สัมภาษณ์นายสมชาย สุภรัตน์ อายุ 54 ปี เลขที่ 7 หมู่ที่ 5 บ้านใหม่ ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533

ถนนเลียบบแม่น้ำปิงสายเชียงใหม่ - ลำพูน
ผ่านบริเวณโรงแรมศรีประกาศด้านเหนือของชุมชนท่าสะต๋อย
(ที่มา : บุญเสริม สาสตราภัย ถ่ายภาพพ.ศ.2512)

เจ้าไชยสุริยวงศ์ ณ เชียงใหม่ บุตรเจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยสมพมิตร ณ เชียงใหม่) และเจ้าโฉมขบา วรณรัตน์ (ณ เชียงใหม่) จนกระทั่งจัดตั้งเป็นมูลนิธิในปี พ.ศ. 2531 เจ้าไชยสุริยวงศ์ ณ เชียงใหม่ ก็เป็นหนึ่งในคณะกรรมการของมูลนิธิด้วย³⁶

บรรณานุกรม

ชินวงศานุวัตร, พระครู. วัดปราสาทและบันทึกพระยาหลวงสามล้าน. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2528.

แผ่นป้ายจารึกประวัติวัดท่าสะต๋อย หน้าพระวิหารวัดท่าสะต๋อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่

บุญย์ มหาฤทธิ์. บทความบำเพ็ญกุศลทำบุญวันเกิดพระครูวิมลวรเวทย์ (บุญมี) หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ฉบับวันจันทร์ ที่ 7 กันยายน พ.ศ.2535.

วัดท่าสะต๋อย. ที่ระลึก ๘๒ ปีหลวงพ่อบุญมี ขยจุฑโฒ และการก่อตั้งมูลนิธิพระครูวิมลวรเวทย์. เชียงใหม่ : ม.ป.พ., 2531.

_____. ที่ระลึกในงานทำบุญอายุครบ 86 ปีพระครูวิมลวรเวทย์ (หลวงพ่อบุญมี ขยจุฑโฒ). เชียงใหม่ : ม.ป.พ., 2535.

_____. ทำบุญฉลอง (ปอยหลวง) เมืองเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี วัดท่าสะต๋อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เชียงใหม่ : ม.ป.พ., 2539.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2538.

สร้อยดี อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2551.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่. ประวัติวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.

เชียงใหม่ : นันทพันธ์, 2549.

อนุ เนินหาด. “สันป่าข่อย” สังคมเมืองเชียงใหม่ ๑๕.

เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2549.

โสภาสคณาภิบาล, พระครู. วัดหมื่นสาร. เชียงใหม่ : ธาราทองการพิมพ์, 2528.

การสัมภาษณ์

- นายแก้ว มณี อายุ 83 ปี บ้านเลขที่ 134 ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2553
- นางเจริญ บัวล้อม อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 1 ชุมชนท่าสะต๋อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533
- นางจันทร์ดี เดชมรงค์ อายุ 83 ปี บ้านเลขที่ 134 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533
- นางบุญปั่น แสงตระการ อายุ 95 ปี บ้านเลขที่ 10 ถนนบ้านแพะ ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533
- นางพลอย มณี บ้านเลขที่ 134 ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2553
- นายพล สมผดุง อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 3 ชุมชนท่าสะต๋อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2553
- นางยุพิน สิงห์ประทาน อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 187 ชุมชนท่าสะต๋อย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533
- นางลัดดา ไชยยะ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 114 ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2553
- นางสาวสุณี สุภารัตน์ อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 5 บ้านใหม่ ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533
- นายสุพจน์ (คำ) เดชมรงค์ อายุ 83 ปี บ้านเลขที่ 134 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533
- นายสมชาย สุภารัตน์ อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 5 บ้านใหม่ ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533

36 วัดท่าสะต๋อย, ที่ระลึก ๘๒ ปี หลวงพ่อบุญมี ขยจุฑโฒ และการก่อตั้งมูลนิธิพระครูวิมลวรเวทย์, (เชียงใหม่ : ม.ป.พ., 2531), หน้า 27, 75, 78 และ 79.

ความร้อนบำบัดโรค ภูมิปัญญาจากชาวบ้าน

เรื่อง : พญ.ลลิตา ชีระสิริ

นักวิทยาศาสตร์ยอมรับว่า ร่างกายมีปฏิกิริยาต่างกันเมื่อตอบสนองต่ออุณหภูมิที่ต่างกัน และเรารู้ว่าความร้อนจะกระตุ้นภูมิต้านทานให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่นหากร่างกายของเราได้รับสิ่งแปลกปลอมเข้าไป เช่น ไวรัสหรือแบคทีเรีย ร่างกายจะกระตุ้นตัวของมันเองให้สร้างความร้อนขึ้นมา อุณหภูมิที่สูงกว่า 37 องศาเซลเซียส จะกระตุ้นกระบวนการของภูมิต้านทานให้ทำงานได้ดีกว่า ดังนั้นการเป็นไข้ เท่ากับการจุดชนวนของปฏิกิริยาของภูมิต้านทาน นับเป็นปฏิกิริยาแบบธรรมชาติแท้ๆ ที่ร่างกายปรับตัวสู้กับเชื้อโรคหรืออาการอักเสบ

ในสมัยก่อนที่เรายังไม่มียาปฏิชีวนะใช้คนไทยโบราณมีวิธีใช้ความร้อนเพิ่มภูมิต้านทานให้กับตนเอง เช่น การอยู่ไฟ ภาคกลางมีการนอนกระดานไฟ ภาคเหนือมีการขางแม่จี่ไฟ การนั่งดินจี่ ใช้ความร้อนไปกระตุ้นภูมิต้านทานให้ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จนมีคำกล่าวว่า ผู้หญิงหลังคลอดที่ไม่ได้อยู่ไฟ จะป่วยกระเสาะกระแสะไปตลอดชีวิต นั่นแปลว่าเมื่อภูมิต้านทานไม่ได้รับการฟื้นฟู ก็อาจจะติดเชื้อง่าย อาจจะป่วยด้วยโรคเรื้อรัง และที่เห็นพุดๆ กันก็คือเป็น “ลมผิตเดือน” ซึ่งเป็นอาการไม่สบายเรื้อรัง เช่น มีอาการของข้ออักเสบ วิงเวียน อ่อนเพลีย มีอาการผอมแห้งแรงน้อย ฯลฯ

คนทั่วโลก ทุกวัฒนธรรม ใช้ความร้อนเสริมสุขภาพ กระทั่งใช้รักษาโรค

ชนชาติทั่วโลกมีการใช้ความร้อนในการเสริมสุขภาพทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น กรีก โรมัน ตุรกี และอิหร่าน มีการอาบน้ำร้อนเพื่อสุขภาพ คงเคยได้ยินมาแล้วว่า ชนชั้นสูงของโรมันไปถกการบ้านการเมืองในสถานที่อาบน้ำร้อนแบบโรมาเนส และคงเคยได้ยินการอาบน้ำแบบเตอร์กิชบาธมาแล้ว

ในเยอรมันมีการไอน้ำร้อน เช่นที่ เมืองบาธออป ที่นั่นมีการไอน้ำร้อนกันทั้งเมือง นี่ยาวแก่โรคทางเดินหายใจได้ชะงัดนัก

รัสเซียก็ไอน้ำร้อนเสริมสุขภาพ บ้านเรารับเอามาใช้ในรูปแบบของสัตรีมู

ยุโรปตอนเหนือ เช่น ในฮังการี โอลด์แลนด์ ก็มีการอาบน้ำร้อนเพื่อรักษาโรคผิวหนัง รักษาข้ออักเสบและบำบัดอัมพาต

แม่กำเดียนกำลังขางแม่จี่ไฟให้มดลูกเข้าอู่

การอาบน้ำแร่ร้อนรักษาโรคที่บลูลาฏน โอลด์แลนด์

ออสเตรียมีการใช้น้ำร้อนในการบำบัดโรคและอาการไม่สบายมากมาย ตามตำรับของชาวนาซีโอวินเซนต์ เพรียสนิต โดยใช้สลับความร้อนกับความเย็นจัด เช่น บำบัดอาการปวดประจำเดือน โดยให้นั่งแช่ห้องน้อยในน้ำร้อนและเย็นสลับกัน

ฟินแลนด์ใช้ขาวน่า ซึ่งเป็นการอบความร้อนแบบแห้ง เพื่อแก้อาการเมื่อยขบของกล้ามเนื้อ เนื่องจากอาชีพของคนฟินน์เป็นคนที่ตัดไม้ ตกเย็นเขาจะอบขาวน่าและใช้กิ้งเบิร์ช (คล้าย ๆ กับใบมะยม) ฟาดตามร่างกายเพื่อเร่งให้เลือดไหลเวียนไปเลี้ยงได้ดีขึ้น หลังจากพักผ่อนไปคืนหนึ่ง รุ่งเช้าเขาก็ได้สุขภาพแกระกล่งใหม่ไปตัดไม้ได้อีก

ญี่ปุ่นก็มีการอาบน้ำแร่ร้อนกันอย่างแพร่หลาย บางทีมีการหมกทรายร้อน ซึ่งเป็นการสัมผัสกับแร่ธาตุตามธรรมชาติและใช้ความร้อนเสริมสุขภาพเช่นเดียวกัน ซึ่งจะสามารถบรรเทาอาการและโรคได้สารพัด เช่น ลดความดันเลือดสูง ปรับความสมดุลของน้ำในร่างกาย แก้อาการโรคหัวใจ รักษาภูมิแพ้ หอบหืด ข้ออักเสบ โรคผิวหนัง ผื่นคัน เรื้อนกลาก กระทั่งใช้เพิ่มภูมิต้านทานโดยทั่วไป

ชนชาติม้งในจีนอาบน้ำแร่ร้อนเสริมสุขภาพเป็นเทศกาลสำคัญประจำปี

ชาวฟินแลนด์อาบน้ำแร่ร้อนตามฤดูกาลเพื่อกระตุ้นเลือดลม

คนจีนโบราณ ใช้ซึ้งร้อน ๆ ป้ายประคบข้อ โดยเฉพาะข้อเข่าอีกเสบในผู้สูงอายุที่มีอาการปวด โดยป้ายซ้ำๆ เป็นชั้น ๆ เพื่อบรรเทาอาการปวด ซึ่งอาการอีกเสบจะทุเลาลงอย่างรวดเร็ว

ชนชาติม้งในประเทศจีนก็มีประเพณีการอาบน้ำแร่ร้อนประจำปี ซึ่งเขาเชื่อว่าการอาบน้ำดังกล่าวจะทำให้แข็งแรงไปได้ตลอดทั้งปี

อินเดียมีการอาบน้ำแดด ใช้ความร้อนจากแสงแดดเพิ่มภูมิต้านทาน โดยปรัชญาของอายุรเวทเชื่อว่า หากป่วยด้วยโรคใดๆ เพียงแต่อบแดดก็จะหายได้เอง

คนเวียดนามก็มีการอบความร้อนหลังคลอด เช่นเดียวกับบ้านเรา โดยให้แม่หลังคลอดนอนบนแคร่แล้วเอาเตาไฟใส่ใต้แคร่ เรียกว่า “การย่างแคร่”

ส่วนไทยเรามีการอบสมุนไพรซึ่งนิยมกระทำกันหลังคลอด และมีการประคบร้อนเพื่อคลายเส้น แก้อาการอีกเสบของข้อและกล้ามเนื้อ ในล้านนามีการย่างขา เป็นต้น

ความร้อนรักษาโรคในเชิงปฏิบัติ

โดยทั่วไปคนเราใช้ความร้อนเพื่อสุขภาพใน 2 รูปแบบคือ

1 การอบความร้อนทั้งตัว ได้แก่ การอบสมุนไพร อาบน้ำแร่ร้อน ซาวน่า การอบไอน้ำร้อน ซึ่งจะได้ผลในแง่ของการเสริมภูมิต้านทาน เนื่องจาก เวลาเราอยู่ในที่ร้อน เส้นเลือดที่ผิวหนังขยายตัว เลือดของ

เราจะร้อนขึ้น เม็ดเลือดขาวสัมผัสกับความร้อน และถูกกระตุ้น ทำให้มันสามารถทำงานมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม ดังนั้นมันจะมีฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อไวรัส และแบคทีเรียมากกว่าเมื่อร่างกายมีอุณหภูมิปกติ หรือไม่เช่นนั้นหากมีอาการอีกเสบใด ๆ ในร่างกาย เม็ดเลือดขาวก็ทำให้อาการอีกเสบทุเลาลงได้

2 การประคบร้อนเฉพาะที่ เช่น การใช้ลูกประคบคลายอาการปวดเส้นแบบไทย การใช้ผ้าชุบน้ำอุ่นจัดๆ ประคบ การใช้ซึ้งพอกเข่าอีกเสบ การย่าง ฯลฯ

การอยู่ไฟในภาคเหนือ

ในเมื่อการคลอดในสมัยโบราณเป็นเรื่องใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นความตาย มีการเสียเลือดมากมาย ทางคลอดเกิดการฉีกขาดเป็นทางเข้าของแบคทีเรีย เกิดการติดเชื้อ พิธีกรรมในการคลอด การอยู่ไฟจึงเป็นเรื่องขอขาดขาดตายที่ผู้หญิงโบราณยึดถือกันอย่างเคร่งครัด

ในสมัยที่เรายังไม่มียาปฏิชีวนะใช้กัน คนโบราณต้องอาศัยความร้อนจากไฟ จากธรรมชาติแท้ๆ ไปกระตุ้นภูมิต้านทานให้แข็งแรงขึ้นเพื่อป้องกันการติดเชื้อ

สำหรับการอยู่ไฟของภาคเหนือ แม้ถ้าเดือนจะต้องอยู่เดือน “เข้าเส้า” อยู่กับความร้อนแต่ในห้อง โดยความเชื่อว่า เพื่อให้มดลูกเข้าอู่เร็ว ห้ามไม่ให้ออกไปไหน ต้อง “ก้ำกั้น” คือห้ามกินของแสลง และไม่ให้ได้กลิ่นฉุน เพราะจะทำให้ป่วยเป็นโรค “ลมผิตเดือน” ได้

แม่กำเดือนต้องอยู่แคในห้อง มีแม่จีไฟให้ความอบอุ่น

การย่างแคร่ เป็นการอยู่ไฟแบบเวียดนาม

หากเอาความรู้ในสมัยนี้มาอธิบาย การห้ามไม่ให้ผู้หญิงหลังคลอดออกจากห้อง เท่ากับจำกัดสถานที่ให้แม่กำเดือนอยู่ เพื่อป้องกันไม่ให้ติดเชื้อง่ายในยามที่ร่างกายอ่อนแอ การควบคุมการกินก็เพื่อไม่ให้ห้องเสียจากการกินของที่ไม่สะอาด เพราะอาหารของแม่กำเดือนนั้นเป็นอาหารปิ้ง ย่างเสียเป็นส่วนใหญ่ แทบจะไม่มีสารอาหารของสด เช่นผักสดเลย

สำหรับเวลาของการอยู่เดือนคือ ถ้าเป็นลูกสาว ต้อง “เผือกเผือด้าย” แม่กำเดือนต้องอยู่ไฟ 30 วัน เนื่องจากหากลูกสาวโตขึ้นจะต้องเรียนรู้การปันด้ายทอดผ้า ถ้าเป็นลูกชาย ให้อยู่ไฟ 28 วัน ถือเป็นเคล็ดให้หยุดคมหอก คมดาบ

แสดงว่าร่างกายของเราต้องการระยะเวลาประมาณ 1 เดือนเพื่อฟื้นฟูสภาพตัวเองให้กลับมาแข็งแรงดังเดิม

การใช้ความร้อนเฉพาะที่ในการรักษาโรค

การใช้ความร้อนประคบเหมาะสำหรับอาการปวดข้อต่าง ๆ ปวดกล้ามเนื้อ เช่น ปวดหลัง ปวดไหล่ ปวดขา ปวดเข่า ปวดข้อเท้า ซึ่งการประคบแบบนี้เป็นการรักษาเฉพาะที่

1. การใช้ลูกประคบ

เป็นการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของไทยหลาย ๆ ชนิด มาห่อรวมกันด้วยผ้าขาว เอาลูกประคบ 2 ลูก ไปนึ่งให้ชุ่มไอน้ำและให้มีความอุ่นจัด ๆ จากนั้นเอาลูกประคบสลับกันไปนวดบริเวณที่ปวด อาศัยความ

ลูกประคบและการประคบคลายเส้น

ร้อนจากลูกประคบทำให้กล้ามเนื้อบริเวณที่ปวดคลายตัวลง เป็นการบรรเทาปวดที่ได้ผลในทันที ความร้อนยังทำให้เลือดที่ไปเลี้ยงบริเวณนั้นขยายตัว ทำให้ตัวยาสมุนไพรสามารถซึมเข้าไปในร่างกายมากขึ้น อาการอักเสบก็จะลดลง

สำหรับตัวยาในลูกประคบโดยทั่วไป เช่น ไพล ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย ตะไคร้ ใบมะขาม ใบส้มป่อย เกลือ และการบูร บางแห่งเพิ่ม เถาเอ็นอ่อน หรือ เถาวัลย์เปรียงลงไปด้วย

ที่มีปรากฏใช้กันในภาคเหนือ นอกจากลูกประคบ ได้แก่ ใบพลับพลึงเผาไฟแล้วเอาไปพอบประคบ ข้าวเหนียวเผาไฟแล้วเอาไปโพลกให้แผ่ออกใช้ประคบบริเวณที่ปวด การย่ำขาง ซึ่งเป็นการเอาสันเท้าของหมอบไปเหยียบลงบนผาญใด แล้วเอาสันเท้าแช่น้ำสมุนไพรไปประคบตามส่วนต่างๆ ที่มีอาการปวด แนะนำให้ประคบร้อนเฉพาะในรายที่มีอาการเรื้อรังเท่านั้น

การย่ำขาung สักเกตพานไถบุนเตอั้งโล่ และซามไถ่สมุนไพโร หมอนวด ย่ำขาungต้องใช่มั้เก่ายันกายเวลานวด

หากมีอาการเฉียบพลัน เช่นข้อเท้าแพลง ปวดหลังหลังจากยกของหนัก ให้ประคบด้วยน้ำแข็ง 48 ชั่วโมงก่อน จะได้ลดอาการเลือดออกในบริเวณนั้นลง ทำให้อาการอักเสบวมน้อยลง หลังจากนั้นหากมีอาการหลงเหลืออยู่ ค่อยประคบด้วยลูกประคบ

สำหรับรายที่มีอาการเฉียบพลัน หากประคบร้อนในทันที หลอดเลือดจะขยายตัวทำให้เลือดออกบริเวณนั้นมากกว่าเดิม จะทำให้อาการบาดเจ็บยิ่งเพิ่มมากขึ้น

2. การใช้ผ้าขนหนูชุบน้ำร้อนสลับเย็นประคบ

เป็นการใช้ความร้อนประคบเฉพาะที่ปวด ที่อักเสบเรื้อรัง โดยไม่ได้ใช้ยาสมุนไพร เพียงแต่เตรียมผ้าขนหนูผืนใหญ่ 2 ผืน เตรียมกาละมัง มา 2 ใบ ใบหนึ่งใส่น้ำอุ่นจัด ๆ ลงไป อีกใบหนึ่งเอาน้ำแข็งโรยลงไป เอาผ้าผืนที่ 1 ชุบน้ำอุ่นก่อน บิดให้หมาดแล้วพับรอบข้อ หรือ วางลงบนตำแหน่งกล้ามเนื้อที่ปวด 3 นาที แล้วเอาออก สลับเอาผ้าผืนที่ 2 ชุบน้ำเย็นจัดเปลี่ยนประคบ 2 นาที ต่อไปสลับประคบร้อน 3 นาที เย็น 2 นาที รวมทั้งหมด 3 รอบ

วิธีการนี้ : การประคบร้อนจะเรียกเอาเลือดมาเอ่ออยู่ในบริเวณนั้น เป็นการเอาความร้อนไปกระตุ้นเม็ดเลือดขาวให้ทำงานมากขึ้น อาการอักเสบและอาการปวดจะลดลงแทบจะทันที ส่วนการประคบเย็นจะทำให้หลอดเลือดบีบตัวไล่เลือดเก่าที่คั่งอยู่บริเวณนั้นกลับสู่ส่วนกลาง เพื่อเอาพิษและพิษจากการอักเสบไปกำจัดทิ้ง

เมื่อประคบร้อนอีกครั้งก็เท่ากับเป็นการเรียกเอาเลือดเลือดใหม่มาเลี้ยงบริเวณนั้นอีก พอประคบเย็นอีกครั้งก็เท่ากับไล่เลือดเก่ากลับไปอีก

ทำเช่นนี้สลับกัน 3 ครั้ง จะทำให้อาการปวด

การประคบร้อนสลับเย็น ร้อน 3 นาที เย็น 2 นาที

ลดลงทันที รวมทั้งอาการอักเสบทุเลาลงด้วย หากทำเช่นนี้ทุกวัน วันละ 1 - 2 ครั้ง ก็จะช่วยบำบัดอาการปวดข้อปวดกล้ามเนื้อได้แบบธรรมชาติ โดยไม่ต้องพึ่งยาแก้ปวด

ประสบการณ์ในการใช้ความร้อนเพิ่มภูมิต้านทาน

จากภูมิปัญญาของคนพื้นบ้านทั่วโลก สามารถนำเอาวิธีการสัมผัสกับความอบอุ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการปฏิบัติได้จริงเพื่อเสริมสุขภาพและทำได้ด้วยตนเองที่บ้าน ได้ดังต่อไปนี้

1. การอาบแดดใต้ใบตอง

วิธีนี้เป็นวิธีการของอินเดียโบราณ ชาวอินเดียมีความเชื่อว่าคนที่ป่วยเรื้อรังมีพลังลดลง หากสามารถเติมพลังให้กับร่างกายได้ ความแข็งแรงก็จะกลับคืนมา หากไปขอพลังจากสุริยเทพมาเสริมให้กับตนเองแล้ว ป่วยเรื้อรังอย่างไรก็หาย

หากจะอธิบายในแง่ของวิทยาศาสตร์ก็คือความร้อนจะแสงแดดจะกระตุ้นการไหลเวียนของเลือดทั่วร่าง กระตุ้นการทำงานของภูมิต้านทานให้มีประสิทธิภาพดีกว่าเดิม อะไรที่อักเสบอยู่ก็หายได้เอง

วิธีการคือ นอนตากแดด แล้วเอาใบตองคลุมนอนหงาย 15 นาที และนอนคว่ำ 15 นาที หลีกเลี่ยงแสงแดดจ้าในตอนเที่ยงเป็นใช้ได้

ที่ต้องเอาใบตองคลุมเพราะชาวอินเดียอธิบายว่า สุริยเทพมีอิทธิฤทธิ์มาก ต้องปกป้องร่างกายด้วยใบตองก่อนจึงจะบรรเทาอาการร้อนแรงของแสงอาทิตย์ได้ การอบแดดใต้ใบตองจะทำให้เรารู้สึกเย็น และสามารถลดทอนแสงอัลตราไวโอเล็ตและอินฟราเรดที่เป็นอันตรายลงได้บ้าง

2. การอบสมุนไพร

วิธีการนี้เป็นของไทยแท้ ๆ คนไทยโบราณใช้การอบสมุนไพรหลังคลอด ทั้งนี้เพื่อใช้ความร้อนกระตุ้นการไหลเวียนของเลือดหลังจากที่แม่เสียเลือดในการคลอด กระตุ้นการทำงานของภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันการติดเชื้อที่อาจจะมีได้หลังคลอด และเพื่อกระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันโดยรวมให้กลับมาทำงานอย่างมีประสิทธิภาพหลังจากร่างกายสะสมพิษจากอาการคลอด นับเป็นภูมิปัญญาไทยที่เกี่ยวข้องกับระบบภูมิคุ้มกันที่น่าภาคภูมิใจ ในสมัยก่อนเราไม่มีภูิชีวะนะใช้ หากไม่มีการ “อยู่ไฟ” หรือ อบสมุนไพรเข้ามาช่วยบรรพบุรุษของเราอาจจะเจ็บป่วยหลังคลอดกันมากมาย

ทุกวันนี้การอบสมุนไพร สามารถทำได้โดยสะดวก มีตู้อบสำเร็จรูปที่ราคาไม่แพง มียาอบสมุนไพรขายทั่วไป จะทำเองที่บ้านตอนไหนก็ได้

สำหรับวิธีการอบสมุนไพร ในตู้อบสมัยใหม่จะมีอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 40-60 องศาเซลเซียส แนะนำว่าควรอบ 5-10 นาที แล้วออกมาอาบน้ำให้ตัวเย็นลง แล้วกลับเข้าไปอบใหม่ โดยอบร้อน ล้างตัวให้เย็น สลับร้อน เย็น 3 รอบ ไม่ควรอบนานกว่านั้น

การอบร้อนสลับเย็นจะได้ผลดีกว่าอบร้อนอย่างเดียวในแง่ของการปรับภูมิคุ้มกัน ทุกวันนี้เรารู้ว่าการทำงานของระบบภูมิคุ้มกันมีความสัมพันธ์กับการทำงานของระบบประสาทอย่างใกล้ชิด สารเคมีที่ระบบประสาทสร้างขึ้นมามีไม่น้อยที่เป็นตัวเดียวกับสารเคมีที่มีใช้ในระบบภูมิคุ้มกัน การอบร้อนสลับเย็นเป็นการกระตุ้นระบบประสาทโดยเฉพาะระบบประสาทอัตโนมัติ ซิมพาเทติก และ พาราซิมพาเทติก

อีกประการหนึ่งเรื่องของระบบภูมิคุ้มกันเป็นเรื่องของทั้งร่างกาย เซลล์เม็ดเลือดขาวที่ทำงานเพี้ยนๆ มีอยู่ทุกที่ การอบร้อนเราจะกระตุ้นได้แต่เม็ดเลือดขาวที่ไปเลี้ยงผิวหนัง แต่เมื่อเราทำให้ร่างกายเย็นตัวลง หลอดเลือดที่ผิวหนังจะหดตัวไล่เอาเลือด รวมทั้งเม็ดเลือดขาวกลับเข้าไปสู่อวัยวะภายใน อวัยวะภายใน

การอบแดดใต้ใบตอง

ไม่น้อยที่เกิดอาการอักเสบจากภูมิแพ้ เมื่อเราป้อนเอาเม็ดเลือดขาวที่ถูกกระตุ้นด้วยความร้อนแล้วเข้าไปยังอวัยวะที่มีปัญหา เม็ดเลือดขาวที่ถูกกระตุ้นแล้วก็จะไปจัดการกับอาการอักเสบได้ดีขึ้น

3. การอบชาวน้ำ

วิธีนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวฟินแลนด์ อุณหภูมิในตู้อบชาวน้ำอยู่ที่ประมาณ 80 องศาเซลเซียส

การอบชาวน้ำที่ดีจะต้องมีการอบร้อนและเย็นสลับกัน ในศูนย์สุขภาพที่ดีควรมีบ่อน้ำเย็นที่ตั้งอุณหภูมิไว้ที่ 15 องศาเซลเซียสไว้ด้วย การอบชาวน้ำให้อยู่ในห้องชาวน้ำ 3-5 นาที แล้วสลับลงไปนอนน้ำเย็น 1-2 นาที ให้ตัวเย็นลงแล้วค่อยกลับมาอบร้อนใหม่ สลับร้อนเย็น 3 รอบ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น

4. การแช่น้ำร้อนเย็นสลับกัน

วิธีนี้ต้องการอ่างอาบน้ำ 2 อ่าง หากใครมีอ่างอาบน้ำที่บ้านก็สามารถใช้วิธีการนี้ได้เลย

โดยเติมน้ำอุ่นจัดๆ เท่าที่เอามือจุ่มดูแล้วทนได้ในอ่างที่ 1 เติมน้ำแข็ง แล้วเอามือจุ่มดูให้เย็นจัดเท่าที่พอทนได้ในอ่างที่สอง จากนั้นก็ลงนอนแช่ในอ่างน้ำอุ่นก่อน 5-10 นาที แล้วสลับแช่ในอ่างน้ำเย็น 1-2 นาที สลับร้อนเย็น 3 รอบ

หรือหากมีอ่างอาบน้ำอ่างเดียวแนะนำว่าให้เติมน้ำอุ่นลงอ่าง แช่น้ำอุ่นนาน 5-10 นาที แล้วเตรียมกาละมังใส่น้ำแข็งใหญ่ๆ ไว้ เอาผ้าขนหนูผืนยักษ์แช่น้ำเย็นบิดพอหมาด เอาพันร่างกายไว้ทั้งตัว เอาผ้าขนหนูอีกผืนห่อไว้ชั้นนอกนานสัก 2-3 นาที แล้วกลับลงไปแช่น้ำอุ่นใหม่ สลับร้อนเย็นดังกล่าว 3 รอบเช่นเดียวกัน

คอลัมน์ กองกั้นบ้านเฮา

เรื่อง : สุนทร บุญมี

แกงปลีตาก

ในช่วงฤดูหนาวประมาณเดือน พ.ย.-ธ.ค. ต้นตากจะผลิซ้อดอกที่คนภาคเหนือเรียกว่า "ปลีตาก" ซึ่งปลีตากนี้จะมีอยู่สองลักษณะคือ ปลีที่จะเป็นเตีปเตีปเป็นงวงตาก คนเหนือเรียกว่า "ปี่ปู้" หมายถึงปลีตัวผู้ และปลีที่จะเตีปเตีปเป็นลูกตาก คนเหนือจะเรียกว่า "ปี่แม่" หมายถึงปลีตัวเมีย เวลาจะซื้อมาแกงต้องเลือกให้เป็นเพราะปลีตัวผู้จะมี

รสขมกว่า โดยจะมีลักษณะป่องนูนกว่าปกติเนื่องจากมีงวงตากอยู่ข้างใน ส่วนปลีตัวเมียจะมีลักษณะค่อนข้างแบนกว่า แกงปลีตาก ในสมัยก่อนถือเป็นอาหารชั้นยอดจะเรียกว่าเป็นแกงศักดิ์สิทธิ์ว่าได้เพราะเป็นเมนูอาหารที่วัดฐานะความเป็นอยู่ของคนชั้นสูงหรือคนบด ซึ่งชาวบ้านทั่วไปมีโอกาสจะยากที่จะได้ลิ้มลองเพราะไม่ได้เป็นเจ้าของต้นตาก ปลีตากจึงมักจะแถมกันในโอกาสพิเศษและงานบุญเพื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองและแกงถวายพระเท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปแล้ว ส่วนผสมของแกงปลีตากมีดังนี้

เครื่องแกง

1. พริกแห้ง	5-7	เม็ด
2. หอมแดง	5	หัว
3. กระเทียม	10	กลีบ
4. ตะไคร้ซอย	1	ต้น
5. กุ้งแห้ง	1	ช้อน(ซี)
6. กะปิ	2	ช้อนชา
7. ปลากระป๋อง	1	ช้อนชา
8. เกลือป่น	1	ช้อนชา

ส่วนผสม

1. ปลีตาก	1	ปลี
(แกะเอาส่วนอ่อนนั้นจะได้ประมาณ 300-500 กรัม)		
2. ไข่ไก่บ้าน	300	กรัม
3. น้ำมันพืช	1/4	ถ้วยตวง
4. ใบมะกรูดฉีก	5	ใบ
5. ต้นหอมผักชีหั่นฝอย	1	ช้อน(ซี)

วิธีปรุง

1. แกะเปลือกปลีตากออกเหลือแต่เนื้ออ่อน นั้นเป็นชิ้นบางๆแช่น้ำเพื่อไม่ให้ปลีตากเป็นสีน้ำตาล พักไว้
2. โขลกเครื่องแกงรวมกันให้ละเอียด
3. ผัดเครื่องแกงกับน้ำมัน จนมีกลิ่นหอม ใส่ไก่ลงไปผัด ให้เข้ากัน เติมน้ำ พอท่วมไก่ก็ตั้งไฟพอเดือด
4. ใส่ปลีตาก โดยกดลงใ้น้ำแกงที่เดือดเพื่อให้มีสีขาวนวลกันคนให้ทั่วจนปลีตากสุก
5. เติมน้ำมันมะกรูด คนให้ทั่ว ปิดไฟ
6. ตักใส่ชามโรยต้นหอมผักชีหั่นฝอย จัดเสิร์ฟ

หมายเหตุ ถ้าชอบจะเติมผักแกงแคเช่น ชะอม ผักชีฝรั่ง ผักเผ็ด ถั่วงาวจะอร่อยจะเล็กน้อย เป็นแกงแคปลีตากก็ได้

ให้การต้อนรับคณาจารย์และนักศึกษา
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ให้การต้อนรับคณาจารย์และนักศึกษาสาขาวิชา
สถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่เข้าศึกษา
งานพิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา เพื่อเพิ่มพูนความรู้
และประสบการณ์แก่นิสิตในเชิงประจักษ์ และร่วมสร้าง
จิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนสถาปัตยกรรม
เรือนโบราณ วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑ์
เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ให้การต้อนรับคณาจารย์และนักศึกษาจาก
Kyoto Institute of Technology (KIT)
ประเทศญี่ปุ่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเสริมนี้ ผู้อำนวยการ
สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ให้การต้อนรับคณาจารย์
และนักศึกษาจาก Kyoto Institute of Technology
(KIT) ประเทศญี่ปุ่น เข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เรือนโบราณ

ล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยการนำของ
ดร.เอกชัย มหาเอก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๖
ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลป
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ให้การต้อนรับคณาจารย์และนักศึกษาคณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสารคาม

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้การต้อนรับคณาจารย์
และนิสิตชั้นปีที่ ๒ สาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่จัดโครงการ ทศศึกษา
“ย้ายถิ่นถิ่นเหนือ : อีสานเป็นล้านนา” โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้ นิสิตนักศึกษาได้ศึกษาเรียนรู้ และอนุรักษ์ศิลปะ
สถาปัตยกรรมท้องถิ่น โดยการเรียนรู้ และทศศึกษา
ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลป
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๑๖ กันยายน
๒๕๕๖

ให้การต้อนรับคณะกรรมการตรวจสอบและ
ประเมินการประกันคุณภาพการศึกษา

คณะกรรมการตรวจสอบและประเมินการประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เข้าเยี่ยมชมนิทรรศน์เรือนโบราณล้านนา โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เศวตเศรนี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ มานะแซม รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ให้การต้อนรับ วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๖ ณ นิทรรศน์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ให้การต้อนรับคณาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง

คณาจารย์และนักศึกษาจากสำนักส่งเสริมกิจการนักศึกษาและศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง เข้าศึกษาดูงานสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจของนักศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และอารยธรรมล้านนา วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖ ณ นิทรรศน์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ให้การต้อนรับคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ มานะแซม รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ให้การต้อนรับคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นำโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริยุพา พูลสุวรรณ ที่เข้าพบปะและแลกเปลี่ยนความรู้ด้านวิชาการศิลปวัฒนธรรม

และอัตลักษณ์ของภาคเหนือ วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๖ ณ ห้องประชุมสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ให้การต้อนรับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากองค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ

คณะผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่จากองค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาตินำโดยดร.อภิญาณ์ หทัยธรรม ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ และนายชินนทร วรณจิตร ผู้อำนวยการกองประสานงาน เข้าเยี่ยมชมนิทรรศน์เรือนโบราณล้านนาและเข้าพบปะหารือกับผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เศวตเศรนี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เกี่ยวกับโครงการความร่วมมือด้านศิลปวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ขององค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ณ นิทรรศน์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

คณาจารย์และนักศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทักศนศึกษา ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา

คณาจารย์และนักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เข้าทัศนศึกษาสถาปัตยกรรมเรือนโบราณล้านนาเพื่อประกอบการเรียนการสอนในวิชาสถาปัตยกรรม วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ให้การต้อนรับคณะผู้บริหารและบุคลากร โครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา (ไต) มหาวิทยาลัยพะเยา

คณะผู้บริหารและบุคลากรโครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา (ไต) มหาวิทยาลัยพะเยา นำโดยอาจารย์ ดร.วิถี พานิชพันธ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิโครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา (ไต) เข้าศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อศึกษาการบริหารจัดการของหน่วยงานทางศิลปวัฒนธรรม

และสร้างแนวทางพัฒนาปรับปรุงระบบการบริหารจัดการภายในหน่วยงาน แล้วนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่จะสร้างความร่วมมือด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมระหว่างสถาบันเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ มานะแซม รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ให้การต้อนรับ วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ห้องประชุม สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ให้การต้อนรับนักเรียน จากโรงเรียนสอนพิเศษบ้านครูนก

นักเรียนจากโรงเรียนสอนพิเศษบ้านครูนก จังหวัดเชียงใหม่ เข้าทัศนศึกษา และร่วมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ณ ศาลาวัฒนธรรม สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖

พิธีเปิดโครงการ ททท.พาน้องท่องฟ้า สานศิลป์ถิ่นล้านนา รู้ค่าวัฒนธรรม และล้านนาภูมิรัฐน้องแดนใต้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นพ.ศุพชัย เชื้อรัตพงษ์ รองอธิการบดีฝ่ายกิจการสภามหาวิทยาลัย ประธานคณะกรรมการอำนวยการประจำสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวต้อนรับผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นายวิสูตร บัวชุม ผู้แทนผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและคณะผู้บริหาร

ททท. ในพิธีเปิดโครงการ ททท.พาน้องท่องฟ้า สานศิลป์ถิ่นล้านนา รู้ค่าวัฒนธรรม และล้านนาภูมิรู้สู่น้องแดนใต้ ที่จัดขึ้นโดยททท.ร่วมกับสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มข. นำน้องๆจากจังหวัดพังงาจำนวน ๖๐ คน เข้าร่วมทำกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมล้านนา อาทิ การตัดตุง การประดิษฐ์ของเล่นล้านนา การวาดลวดลายบนผ้า การประดิษฐ์โคม และการทำอาหารล้านนา นอกจากนี้ยังมีการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมจากนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การแสดงละครหุ่นโดยนักศึกษาจากกระบวนวิชาศิลปะละครหุ่นเพื่อการศึกษา คณะวิจิตรศิลป์ และการแสดงศิลปวัฒนธรรมภาคใต้จากนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านย่านยาว โดยมี รองศาสตราจารย์ธีรภัทร วรรณฤมล ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายสื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม คณะผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แยกผู้มีเกียรติ และสื่อมวลชน เข้าร่วมพิธีเปิด ในวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑสถานโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

การประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการ จัดตั้งศูนย์ล้านนาคดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมเกียรติ จอมจันทร์ย่อง รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ เป็นประธานในการเปิดประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการจัดตั้งศูนย์ล้านนาคดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และชี้แจงแนวนโยบายการจัดตั้งศูนย์ล้านนาคดี ให้กับคณะกรรมการบริหารโครงการฯ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประธานกรรมการบริหารโครงการฯ พร้อมด้วยคณะกรรมการบริหารโครงการจัดตั้งศูนย์ล้านนาคดีจากส่วน

งานต่างๆ ในมหาวิทยาลัยเข้าร่วมการประชุม วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ณ ห้องพระยาศรีวิสารวาจา สำนักงานมหาวิทยาลัย

พิธีเปิดโครงการอบรม ประวัติศาสตร์และล้านนาคดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ มานะแซม เป็นประธานในพิธีเปิดโครงการอบรมประวัติศาสตร์และล้านนาคดี ที่จัดขึ้นโดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยการอบรมดังกล่าวเป็นการฝึกอบรมภาคทฤษฎี และภาคการศึกษาดูงาน ณ จังหวัดแพร่ และน่าน จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๐ สิงหาคม - ๑ กันยายน ๒๕๕๖ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเผยแพร่ความรู้ประวัติศาสตร์และล้านนาคดีให้แก่ ครู อาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นักวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน มัคคุเทศก์ นักเรียน/นักศึกษา และประชาชนทั่วไป วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๖ ณ ห้องเชียงใหม่-เชียงใหม่ สำนักงานบริการวิชาการ

กิจกรรมการบรรยายพิเศษ

“ออกวัสสา ลาพระเจ้า”

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จัดนิทรรศการ และบรรยายพิเศษเรื่อง “ออกวัสสา ลาพระเจ้า” โดย นายสนั่น ธรรมธิ ฌ สำนักหอสมุด และ สำนักส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๖

การแสดงคอนเสิร์ต เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยศิลปิน อัคกี ไอเคิลมานัน

รองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มอบช่อดอกไม้ร่วม แสดงความยินดีในการแสดงคอนเสิร์ตเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ แก่ศิลปินอัคกี ไอเคิล-มานัน นักกีตาร์คลาสสิกชาวเยอรมัน การแสดงคอนเสิร์ต ในครั้งนี้จัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดำเนินการโดย สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและบริษัทเอเชีย มิวสิค อินเตอร์เนชั่นแนล โดยได้รับเกียรติจากศิลปินกีตาร์ คลาสสิกชาวเยอรมัน อัคกี ไอเคิลมานัน ซึ่งได้เชิญ

บทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อาทิ สายฝน แสงเทียน และ Oh I Say ซึ่งเป็นบทเพลง ที่มีชื่อเสียงมาร่วมบรรเลงในคอนเสิร์ตดังกล่าว ใน โอกาสนี้ยังได้รับเกียรติจาก Mr.Hagen L.W. Dirksen กงสุลกิตติมศักดิ์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประจำจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมรับชมการแสดงและมอบ ช่อดอกไม้แสดงความยินดีกับศิลปิน พร้อมด้วยผู้ช่วย ศาสตราจารย์ นพ.ศุภชัย เชื้อรัตนพงษ์ รองอธิการบดี ฝ่ายกิจการสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ร่วมมอบช่อดอกไม้แก่ผู้สนับสนุนการจัดคอนเสิร์ตในครั้งนี้ พร้อมด้วยคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และประชาชน ผู้สนใจร่วมรับชมคอนเสิร์ตฯ ในวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๖ ณ ห้องประชุมเล็ก หอประชุมมหาวิทยาลัย เชียงใหม่

กิจกรรมแอ่วเฮือนไต้ลื้อ

ประจำเดือนกันยายน 2556

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวไทลื้อ “แอ่ว เฮือนไต้ลื้อ” เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแสดงถึงวิถีชีวิต ของชาวไทลื้อ ที่อาศัยอยู่ ณ หมู่บ้านหลวงเหนือ อำเภอ ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีถิ่นฐานอยู่บริเวณตอน ใต้ของจีน ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวไทลื้อภายใน งานประกอบด้วย การทำอาหารและขนม การปั่นฝ้าย การทอผ้า และการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาว ไทลื้อ ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน โดยกิจกรรมการเรียนรู้ วิถีชีวิตชาวไทลื้อดังกล่าวจะจัดแสดงต่อเนื่องทุกวัน พุธที่ ๔, ๑๑, ๑๘, ๒๕ และวันพฤหัสบดีที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๖ ณ เรือนไทลื้อ:เรือนหม่อนตุต พิพิธภัณฑ์ เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิจกรรมแอ่วเฮือนไต้ลื้อ ประจำเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัณย์ เศวตเศรนี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้การต้อนรับและบรรยายให้ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมแก่คณาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย Yogyakarta State University (YSU) สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ที่เข้าร่วมกิจกรรม “แอ่วเฮือนไต้ลื้อ” ที่จัดขึ้นเพื่อร่วมสืบสานวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญในล้านนา ผ่านการแสดงวิถีชีวิตของชาวไตลื้อ และชาวไทเขิน อาทิ การทำอาหารและขนม การปั่นฝ้าย การทอผ้า และการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวไตลื้อ นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงและสาธิตการทำเครื่องเงินของกลุ่มไทเขิน บ้านศรีปันคร้ว ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิจกรรมแอ่วเฮือนไต้ลื้อ ประจำเดือนพฤศจิกายน 2556

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดกิจกรรม แอ่วเฮือนไต้ลื้อ ประจำเดือนพฤศจิกายน 2556 ภายในงานมีการสาธิตวิถีชีวิตชาวไตลื้อ การทำอาหารและขนม การปั่นฝ้าย การทอผ้า และการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวไตลื้อ นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงและสาธิตการทำเครื่องเงิน ของกลุ่มไทเขิน บ้านศรีปันคร้ว วันที่ 28-30 พฤศจิกายน 2556 ณ เฮือนไต้ลื้อหม่อนตูด พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิจกรรมแอ่วเฮือนไต้ลื้อ ประจำเดือน ธันวาคม 2556

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดกิจกรรมแอ่วเฮือนไต้ลื้อและจัดแสดงวิถีชีวิตชาวไทเขิน เพื่อถ่ายทอดวิถีชีวิตของชาวไตลื้อ และชาวไทเขิน ที่หาชมได้ยากในปัจจุบัน ชมการสาธิตวิถีชีวิตชาวไตลื้อ และร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ อาทิ การทำอาหารและขนม การปั่นฝ้าย การทอผ้า และการจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ของชาวไตลื้อ นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงและสาธิตการทำเครื่องเงิน ของกลุ่มไทเขิน บ้านศรีปันคร้ว โดยกิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๖-๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิธีแต่งงานแบบล้านนา

ครอบครัวคุณวัวร์ คำแก้ว จัดพิธีแต่งงานแบบล้านนา เพื่อร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งนี้ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ได้เปิดให้บริการเช่าพื้นที่เพื่อจัดพิธีกรรม และกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ผู้สนใจเช่าพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมดังกล่าว สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ ฝ่ายส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หมายเลขโทรศัพท์ (๐๕๓) ๙๔๓ ๖๒๕-๒๖

งานแถลงข่าว “แอ่วเฮือน เยือนผญา”

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แถลงข่าวการจัดงาน “แอ่วเฮือน เยือนผญา” ภายใต้โครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต วิถีชีวิตล้านนา ในวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีรองศาสตราจารย์ ธีรภัทร วรรณกุล รองอธิการบดีฝ่ายสื่อสารองค์กรและนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม นายวิสูตร บัวชุม ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงใหม่ และเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมร่วมแถลงข่าว ทั้งนี้การจัดงานดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบล้านนา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วงสุขภาพ การสาธิตงานศิลปหัตถกรรมภายใต้บรรยากาศของเรือนโบราณ การจัดแสดงอุปกรณ์ ข้าวของเครื่องใช้ งานศิลปหัตถกรรม

การแต่งกายพื้นถิ่นและการละเล่นพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีการสาธิตและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการงานหัตถกรรมพื้นบ้านจากชมรมส่งเสริมสลาล้านนา “ลานสรวงช่วงศิลป์” และ “ม่วนจันทของเล่น ๔ ภาค” รวมทั้งกิจกรรมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ (ไทลื้อ ไทจีน ไทวน และไทใหญ่) ช่วงสุขภาพ การสาธิตพิธีกรรมของชาวล้านนา การเสวนาด้านศิลปวัฒนธรรมโดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ กิจกรรมศิลปวัฒนธรรมต่างๆ กระตุ้นนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ นักศึกษา เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ได้เข้าชมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ระหว่างวันที่ ๖-๙ ธันวาคม ๒๕๕๖ ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ร่วมรายการมองเมืองเหนือ

งานแอ่วเฮือน เยือนผญา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ มานะแซม รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมรายการมองเมืองเหนือเพื่อประชาสัมพันธ์ การจัดงาน แอ่วเฮือน เยือนผญา ซึ่งจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๖-๙ ธันวาคม ๒๕๕๖ เวลา ๐๙.๓๐-๑๖.๓๐ น. เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (สทท.๑๑) จังหวัดเชียงใหม่

พิธีเปิดงานแอ่วเฮือน เยือนผญา

นายชนะ แพ่งพิบูลย์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ นายวิสูตร บัวชุม ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงใหม่ และผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์ศุภชัย เชื้อรัตนพงษ์ รอง

อธิการบดีฝ่ายกิจการสภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ เป็นประธานในพิธีเปิดงาน แอ่วเฮือน เยือน ฝญา พิพิธภัณฑที่มีชีวิต วิถีชีวิตล้านนา ที่จัดขึ้นระหว่าง วันที่ ๖-๙ ธันวาคม ๒๕๕๖ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิลาวัลย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลป-วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กล่าวรายงานการจัด งาน โดยการจัดงานในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงวิถี ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในล้านนา รวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใน งาน มีการจัดแสดงอุปกรณ์ ข้าวของเครื่องใช้ งานศิลป หัตถกรรม การแต่งกายพื้นถิ่นและการละเล่นพื้นบ้าน มีการสาธิตและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการงานหัตถกรรม พื้นบ้านจากชมรมส่งเสริมสล่าล้านนา ลานสรวงช่วง ศิลป์ และม่วนจ๊นของเล่น ๔ ภาค แสดงวิถีชีวิตกลุ่ม ชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทลื้อ ไทจีน ไทยวน และไทใหญ่ ช่วง สุขภาพ การสาธิตพิธีกรรมของชาวล้านนา การเสวนา โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ และการแสดงกิจกรรมศิลป วัฒนธรรมอีกมากมาย วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖ ณ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิธีเปิดการฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐาน ครั้งที่ ๑๙

รองศาสตราจารย์ นพ.อำนาจ อยู่สุข รอง อธิการบดีฝ่ายบริการ พัฒนาสังคม ศิลปวัฒนธรรม

และกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธาน ในพิธีเปิดการฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานครั้งที่ ๑๙ ที่ จัดขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๖ ณ สถาบันพื้โมกข์มูขุ จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งการอบรมในครั้งนี้จัดขึ้นโดยสำนักส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม คณะแพทยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วัดผายหิน และสถาบันพื้โมกข์ มูขุ ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๖ มีผู้เข้าร่วม การฝึกอบรมในครั้งนี้ จำนวน ๕๐ คน

มข.ร่วมขบวนแห่ในงานประเพณียี่เป็ง เชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๖

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ส่งกระถางใหญ่พร้อม ร้วขบวน ร่วมขบวนแห่ในงานประเพณียี่เป็งเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๖ โดยมีรูปแบบขบวนที่น่าสนใจลักษณะ เด่นของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นแนวความคิดในการ ออกแบบ ประกอบด้วย สัญลักษณ์รูปช้าง ที่หมายถึง สัตว์สำคัญของประเทศ และเป็นสัตว์สำคัญที่เคยประดับ อยู่บนธงชาติ ตลอดจนถึงตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ดอกกรัสม่วง อันเป็นสีประจำมหาวิทยาลัย และสื่อ ความหมายถึงความรักสมัครสมานสามัคคี หม้อดอก บุรณะฆงะ ที่หมายถึงสติปัญญา และองค์ความรู้ ตลอด จนถึงพุทธิปัญญา ดั่งนิยามที่ว่า “แสงสว่างใด จะสว่าง แจ่มเท่าแสงแห่งปัญญาไม่มี” โดยมี รองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พร้อมด้วยคณะผู้บริหาร ข้าราชการ บุคลากร และนัก ศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เข้าร่วมขบวน เพื่อเป็นการ ส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ณ เทศบาลนคร เชียงใหม่ วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖

พิธีเปิดงานวันวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ครั้งที่ ๙ “วิถีวิจัย มช. ก้าวไกลรับใช้แผ่นดิน”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เศวตเศรนี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร่วมพิธีเปิดงานวันวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ครั้งที่ ๙ “วิถีวิจัย มช. ก้าวไกลรับใช้แผ่นดิน” โดยมี รองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธีเปิดงานดังกล่าว ซึ่งเป็นกิจกรรมด้านวิชาการที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยออกสู่สาธารณะ โดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ร่วมเผยแพร่กิจกรรมและผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมในงานดังกล่าว วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๖ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิธีลงนามและจุดเทียนชัยถวายพระพรชัยมงคล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เศวตเศรนี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พร้อมด้วยบุคลากรสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มช. ร่วมพิธีลงนามและจุดเทียนชัยถวายพระพรชัยมงคล

ในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๖ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยมีรองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี พร้อมด้วย คณะผู้บริหาร คณาจารย์ ข้าราชการ พนักงาน เจ้าหน้าที่ บุคลากรและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมพิธี วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๖ ณ ศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิธีทำบุญครบรอบ ๒๐ ปี วันสถาปนาสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และ พิธีทำบุญเรือนล้านนาของพิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จัดพิธีทำบุญครบรอบ ๒๐ ปี วันสถาปนาสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และ พิธีทำบุญเรือนล้านนาของพิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีรองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี พร้อมด้วยคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย บุคลากร เจ้าของเรือน และแขกผู้มีเกียรติเข้าร่วมพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคลและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม และพิธีกรรมอันดีงาม ณ พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖

พิธีหล่อเทียน และสมโภชเทียนพรรษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๖

รองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธีหล่อเทียน และสมโภชเทียนพรรษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๖ ดำเนินงานโดยคณะกรรมการดำเนินงานด้านส่งเสริมศาสนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิลาวัณย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม กล่าวรายงาน พร้อมด้วยคณะผู้บริหาร บุคลากร จากทุกส่วนงานนำเทียนพรรษาเข้าร่วมสมโภชในพิธีดังกล่าว เพื่อร่วมกันทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และดำรงตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๖ ณ ศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิธี ทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ ๒๐๐ รูป เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ประจำปี ๒๕๕๖

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัณย์ เสวตเศรณี และบุคลากรสำนักฯ ร่วมพิธี ทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ ๒๐๐ รูป เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ประจำปี ๒๕๕๖ จัดโดยคณะกรรมการดำเนินงานด้านส่งเสริมศาสนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โดยมีรองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธีพร้อมด้วย คณะผู้บริหาร ข้าราชการ บุคลากร นักศึกษา ตลอดจนพุทธศาสนิกชนร่วมพิธี ณ ถนนสายวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖

พิธีถวายเทียนพรรษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เนื่องในเทศกาลเข้าพรรษาประจำปี ๒๕๕๖

คณะผู้บริหารพร้อมด้วยบุคลากรสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมพิธีถวายเทียนพรรษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เนื่องในเทศกาลเข้าพรรษาประจำปี ๒๕๕๖ โดยมีรองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี ทั้งนี้เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ตลอดจนส่งเสริมพระพุทธศาสนา วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ วัดฝายหิน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ เนื่องในวันออกพรรษา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัณย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมพิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ พระสงฆ์ ๖๐๐ รูป เนื่องในวันออกพรรษา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยคณะกรรมการดำเนินงานด้านส่งเสริมศาสนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีนายวิเชียร พุฒิวิญญู ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่เป็นประธานในพิธีฯ พร้อมด้วยรองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะผู้บริหาร ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ นักเรียน นักศึกษา และพุทธศาสนิกชน

ร่วมพิธีดังกล่าว ณ ถนนสายวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ วันอาทิตย์ที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๖

พิธีถวายผ้ากฐิน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๖

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร่วมพิธีถวาย
ผ้ากฐิน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๖ โดยมี
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.อาวุธ ศรีศุกรี อุปนายก
สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี พร้อม
ด้วย รองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต อธิการบดี
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ คณะกรรมการส่งเสริมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้บริหาร คณาจารย์ ข้าราชการ พนักงาน บุคลากร
นักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมในพิธี ณ วัด
ฝายหิน ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
วันเสาร์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

พิธีทำบุญอุทิศศาลาวัฒนธรรม

แก่อาจารย์ศรีธรรมาศ วุฒิการณ

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร่วมกับมูลนิธิ
อาจารย์ศรีธรรมาศ วุฒิการณ จัดพิธีทำบุญอุทิศศาลา

วัฒนธรรม แก่อาจารย์ศรีธรรมาศ วุฒิการณ โดยมี
ดร.ม.ร.ว. รุจยา อาภากร เป็นประธานในพิธีฯ วันที่ ๗
สิงหาคม ๒๕๕๖ ณ ศาลาวัฒนธรรม สำนักส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ร่วมพิธีทำบุญในโอกาสครบรอบ ๓๑ ปี แห่ง
การก่อตั้งสำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลาวัลย์ เสวตเศรณี ผู้อำนวยการ
สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร่วมพิธีทำบุญในโอกาส
ครบรอบ ๓๑ ปี แห่งการก่อตั้งสำนักบริการเทคโนโลยี
สารสนเทศ โดยมีอาจารย์ ดร.เอกชัย มหาเอก ผู้ช่วย
อธิการบดีฝ่ายกายภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานใน
พิธี พร้อมด้วยคณะผู้บริหาร บุคลากรมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ และแขกผู้มีเกียรติเข้าร่วมพิธี ณ สำนักบริการ
เทคโนโลยีสารสนเทศ วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖

ร่วมพิธีทำบุญวันคล้ายวันสถาปนา

ครบรอบ ๔๔ ปี คณะมนุษยศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ มานะแซม รอง
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ร่วมพิธีทำบุญ

วันคล้ายวันสถาปนา ครบรอบ ๔๙ ปี คณะมนุษยศาสตร์
วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๖ ณ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ร่วมพิธีทำบุญวันคล้ายวันสถาปนาครบรอบ
๔๙ ปี คณะเศรษฐศาสตร์

นางรุจิรา คอทอง เลขานุการสำนักส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม ร่วมพิธีทำบุญวันคล้ายวันสถาปนาครบ
รอบ ๔๙ ปี คณะเศรษฐศาสตร์ วันที่ ๒๘ สิงหาคม
๒๕๕๖ ณ ห้องประชุมคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่

ร่วมพิธีเปิดศูนย์การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์
Smart Learning@ ITSC Corner

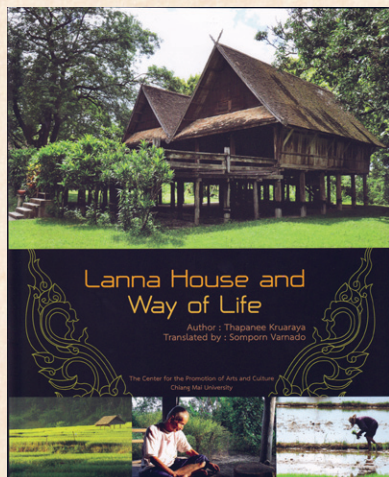

นางรุจิรา คอทอง เลขานุการสำนักส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลป
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เข้าร่วมพิธีเปิดศูนย์
การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ Smart Learning@ ITSC
Corner โดยมีรองศาสตราจารย์ นพ.นิเวศน์ นันทจิต
อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี
ITSC Corner เป็นศูนย์คอมพิวเตอร์กลางของ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ทันสมัย และสนับสนุนการเรียน
การสอนของนักศึกษา และให้บริการแก่ผู้ที่เข้ามาใช้
บริการ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖ ณ บริเวณหน้าสำนัก
หอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ร่วมพิธีทำบุญวันคล้ายวันสถาปนาคณะการ
สื่อสารมวลชน ครบรอบ ๘ ปี

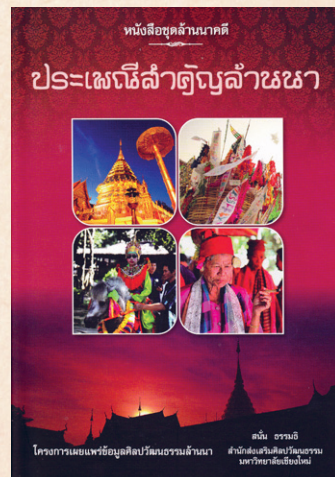
นางรุจิรา คอทอง เลขานุการสำนักส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมศิลป
วัฒนธรรม เข้าร่วมพิธีทำบุญวันคล้ายวันสถาปนาคณะ
การสื่อสารมวลชน ครบรอบ ๘ ปี วันที่ ๒๗ สิงหาคม
๒๕๕๖ ณ อาคารบริหาร คณะการสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Lanna House and Way of Life

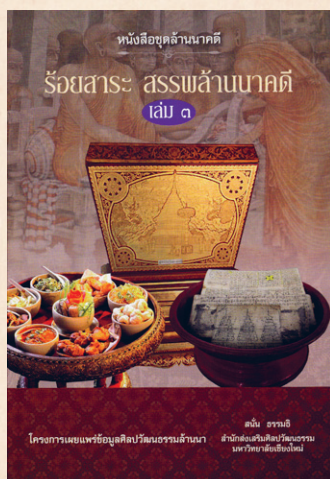
ดนตรีล้านนา สล่าเครื่องดี

ประเพณีสำคัญล้านนา

ประเพณี พิธีกรรม
การทำนาโบราณล้านนา

ร้อยสาระสรรพล้านนา เล่ม 3

นิทาน เต้าน้อยของคำ

ติดต่อสอบถามและสั่งซื้อได้ที่ : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๓๙ ถนนห้วยแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทร ๐๕๓-๔๔๓๖๓๗ , ๐๘-๖๑๑๗-๕๒๗๗

ส่งทางไปรษณีย์เพิ่มค่าจัดส่งเล่มละ ๓๐ บาท (ณวันที่ส่งจ่าย นางสาวชนาภา คำวงศ์)

RACHAMANKHA
CHIANG MAI

Rachamankha, Your home in Chiang Mai.

Best Boutique Accommodation Award

Condé Nast Traveler :
Hot List Hotels 2005